

LI'PYXYUKPËT AYUUIJK

José Guadalupe Díaz Gómez

li'pyxyukpët Ayuujk

José Guadalupe Díaz Gómez

cea-uiia
Centro de Estudios Ayuuk
Universidad Indígena Intercultural Ayuuk

II'PYXYUKPĒT AYUUK

- © Díaz, Gómez José Guadalupe
- © Centro de Estudios Ayuuk-Universidad Indígena Intercultural Ayuuk (CEA-UIIA)
Ĕkatsp, Kutsēko'om, Ayuuk'et jēty, Wājkwemp, 70212 (Domicilio conocido, Jaltepec de Candayoc, Cotzocón Mixe, Oaxaca 70212)
Telēppēnē: 01(283)8726214, 26215
nēky-jēnpoj: cea_uuia@yahoo.com.mx

Kajpxpoo'kxēn: Pēn nayēte'n ja putējkēn tē tpēktā'āky jēts yā'āt nēky tē 'yapāātē ja Fundación Ford.
Pēn 'yexiipy, kyontiipy: Crisóforo Cardoso-Jiménez
[ayuujkdg@gmail.com]

Myētu'uk oojk pyitsimy: myumājkpē po', makoxk mē'ēny ja tuktujk jumējtpē (Octubre, 2008)

Yā'āt jā'āy jē'ētsy, yē nēky, mupāāt yē tyunkpāāt, tun ja mayājt jēts xkāxpāāt yē xyēkojpk ku xnējaatyū'tā'āny (Se autoriza la reproducción parcial o total de esta obra siempre y cuando se cite la fuente)

Nkäjxpëë'kxyypy èts

Ku të xta'awä'äntë, xtuk'anëwejetë ja ayuujkjää'yäjtën yä'ätpë xëew yätpë et. Ku jate'n mëet të nkäjpxtë nmatyä'äktë, mëet të ntuntë njättë ja kojpkwënmaa'ny ja konk ii'pyxyukpët wënmaa'ny. Wëne'n èts të xtuu'mo'otë x'ayuujkmo'otë jëts myëjët kyajaajet yë äaw ayuujk, wëne'n n'ayuujkjää'ytyëntë. Jamts ja majää'tyëjktë, ja unä'äktë pën èts të xtamëmatyä'äktë, xukmatowtë tu'uk majtsk ja äpmatyä'äky, jamts meets xmaa'kxt mää të nka jääkyukkë, të nka'jä'äy nkajo'tskixy.

Epytsykyëjxpët unä'äjktë: Rosa Vázquez, Fernando Valdez. Èkatspët majää'ytyë: ja ntëk'amëj Isabel Hernández Gómez, Catarina Díaz ja ntsëku Venecia Vázquez Jiménez, ja majää'y Felipe Tinoco jëts ja David Pacheco mää nayëte'n tnëmatyä'äky amëxän yiin waan. Ja nmëxaam: ja majää'y Anastacia Vázquez ku jap tkäpjxä'äky ja wëntsë'kën ayuujk, ja njamy Abel Vázquez mää jap t'atsoojëmpity ja wëntsë'kën ayuujk, ja Mayolo Gallardo ku ojts tnëmëj kutunk'aty ja käjp

jëts jam kojpkkëjxp tyëknaxy ja wëntsä'kën ayuujk, ëts ja ntääk Tatsya ku ja kyumä'äyë xtamëmatyä'äky, ja ii'pyxyukpët kojpk. Nayëte'n ja unä'äjktë pën jam Èxkatsp të ttattëkkëtë ja CEA, mää ja mëj ëxpëjkën kujk tyuu'të'ëkkë, pën ja ayuujk jaaky, matyäkk tutä'äky jatëkoojk yëkyuj'ukwäntëp. Ja unä'äjkk pën të tkojtë yë awänäx ku të tyääpyäättë. Ja ntsukmäjk Edilberto Cardoso ku të xtaputëkkë, ojts tkajpyxy yë nëky jëts të twë'ijxy tsutso yëkjay'ëyët, japts ja ayuujk mëti' kattämpnëm tsutso yëk'ajanyäxt, të ëts nayëte'n jap tu'uk'ääw majtsk'ääw nyëktunkpäätü ja amëxän'ääw, säm ëxäm nkajpyxyëntë nmatyääjkyëntë, ka'tën tsojk, ka'tën pe'typy kyëjy yë ayuujk, janytsy jaa'äjtp ja ayuujk mëti' kyapatypy tsutso nxëëtejënt ayuujk, jëts nayëte'n, jappënet yiin waan ja ääw sä jam tu'uk jatu'uk ja kukäjp kyäjpxtë, jate'n ijty jyappäät'atyë ku nyëkjüjëntët atsow atuuk ëë mëti' ääw määjaty nkukäjp'äjtyëntë, n'ayuujkjää'yäjtyëntë, wënetsëte'n jatëkoojk myëjët kyajaajët yë ayuujk.

Ku yä'ät nëky, ojts myëjawyeen nja'äy tyutujk jumëjtëp, amëxän jëts ayuujk, ojts ntattëkkë tu'uk ja tunkejpxk mää ja Fondo Nacional para la Cultura y las Artes (FONCA) kujk tputëkkë jëts yëkjä'ät yëkjo'otstë yë nëwempët ayuujktë, pats ja käjpxpoo'kxën nayëte'n nmë'ëy pën jam nyëkutunk'äjtëp. Ojts t'ëjxkäptë yä'ät tapyääjtën ku ëts jate'n njäätyänwä'äny njo'tstänwä'äny tu'uk ja ääw ayuujk, yë Ii'pyxukpët Ayuujk.

Nayëte'n nmo'otë nkaxtë ja käjpoo'kxën ja nmëku'uktëjk mää ja ëxpëjktääjk: ja Centro de Estudios Ayuuk-Universidad

Indígena Intercultural. Mää yämpë et yämpë xëew
'yawä'ätspëtsimy yë nëky, jëts ja uu'nk unä'äjk tyëktunkpäättët,
tkäjpxtët tmatyä'äktët, tjaak yëk'ëyëtët tjaak yëkpäättëtët
wyën'aty, ku ja tapyääjtën ja putëjkën tpäättët nayëte'n.

Janytsy tu'ukyë yäm kyaxi'iky ja ayuujk, ja xam'ääw, mëti'
të n'anëwejë, mëti' ëts ja ntääk nteety, ja ntsë'të n'äjtsyëtyë ja
nmëku'uktëjk ja nmëkukäjp, të xa'awä'antë xa'akaptë. Mëti'tsëts
nayëte'n të natyamëtsëkyë ku njaawyä'äny njo'otsä'äny ja
ayuujk meets jam m'uknëmaa'kxp mäats ja m'ääw m'ayuujk
nkajä'äy, jate'ts ëts ja nwënääny npëktä'äky ku nëxem nëyäm
ntunjë'këntët yë ayuujk jaaky, yë nëkykyäjpck.

Tu'uk ja käjp mää ja tsapijxynyajanu'nk, ma ja keetsyu'nk,
mää ja pä'äknëë, mää ja suunë mää ja t'ëxyëjk ja 'yëxmuk
tyëkxayay'awëtity jëts ja poop nëxuy mää ja pijyu'nk ja
tsääjts'ääyu'nk, ja tun ja kojpk jam tää tkëxtä'äky tkëxuy, mää
ja yää'tyëjk yëkxon wyets'awëtettë poop kujupy yëkkujupy,
yää mää ja tsënää'yën tanää'yën nyëknäjxyëntë, yä xamkijxy,
mää mëet namyëkäjp'äjtya'antë ja yukpët, ja epytsykyëjxpët,
ja tukyo'mët, ja tuknëë'mët, ja nëepaa'amët tu'ukyë ja
wënääny tu'ukyë ja ayuujkjää'yätën. Tu'ukyë xkiy'ijtyëntë
xmu'uxyëntë yë konk Ii'pyxyukpët. Jate'n nmo'otë ja majää'tyë,
ja käjxpoo'kxën pën ojts mëet nkajpyxy nmatyä'äky ku ja
jumëjt wyën'aty 'yany 20 makë'pyxy ja majtsk (makoxk mëëny
ja majtsk).

Te'mpyëë', mets nëkyäjpçpë.

Kukajpyxy

Atëm, èetsëmë, ja n'ääw nwënmaa'ny ja jaa'ajtp yë'. Mää yäm n'ijxyëntë nnäjää'wa'antë, Nnëewiiny jää'yäjtyëntë, Nwäjkwiiiny jää'yäjtyëntë, N'ayuujk jää'yäjtyëntë, èë kënääjx èë këkkäjp ja tsënääyën tanää'yën, pë saa jaty jam ja jäjtk kupajtk janëtu'uk janëtu'uk ja kukäjptë, janytsy ka'ap ja nanyajäwë nëxem nëyäm.

Mää atëm, èetsëmë ja ntsënää'yën ntanää'yën, jate'n jyaty èxaa, janytsy tëkäjtsp, mëjöp kajaa'jöp ja käjp, wej'atëptstöp kaj'atëtstöp ja uu'nk unä'äjk ku ja èxpëjkën tpatäte mëj kajaa, sämte'n ja majää'y tëë tpamaytyë tpatäjte. Nayëte'nts jyaty, wëntëkëëpy, akëjxöp, jotkëjxp yäwë ja tääk tse'tsk, ja et ja nääjx, yë poop nääxwii'nyët.

Tëë ja tëty'amëj ja tëk'amëj, ja majää'tyëjk tja mëtapyäättë ja ayuujkjää'yäjten, tëts tmë'ayowtë tmëwënmaytyë, të ttamëtsoktë ja 'yuu'nk 'yunä'äjk, ja 'yöp 'yok, ku 'yëyëtët pyäättëtët ja tsyënää'yën tyanää'yën, mää jeexyë èy päät

ja jujkyäjtën nyaxy, jeexy kya'ity ja tsep wënmaa'ny, jëts jeexy tyuu'witsy ja namyëj'ejxë, ja nawyëntsë'ëkë mëet ja mënääxwii'nyët jää'ytyë ja mëj ja mutsk.

Jaya'am ja'atë pën jyatsojktëp jëts ja ayuujkjää'y jeexy kya'ettë, ja' jya tsojktëp ja jää'y mëti' ka' ja kyë'mwënmaa'ny, ja kyë'mtsënää'yën, ja kyë'm ett ja kyë'm nääjx ja jyuikyäjtën pyayë'ëpy, yëk'ëyëp yëkpäättëp. Mää jeexyë ka' ja 'yääw 'yayuujk t'ukkäjpxnë, t'ukwënmaanyë.

Jäjtptsën jate'n ëxaa, tutä'äky ja uu'nk unä'äk tka'uknëmatoonëtë ja ayuujkjää'yäjtën, ka'ap ja nanyajäwë ka'pyxy mapäät ja ayuujkjää'ytyë, jatits kute'n tyatëkajtsy ja ääw ayuujk, ja wënmaa'ny, ku ja wenk käjp mëet, ja akats ja tsyënääyënmëtë, mäpäättëte'n nyapyäatyë ja nääxwii'ny jää'yäjtën, tsutsots ja nay'ejxkáp ja nawyëntsë'ëkë jyappää'tatyë.

Yä'ät nëky, mää jap të njä'äy një'ëtsy, jap ja wënmaa'nytjanëkäjpxä'äny tjaanëmatyä'äkä'äny, miti'ipë ja majää'tyëjk myëmentëp myëpajttëp ttsënëtë ttanëtë, janytsy ja japts atëmtam, ëëtsëmë, ja n'oktääk, ja n'äpteety ja tyuny ja wyënmaa'nytyë, tu'uk ja kojpktuu'nën, ku yë ll'pyxyukpët wënmaa'ny, ii'pyxyukpët ayuujk. Jatamts ja mëj wënmaa'ny mää jap ja jujkyäjtën yëkkajpyxy yëkmatyä'äky, ku yää nääxwiiny ja tsënää'yën jyatsyëkpääty jyatsyëk'ijxy, jatamts ja wënmaa'ny tsutso ja yëknäxwiiny'äjtpë, ja yëjkjujkyäjtpe njäämyetsyëntë njääpyääjtyëntë, ku mëet ja konk ii'pyxyukpët, ja ääts ja kojpk.

Ii'pyxyukpët wënmaa'ny, Ii'pyxyukpët ayuujk, mēti' yēktsenaapy yēktanaapy, yēkkājpxp yēkmatyākp, yēkpaminy yēkpakēputy. Jap ja nyē'ääw nyē'ayuujk, ēte'n ka' tu'ukyē nyēē'witsy tyuu'witsy uk ka'ts tumjate'n yukyēktunē, ku ja xēēw ja et tyēkāts'ati'itsy, ja wënmaa'ny kyumayē kyumējē, jam ja' mēti' jaa'ājtpya'am, jats ja' mēti' tēē myiny jyā'äty, mēti' yēkjājtp yēknē'ēxpējkep, yēknētsoo'mp yēknēyē'yēp, ja tunk ja pējkk, jam mēti' yēkkuppējkp, yēkmēpējkp ka'yēkmēpējkp, jate'n ja wënmaa'ny jate'n ja tsēnää'yēn, jate'n ēxyām ja n'ääw nwënmaa'nytyē, mēti' mupāät yāwē nmatyākmujkēntēp, nkājpxmujkēntēp, npamayēmpejtētēt. Ja pēnpēte'n pāājtyēp

jēts jatēkoojk ja n'ääw nwënmaa'ny npee'ēn nkoo'wēn, peetuu'a'antēt nyēknēpāājten nyēktuu'pāājten jēts nmētapyāājten mēti' xmēēyēntēp ja jotkujk'ājten, ja tsuj'ājten, ja ēyājten, ja namyēku'ukwā'änē, ja ya'akkēn ja tsoojkēn, mää mēēt ja n'ääts ja kojpk nyukya'akēnt nyukpajtētēt, n'ayuujkjää'yājtyēntē.

Nayēte'n tutā'äky jyayēk ijxy ku ja jujkyājten yēkmētapyāäty jatēkoojk, ka'ap ja'ayē ja ayoo'n wënmaa'ny. Jaanētē ja unā'āj k pēn yēknētēē'wētēp, pyamaatyēp pyätājten, mää atēm, ēētsēmē, jatits jyatyē tyunyē, mää'ämypy tsutso'amypy ja jujkyājten, ja ääw wënmaa'ny, janytsy jaa ja jotmay mēti' nēkyējxp, jēn-pujxkējxp, ääw wënmaa'nykyējxp yēkmētapyāätämp.

Mēti' ēts ēxyā njaapy njē'tsypy, ēē yiin waan njaatyany ja ääw ayuujk, jamts meets xkājpxt xmatyā'äkt, uk jamts meets

xpama'aty xpatäjt pënë ëë'yëp pääjtëp, pënë tuu'wejtsp tuu'pätp
yë jujkyäjtën kuu mëët ja et ja nääyx njää'yäjtÿëntë, määjaty ja
kunääyx ja kukäjp nyapyamayë nyapyatäjyëtë jëts jyaak ëyët
jyaak päätët, jyaak yaakt jyaak tso'okt, ja ëyäjtën ja xontääjkën
npäättët n'ejxtët në'uu'nk në'unä'äjk, tsyëënët tyanëtët ja
maypyujx maykyäjp.

See kupyum

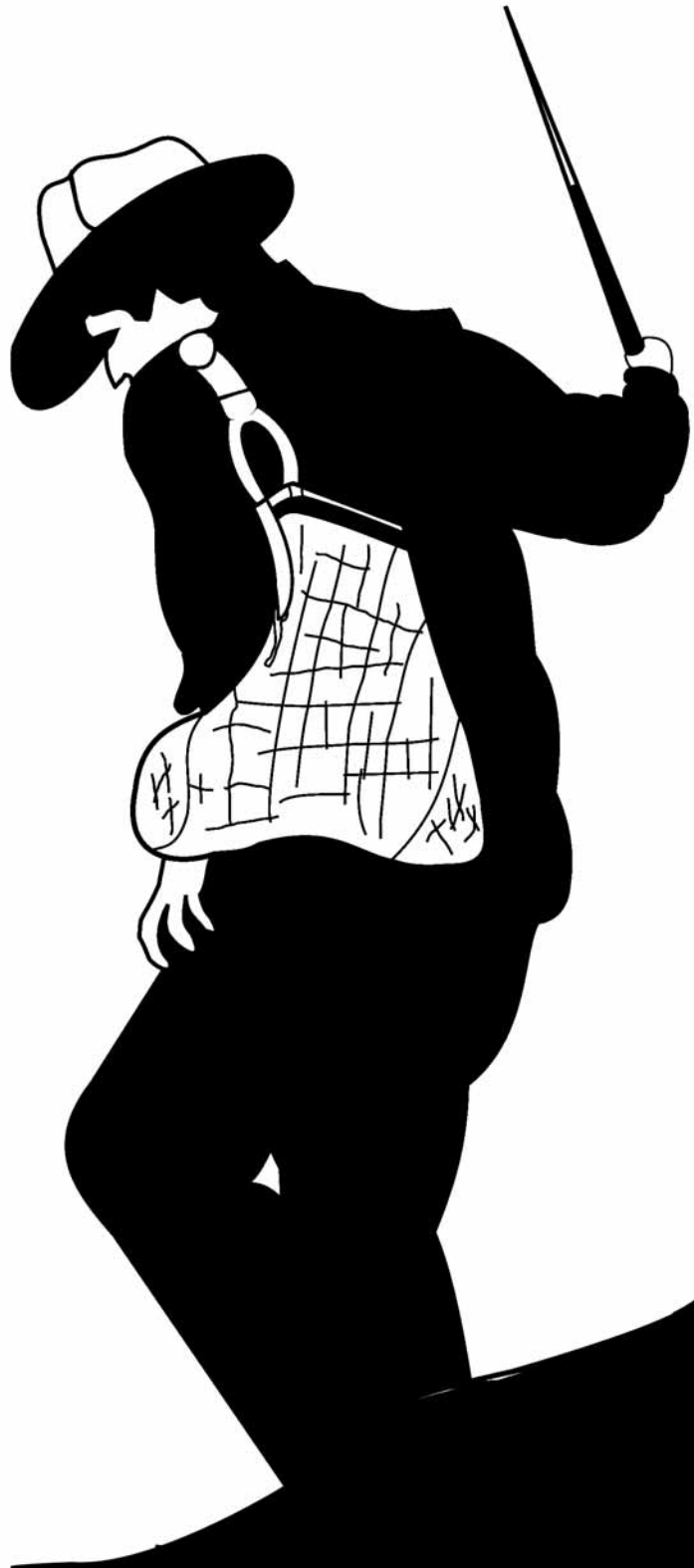
*Ayuujkjää'y 'yetjëjty: makoxk më'ëny ja tuktujk ja jumëjt,
mäjpkë po' mäjpkë xëëw.*

Ayuujkjää'y 'yettë tsyëenëtë

Ayuujk etjëejty, Ayuujk nääxjëejty, yää mää ja tsënää'yën tanää'yën yëkpäaty yëk'ijxy, mää ja jujkyäjtën yää, wëne'n n'ayuujkjää'y'äjtyëntë ëy ja pujx käjp yëkmëet'aty këja', tu'ukyëts ja et ja nääx, xkiy'ijtyëntë xjakyepyëntë. Yää mää ja majää'ytyëjk ojts t'ëjxäktëe yë tsënaatyääjk, mëj yë', kajaa yë'. Yë ayuujk et ayuujk nääx, myëet ja tajujkyäjtën kajaa, may jëejp may nyaxy, ja ääy ja ujts ja mëj ja mutsk, ja kipy ja tsää.

Ja tsääween, ja kojpkjoojt, ja mëj jëtun ja mutsk jëtun, mëti' nyëttanaatyëp ja mëj tun ja mëj kojpk, ja li'pyxyukpët, mëti' ayuujkjää'y nëmu'uxëtëp jam: pën wënkön, pën jakam, tnatseënë tnatuntë, yëkwëëteeny yëkwëyetsy ja poop nääxwii'nyët.

Kawënääk ja käjp, jam: ja patjë'ëkjää'jy mää ja apä'ajt käm, jam mää ja äjx mäkk, mää ja papëëky, ja nëts, ja wäxtsää'ny, mää ja moojk, ja kafwee ja nyë't ja nyëkäm mëj kajaa, mää

ja pu'ts ääy ja pu'ts ujts ja tsä'am ujts, jam mää ja jatsyu' ja tsakkää janysty tsuj, majatyety, jam'amypy mää ja käjp tsyëenëtë tyanëtë meti' xyëewtë: Amäjks tuu'am, Mëjtëk'am, Kutsëko'm, Ukkupäjkp; ja käjp meti' kojpk akujky jujkyäitmëtëp nijyo'kxnääjxjëety, mää ja niiy ja kafwee, ja moojk yëknëyuwë yëknëkämë mää ja jatsyu' mëjk ijty uk ëxyämpääät yëk'ajot'ättë, mää ja nääjx käjp tyany meti' xyëmëtë: Kunaa'tsp, Tëxykyë'm, Kënkë'm, Nëepää'am, Minytsyää'am, Mëkyëjxp, Nëepää'am; jëts ja käjp meti' tsënaatyëp yää kojpk wiiny kojpk kijxy mää ja xojkipy, ja yuk'atseenkipy, ja tsapminy, ja yuk'apu'uts ja yuk'amoojk, ja keetsy tsyääjts, ja këy, ja poo, ja jëëky joon, yääamypy ja: Tukyo'mët, Jëkyupäjkpët, Epytsykyëjxpët, Tuknëë'mët, Kumukpët, Puxkëjxpët, Ankyupäjkpët jëts ja Xaamkëjxpët.

Mëj käjp yë'ëtë, nëtu'uk nëtu'uk, jam yë' ja myajääw tja mëët'ättë pë nyëtanaatyëpxë yë' may ja mutsk käjp, jate'n jap kuttujkënjëtyypy ja mëjnëky, ja ana'ampajt meti' ja nëwiinyët nääjx nëwiinyët käjp nyëtanaapy, myëët'äjtëpëk ja mëjk'äjtën ja tiyy'äjtën.

Tëëyëp ja majää'ytyëjk mää jam nyëjkxkojnë tuki'pyxymyäj kumëjt naxy ku ojts yää namajtsk ja ayuujkjää'y tyëktsepjättë ja wyënmää'ny, jakëte'n ojt ja puix ja käjp wyanjëttë may natëkkë, jatsëk ojts myjëttä'äky yë nääjxtsep, yë tsääwää'ny, ja o'ojkën tëkëëyën tpättë t'ëjxtë ja kukäjp, mëjkëk ja ana'mën payë'ëyën ojts tpëktä'äky ja Luis Rodriguez, Mëkyëjxpët jää'y ja ijty mää jam ojts nyaxkëtä'äky yë mëjkuttuktääjk meti' ja Ayuujkjää'y "nyëttanaapy" ëxyämpääät.

Ojtsék may ja käjp tmëtseppiky, jate'ntsék ojts ja majää'y Daniel Martinez meët nyamyëtsepwä'ányë, pën ijty jya uktsëjkypy jëts jam jeexyë nyaxkëtä'äky tëeyëp ja mëj kuttujktääjk Tukyo'om.

Maktaxujk ja mëj käjp

Mää yë ayuuk jää'y yë 'yettë në maktaxujk ja mëj käjp jamtë, jate'n yëkxëmo'otë yëkxëtëjtë sãm ëxaa kyaxi'iky:

Ayuujk'ääw	Nahuatl	Ti tyijpy
Xaamkëjxp	Tlahuitoltepec	Ja uuy kyojpk
Anykyupäjpk	Totontepec	Ja änkojpk
Tuknëë'm	Tamazulapan	Mää näk tuknëëjoojt
Epytsykyëjxp	Mixistlán	Jam yootswemp
Tukyo'm	Ayutla	Mää ja may nyäk
Jëkyupäjpk	Cacalotepec	Ja jëëky ja nyëkojpk
Puxkëjxp	Tepuxtepec	Ja pujx kojpk
Nëëpää'am	Atitlán	Jam nëëpää'am
Mëkyëjxp	Zacatepec	Ja miyy ja nyëkojpk
Kumukp	Tepantlali	Ja nääjpëtsy
Kënkë'm	Juquila	Ja ujts mëti' yëktsi'ipy'äjtp ja nyë't
Texykyë'm	Ocotepec	Ja tseen ja nyëkojpk
Nääp'okp	Alotepec	Ja axakäk ja nyëkojpk
Kunaa'tsp	Quetzaltepec	Joon tu'uk ja nyëkojpk
Minytsyää'am	Camotlán	Ja pä'äkminy ja nyë't
Ukkupäjpk	Ixcuintepec	Ja uk ja nyëkojpk
Kutsëko'om	Cotzocón	Koots okm
Amäjks tuu'am	Mazatlán	Ujts jatsyu' ja nyë't
Tëk'am	Guichicovi	Jemy kyäjp

Jam mää ja majää'tyëjk ojts tyëktsoo'një'ktë tyëktsoo'ntä'äktë tu'uk ja tu'uk ja käjp. Kukëte'n yë amëxän jää'y yää ojts myentë, tyëkkëtë ayuujkjää'y 'yetjëety nyääjxjëëjtytyë, jate'ntsék ojts

tjaamyuktë tjo'tsmuktë, tyëknëkytyäntëë tu'uk tu'uk yë nääjx-käjp ja xyëew, mēti' xyämpäät *Nahuatl* ääw ja xyëew. Ka'atsën ijty may yë amëxän'ääw yëkkajpyxynyëm yëkmatyä'äknyëm, patsëk ojts ja akätskutunk mëjk tyëktunkpäättë ja jää'y pën kyajpyxypy ja *Nahuatl* ääw jëts yë amëxän'ääw, ja'jën ijty ja amëxänjää'y kyukäjpxtëp kyu'ayuujk'äjtëp; tyuu'wäätëp, tyuu'wetstëp jyaapyë jyo'tspë'ättë.

Nayjamts nayëte'en ja käjpmëtë miti' ja *zapoteco* ääw yëktaxëtejp, ja *Guichicovi*, "jemy kyäjp" ja'ëkëte'n yë tyijpy; ku ayuujk ja xyëew jate'n yëktijy: mëjtëk'am ja kukäjp jate'n ja'ayë tejtë: Tëk'am. Jam jamajtsk ja käjp mēti' yëk'ejxkājptëp ayuujk ja xyëew: Kootskë'em, nayëte'n yëktijy Kutsëko'om, jëts jate'n ja akats'ääw t'ejxkäptë: *Cotzocón*, jatënamypy yë xyëew ku jam nëkyoots ja kojpk, ka jëpy ja xëew yëk'ijxy, jëts tsojkyë 'yajpnë. Ku ëxam jate'n yëkkats'ijxy yë käjp xëew jatum jam ja nyëmatyä'äky sääjaty ja kukäjp yë tnäjäwëtë, jam mum mēti' ka' mëët nyapyäatyë yë *Nahuatl* ääw.

Ëxyäm päät jam määjaty ja tyäxujkpë mëjkäjp, jam jë tsapjëën tsaptëjk, ëy tsujëty, tum mëjëty, tsäapëtsytyëjk, may mēti' tēyëp 'yëyënë pyääjtenyë, jate'n jam tu'uk ja mëjtsaptëjk kuwoj, jam Tëk'am (*Guichicovi*) jam nyëjxknë ja xëe et, maktäxkmë'ëny ja wëxijkyxyutujk jumëjt ku ojts yëkkojtsëëny. Yë Kënkë'emët tsaptëjk jak ojts 'yëyëtsyëëny mäa ja xëew jumëjt myatsyëy tēkëek më'ëny ja makwëxujk ee'px ja makmojx; yë Anykyupäjkpët ja jya'atë jaa et: tēkëek më'ëny ja maktuktujk ee'px ja makmajtsk, yë Kunaa'tspët jam nyëjxkkojnë ja xëe ja jumëjt maktäxk më'ëny ja tēkëek.

Kamaapyëk yë ayuujkjää'tyë

Jate'n yëkwä'äny yëkkajpyxy ku ja wenkjää'y tkäjpXPäättë ja ayuujkjää'y, jatënamypyëkëte'n jate'n ja ääw ayuujk ku ka' yë *Zapoteco (Venallun)*, *Mixteco (Ñuzaavi)* käjp, ja *Azteca*, ja Amëxänjää'y jää'y ojts myumajatä'äkyëtë. Janytsy mëjksëkëte'n ojts ja majää'y nyakyupëkyëtë, ka'en ja apteety ja oktääk ojts nwantejtë ja ayoo'n, ëete'n ja tsep, ja o'ojkën ojts 'yity, mëj kajaa, yë et-nääjx tsyeptääjky. Ka'en ja majää'y ojts jate'nyë nyakyëxäjmukyëtë, nyakyë'akonmukyëtë, mëjk ojts tnëpëtë'ëktë ja myëtsep jëts yë et-nääjx tjaak tnëttanaatyë, tkupojktë, mëj kajaa nayëte'n ojts pyuwä'ätsy, tyëkëy, japts ja nyëkajpyxy nyëmatyä'äky, ku jate'n kë'em ja kutsep ojts tjaatyäntë tjo'tstäntë.

Nay jap mëjnëkyjëtypy yëkkats'ijxy, ja ayuujkjää'y ja 'yäjten kyupajtëntë, ja' jap nyëkajpyxy nyëmatyä'äky. Èxa n'uk ejxëntët mää tu'uk ja majää'y të tjaamyuky tjo'tsmuky ja pyee'en ja kyoo'nën ja' xyëew'ajtypy *Guido*, ja tu'uk ja

myejněky mää jap tněmatyăăky sääte'n ojts 'yaty kyupety ja ayuujkjää'tyē, ku ja aměxăn kăjp ojts tmětsejpějkiixy ja kunăăjx kukăjp. Jate'ntsėk ojts ja majăă'ytyėjk yėknėpėtė'ėktė, nay ja Zapoteco kăjpk ojts ja aměxăn jăă'y ots t'ajot'ättė, tamėpėjkėtyė ja tsyep.

Jawyeenyėp ka'anēm ja aměxănjąă'y yėknajăwėtė. Mää wyen'aty 'yapăătėyănė ja makmăjksmakė'pyxypyė jumėjt, kuk ojts yė *zapoteco* kăjp ja myėjwėntsėn mėti' xyėėw'ăjtypy *Zaachila I*, ja myėtu'ukpė, ojts tyėkkutuky, ja měj et ja měj kojpk ojts tnanky nyė'ėkyė, ankyupăjk'amypytsėk ojts yėknė'awėtettė, wėnetsėk ojts tyėyė mějkaĵaa yė ii'pyxyukpėt, jamtsėk änkjotp, tsăwemp tsăjotp nyayu'tsėtė ja majăă'ytyėjktė, jate'ntsėk ojts nyėtso'oktė. Niyĵaa'ettsėk ojts ja wėtimypyėt kăjp tyėknaxkėtăăktė yė *zapoteco* jăă'ytyė.

Maktăxk mė'ėny ja ee'pxmakoxkjumėjtėn ja xėėw ja et, wėnetsėk ja *Zaachila II*, ja myėmajtskpė, ojts tyėkkuttukmė ku jam ja ayuujkjăă'y yėkwoppėtsė'mtėt, jam Jămnėė'm, jamtsėk ojts ee'pxmakėpyxyėn ja jyăă'y tyėknaxkėtăăktė ja jemy kyăjp, jate'ntsėk ja tyuu tyėk'wă'ătstė jėts jam jyă'ättė Kăă'nėė'm.

Jam maktăxkmė'ėpyė jumėjtėk tsoo'ntăkp ku ja *Moctezuma Xocoyotzin*, ojtsėk mėėt ja tyumpėtėjk, t'ukmėmajătăăjky tu'uk majtsk ja ayuujkjăă'y ja kyunăăjx kyukăjp: ja Anykyupăjpkėt jėts ja Kunăă'tspėt kăjp. Nėwėxijkyxy myăjkėnėk yă'ăt mějwėntsėn ojts ja jyăă'y t'uk kexy jatėkoojk jam Anykyupăjpk jėts jawėxijkyxymyăjk jam

Kunaa'tsp, jëts jeexy tkaapyxy'ättë tsutso ja ayuujkjää'y ja yäjken ja kupajtën yëktakuwänëtët. Ka'ap ojts jate'n jyaty, mëkëk ja Ayuujkjää'y wyën'aty tää 'yämpëjknëtë, ojtsëk ja makë'pyxyypyë jää'y tyëk'ooktë tyëtëkëytyë.

Kuk ojts ja *Azteca* käjp ja wyëtsën tnajäwë jate'n ja o'ojkën, ëxatsëk ojts tanëppäaty ja mëj tsep, ojts ja yëk'oo'kpë tanëppäaty pën ojts tyëkëtë jam Anykyupäjkp wënets ojts tyëktëytyë ja määytyëjk, ja kutunk ja jyëen ja tyëjk jëtsëk ojts tyëk'ooktë tyëktëkëytyë pënjaty ja xyëew ja jyumëjt wëxijkyxy jumëjt naxynyë, ja'jékëte'n 'yexjtëp tsepkojpk.

Nayëte'ntsëk ja *Azteca* jää'y ojts tnëtëkkëtë ja'apë et ja'apë xëew ja Ëxkatspët käjp, janytsy mëj käjpkëkën ijty, may ja kyëmuunytyëjk, janytsy tum'ëy tumpäätëk ja myëj tuu'. Kootsëk ojts t'amaatskpëkt akumonë yëktnëtëjkëytyë, jate'ntsëk ja mutsk unä'äku'nk tmaa'tstë jëtsëk nayëte'n ojts 'yooktë tyëkëëytyë ja majää'y pën jaty ja jyumëjt wëxijkyxymyäjknë.

Jate'ntsëte'n, waanjaty ja ayuujk et, ayuujk nääjx yëknawä'k awëtejtnää, jëts ojts tutä'äky ja majää'ytyëjk yëkpëjk'atëtsnëtëë, 'yëxnëjx'atëtsnëtëë. Mëktsëk nay yë et-nääjx t'ajot'ättëë, nayäjëk ojts jyanakyuyu'utsnëyëtë mäa ja mëj kojpk ja mëj tun, ja mëj tsääween ja mëj tsääjoojt, ja mëj yukjoojt. Pë patsëte'n ëxyämpäät mëj janytsy yë li'pyxyukpët.

Ja tu'uk ja majää'y, mëti' yëknajää'wëp xyëew'ajt Kontoy, mëj kuwënmaa'nyëk ijty, ja'jëk mëjk ojts tnëkupäjk'aty kutën ja majää'y ojts yëkmëtseptuntë, mëj kutsepëk, yëkkutsë'këpëk ijty ku ja wenk käjp, kyäjp xpäatyë.

Ëxyämpät yëkkäjp xp yëkmaty ä'äkp, yëkjäämyetsy
yëkjääpyääty, jamtsëk ojts tyëjkëenyää, tsää'änk jotp,
Il'pyxyukpët kojpkkëjxp.

Jate'n jatu'uk ja amëxänjää'y, ja *Hernán Cortés* ja'këte'n ojts
tsyepkojpk'aty yää Nëwiiny. Ja'akëte'n ojts tnëkupäjk'aty ja
tseptunpëtë, ja yëk'ookpë yëkutëkëëpyëtë jëts ja kunääjx ja
kukäjp ja 'yet ja nyääjx yëkpëjketët. Jate'ntsëk ja 'yayuujk:

Tuktujk'ampëk 'yany ja majkmajtskpë po',
mamokxmakë'pyxy ja ee'pxëkëëkëk ja jumëjt. Ojts tsoontë
ja yëk'oo'kpëtë n'ee'pxmäjkëk mëti' jatsyu'këjxp jëts
nëmakë'pyxyën ja tujpëtë mayëk ja tya'o'oktë.

Nëmëj nëmay ja tyumpë ojts tyëkëëy, kawënëäk
oojkëk ojts tjakexy ayuujk 'yetjëjtyty, ka'tsëk tpäättë tsutso
tmëmajatä'äktët ja Ayuujkjää'y, tyimy kyutsë'ëkëk ja käjp, ja
'yet ja nyääjx janytsy tsepjoojtëk, tsääweenëk, kats'ääwëk.
Mejkëk ja ayuujkjää'y nyakyupëkyëtë, jamëk tmëë'ättë ja
tyakkumtë, tyawojptë, ja kyumpäx ja tyäjk ja kyipy mëti'ëk
yëny'äjtp makoxk nuuxën, tääkëk xäjkën, yikxonëk të tyëk'ëyëtë
tyëkpäätëtë tëk jam tajuptsumtë ja tsääny ja xyëwät, ja tsujx,
(jate'n yëktij wëtsukkëk ja tsuyjx) jatsëte'n natyakupojkëtëp
tyukta'oo'ktëp ja amëxan jää'y pën jam ja nëjxktëp.

Mëjkëk yëkmëtuntëkëytyë ja wenkkäjp mëti' ja amëxän
jää'y ojts mëët jya napyijkyëtë ejxëm ja *Zapoteco*, akumonëk,
kootsëk, ja ayuujkjää'y tnëtëkëtë jate'ntsëte'n tyëktëkëytyë
tyëk'ooktë. Jëkyëkëk ojts 'yity ja tsepwënmää'ny.

Patsëk ja *Hernán Cortés* ojts ttanëppääty tsutso ja ayuujkjää'y kuwänë jeexyë jaayëp tmumajatä'äky, wënets ojts twäämuky nëmakë'pyxy ja wëxijkymyäjik ja jää'y pën nyëtëkkëtëp yë'ëypy ja ayuujkjää'y, jëts yëkpawëtettët mäpäät ja yu'tstääjk tmëët'ättë, ka'apëk ja jatsyu' myajata'äktë kute'n tsep ja et. Mayëk ja jënjok ja ta'o'ok ojts t'a'ëjxëtë, ja tujn jëtsëk ja jatu'uk ja kutsep, *Rodrigo Rangel* xyëë'ajtypy ja'atsëk ojts myëmajts'oojk tnëkupäjk'äty ja tseptunpëtë, ojtsëk jawyeen jya'uktëkëtë ka'tsëk ojts y'ëyë, yëkxonxëk ja nëë ja tuu.

Yë Amëxänkäjp wanëmëk mëët ja jää'y, ja uk, ja kutseptë, ta'o'ojkënkëjxp ojts yë 'yääw wyënmää'ny tmëtëkkëtë mëjk'amypy, mää'yëp wëntii'xëpts ja majää'ytyëjk jate'nyë ja 'yääw wyënmää'ny nyëe'tujknëtëë tyuu'tujknëtëë, ku ja ayuujkjää'y ojts mëk 'yanakyupëkyëtë, jëts ja yuu pä'am jyää'äjtne natëkkë, wënets ja tsapjää'y tsapteety ojts ja majää'tyëjk awënmää'nykyëjxp yëkpayë'ëmyëtëë, yëk'ejxtë yëkkoowtë ja jyujky'äjtën, ja wyënmää'nytyë, ka' yëktamaa'kxtë ku ja tsapjëen tsaptëjk tkamëjpëktä'äktë, tka'mëj'ejxtë, tkawënjäwëtë tkawëntsë'ëkëtë. Jate'n ojts tsyoo'ntä'äky mëjk'amypy, akuwänë'amypy ja teety'äjtëm wënmää'ny, natyjijy ëykyajpyxy ëywyënmää'nykyëjxp yëkpektä'äky ja ayuujk. Jate'n mëjk'amypy ja majää'tyëjk ja jyujky'äjtën wënmää'ny, yë Il'pyxyukpët wënmää'ny yë Il'pyxyukpët ayuujk ojts tsyejptëkkë.

Ääw wënmaa'nykyëjxp

Yë wënmaa'ny mëjk yë nyakyutyë nyamyatsyë meet yë ääw ayuujk. May ja pëktä'äky mëti' ka'tee ayuujk ääw këjxp ja xyëew. Jats ja pëktä'äky mëti' ja xyëew të pyäatyë ayuujk, ojtsën ja majää'tyëjk tpmamaytyë tpatäjtë, t'ejxkäptë ja pëktä'äky, ëte'n ja yää ijty ka' yëkni'ipy yëkkëjy, yëk'ijxy yëkjakyepy. Jate'n ja ääw ayuujk: Tsaptëjk, tsakkää, tsaptutk, tsapnëe, tsapteety. Ja pëktä'äky yëkxëetejp jate'n mëti' ijty kayëk'ijxy'äjtp yää ayuujkjää'y etjëejty, mëti' ka' jaa'äjtp jëen'ääjy tëjk'ääjy.

Jate'n ja ääw ayuujk, ja wet ja nääm, ja kaaky ja tojx, ja jëyujk, ja pëktä'äky, jate'nts ja ääw wënmaa'ny may ojts myä'äty, mëj kajaa ojts tyëkatsy ja tsënää'yën-tanää'yën, ja tuu'nën-pejkën, ja xuuixën-ëë'en, ja jää'wën-mëpëjkën, nayëte'n ja yëkjukyäjtpë ja nyëwënmaa'ny.

Ku yëkkajpyxy ja ayuujk yëktamëwejtsëp ëxyäm ja amëxän ääw-wënmaa'ny ku nwää'nyëntë: espadín'ääy, silantrë, ceboyë: mantë wet, seedë wet, ja suunë, ja alabansë yëk'iiy, ja misë candäädë yëk'amëtëy, yëkkujuy yëkkuyëxy.

II'pyxyukpët Ayuujk

II'PX- Tu'uk'ääw ja matsyooajt ku ja jää'y myatsyëy ee'pxjaty. Ee'pxppë wënää'ny yë'pë jate'nxë tijy ijty ja majää'tyëjk tmatsyowtë yë xëë-po'.

-YUKP- ja amääy et, ja yukjoojt. Ku majtsk n'akonmujkënt yë ääw, ja' yëktejp jate'n ja mëj kojpkjoojt mää jam ee'px ja amääy kyojpk.

YË II'PYXYUKPËT. Pën ja jujkyäjtën yyajkypy kyejxypy. Jää'wëpëk, matoopëk. Ku 'yatsyëk tawënjää'wëp 'yatsyëk tawëntsë'ëkë ja pëktä'äky, yë'ëkëte'n atsyëk mëkäjpxp atsyëk mëxekp. Yëkwëntsë'këp, nayëte'n yëkmë'ëy yëkpëktä'äky ja kyaaky ja tyojkx, patsëk ijty ja majää'tyëjk kuwäänë twënuktë twë'aa'kxtë ja kyaakyu'nk jëts ja nääjx nayëte'n kyay. Ku ja jää'y tu'uk ja mëj jotmay tmëët'aty jamtsëte'n tanënijkyxy tanëjä'äty, mää jam 'yats nakyukajpxyë 'yats nakyujuyë. Jam ja wëntsë'kii'ny 'yats yë'ëjxä'äk 'yats yëkpëktä'äky, 'yats yëktawëntsë'ëkë ja et ja nääjx, mëti'jëte'n wyëntanaapy yë II'pyxyukpët. Maxänkojpk yë'.

AYUUIJK. Jate'n tukki'iyë yëkxëmë'ëy ja jujky'äjten, ja ääw-ayuuik, ja wënmaa'ny, ja et ja nääix, ku ja ayuuikjää'yäjten. Nayëte'n jatu'uk ja më'ayuuikjää'y määjaty jatu'uk ja käjp tkäjpxtë: **Ayuuk** jëts **Ayöök**.

Yë **A-yuuik**: majtsk ääw yë nyawya'kyxyë, jam ja a-, ääw yë 'yääw yë 'yäätsjëëjp, jëtsyë **-yuuik** ja **yukjoojt**. Ja ayuuik mëti' yää mäa ja yujkjoojt.

Nayëte'n muu mäa nëkykyëjxp yëk'ijxy mëti' amëxän të yëkjä'äy, jate'n jap kyaxi'iky: *Zempoaltepetl* ëkë *Cempoaltepec Nahuatl* äaw yë'. Nayë Il'pyxyukpët jate'n yëkxëtej, mäa ee'px ja tun ja kojpk. Jate'n ja wënmaa'ny: pë jamëkëte'n ee'px ja mëjkojpk, ëk jam ee'px ja tuntääjk tum jamtsën yäwë tmëëtë ja nyëkajpyxy nyëmatyä'äky.

Yë Il'pyxyukpët wënmaa'ny tëk mëk 'yatsyëk apexy, mëkëk ijty yëknëpaayë'ëy. Yu'utsy wyënmaa'ny tëë 'yats ity, yëkkuyu'tspëk yëkku'ëë'mpëk. Ka'ëk nuko yëktuny yëkkajpyxy. Nayjaayëk ja mëkukäjp kë'm nëtsyëky kyanay'ëyääwëyëtë.

Nayë tsapjääy, tsapjëën tsaptëjkwënmaa'nytsëk mëët yë Il'pyxyukpët ka' jeky tëë tyuu'pääty, pë mëjkkëk yëk'apexy ëk wenk ja xyëew tpiky, ja mëkku' tunkëk yë' nyëwënmaa'ny, jate'n nyë'ääw nyë'ayuuik pën ka' myëjpëktäktëp, jyanytsypyëktäktëp. Jatents tutä'äky jatëkoojk nämëm nyëë'piky tyuu'piky ku ja unä'äktëjk tjääkyukkëtë ja ayuuikjää'yäjten.

Ku jate'n tseyptä'äky yë jujkyäjten yë nyëwënmaa'ny, jaayëp ojts myä'äty, jyë'ëpy, ku jatu'uk ja jää'wën, ja mëpëjkën, ja jujkyäjten ja nyë'ääw nyë'ayuuik ojts tsepkejxp, nanky'ookë,

natyapayē'ēyēkyējxp; ku ja tu'ukpē jāā'y yēkkajpyxy
yēkmatyā'āky, ja teety'ājtenwēnmāā'ny, ja tsaptējkwēnmāā'ny.

Jate'ntsēn ja wēnmāā'ny ja āāw ayuujk tēkatsy ojts
ja majāā'ytyējk yēkta'akuwānētē, wēne'n yāā ja kājp ojts
jyaaknētso'oktē ku ojts ja mēj tsep nyaxy yāā mää ēxyām
yēktijy nēwiiny, jam nyējxkojnē makoxkmakē'pyxy ja maktujt
jumējt, ojts ja pāām, ojts o'ojkēn tpāātē mēj kajaa.

Tu'uk ja wēnmāā'ny tu'uk ja ayuujk, ja kojpkwēnmāā'ny,
mää tsyoo'nji'iky tsyoo'ntā'āky yē nāājx wēnmāā'ny, yāā, mää
ja nāājxwii'nyjāā'yājten yēkpāāty yēk'ijxy. Yē jāā'y ka' natyu'uk
jyujkypyē'aty, jaa'ājtp ja āāy ja ujts, ja nāājx, ja tun, ja kojpk, ja
xēēw ja po'. Yē tsēnāā'yēn tanāā'yēn jē nyēwēnmāā'ny, nyē'āāw
nyē'ayuujk, jam yē' mää ja āāts ja kojpk. Mēk jam nyakyuwiinyē
mää ja li'pyxyukpēt wēnmāā'ny mēti' ēy'ājten, tsuj'ājten,
jujky'ājten wēnmāā'ny.

Yē et yē nāājx, yē amuum. Tēts ja majāā'ytyējk yēkxon
tpama'yawētētē, tē tpamaykyētā'āktē mää tsyoo'nji'iky
tsyoo'ntā'āky, yē jujkyājten. Yē nāājx yēktattaa'mp yēktayajtsp,
yē' ja jujky'ājten, ja tsēnāā'yēn ja tanāā'yēn xmēē'yēmp
xkajxētēp. Japyāāty japyēē'kxēk atēm, yā nāxwiiny nāxkijyxy,
mēj janytsy yē li'pyxyukpēt wēnmāā'ny.

Ēxyām pāāt, jam ja majāā'ytyējk tmēēt'ättē ja nyē'āāw
nyē'ayuujk, jam may ja ayuujk kājp mää yēktuny yēkkajpyxy
jēts ka' yēkjāātyēkēy, yēkkājpxp yēkmatyākp, yēktsēnaapy
yēktanaapy, kojpk yē', āāts yē', jate'n myiny jate'n kyēputy,
yēkpāāty yāā naxwiiny ja Ayuujkjāā'yājten.

Mää ja II'pyxyukpët

Tu'uk ja mëj tun ja mëj kojpk, yää wäjkwiiiny, yë' këtë'n mëjkojpk'äjtp. Taxujkmë'ëny jëts ja makmojkx ee'px yë II'pyxyukp kyëjxpë, jate'n yënyë, jate'n ja mejy nyaxypyë.

Mää yë mëj kojpkjoojt, yää yuuk'aki'ijy may ja kunääjx kukäjp tnatsënaay'awëtettë yë ii'pyxyukpët kojpk. Yää'amypy yëkpääty ja käjp mëti' xyëew: Yukp, Mixykyatsp, Maxënkøjpk, Wënjupkupäjkp, Pajnyakyixypy, Päntëkupäjkp, Nëëpää'am, Xäämkëjxp.

Jëts jam Yukpët 'yetjotp tyany ja mëj tuntääjk, mää ja jää'y tmëjä'ättë ja nwëntsë'k'ii'ny. Jam yëkpääty ja tsa'ajxkojpk jëts ja II'pyxyukpët ja tyuntääjk. Jamts majtsk tëkëëk ja tuu' jyä'äty, mëti' ja kojpkpätpë kyuyë'ëtyëp, jam mëti' näjxp Yukp, jamts ja' mëti' Xaamkëxp. Ja tsawää'ny jate'n yëkjajtypy, të yëktanëpëktääjkënyë këja' ja ejxpajt, ku ëë tsyepjaty ja nääjx ja et. Ja tu'ukyëte'n ijty yë ayuujkjää'y yë 'yet yë nyääjxtë, nay ja jap ja nyëkajpyxy nyëmatyä'äky tikëjxp ja ayuujkjää'y tyëktsepjättë ja nyääjx, jëts kënääjx kë'et ja wënmää'ny.

Yë II'pyxyukpët jujky yë', jam jë nye'kx kyojpk, jää'yën yë', jate'n ja ääw ayuujk wyä'äny: tun'ääw- kojpk ääw; tunwemp- kojpkwemp; tunjoojt-kojpkjoojt; tunkupäjkp-kojpkkupäjkp.

Käjpxtëp matyäktëpëk yë'ë. Janytsy ka'tsën yë tyu'ukyë, mayëk yë'ëtë ja mëj ja mutsk. Mëjtsëkëte'n yë II'pyxyukpët, yë'ëkëte'n kyäjp'ëë'yëp kyäjpxpääjtëp, pënë mää, pënë ti nëtü'uk jatu'uk pääjtëyëp. Pë kuxëk ja tyëmy myëj jotmay,

ja mēj ayoo'n, ja mēj tapyääjtēn, ja mēj xontääjkēn, yē'jēk
yēk'anējxēp yēk'akaajkēp.

Yēkkajxpātp yēkmatyākpātp ja et ja nääjx, ja tun ja
kojpk, ja nēē ja tuu', ja tsää' ānk, tu'uk ja anääw, tu'uk ja
poj, ja wētsuk, xēēw po', määtä', ja kootspē xiijnypyē ku
ja naxwii'nyēt jāā'y, nääxwēnku'uk, ja jyujky'ājtēn t'amētēy
tpēktsēy, mää tsyēēnē tyanē. Ja Ayuujkjāā'y. Jate'n ja mēj kojpk,
ja tun'ääw kojpk'ääw yēkmēkajpyxy yēkmēxi'iky, yēkwēntsē'ēkē.

Jate'n yē li'pyxyukpēt tsyēēnē tyanē määjaty ja tun ja
kojpk, ja mutsk tun'ääw kojpk'ääw, pēn yēkpāttēp yēk'ejxtēp
kē kājp, mää jaty ja tsēnāā'yēn tanāā'yēn nyaxy. Nayē 'yijyxypy
myatēēpyēk yē li'pyxyukpēt, yē' nyēttanaakyijxypy.

Yē'ēte'n ja ēy'ajēn ja tsuj'ājtēn, ja mējk'ājtēn ja tajujky'ājtēn
yēk'amētoop yēkpēktsōop, mää jaty ja jēēn ja tējk kē nääjx kē
kājp, mēēt ja mēku'uktējktē: ja teety ja tääk, ja uu'nk ja unā'ājk.

Yē li'pyxyukpēt, pēn mēj pēn janytsy, pēn konk pēn wēntsēn.
Mää ja jujk'yājtēn yēkkuwiiny yēkkuxētsy. Mää ja naxwiiny'ājtēn, ja
jujkyājtēn, ja awā'āts'ājtēn, ja mejk'ājtēn, ja wij'yājtēn, ja xēny'ājtēn,
ja jāā'y'ājtēn, ja tukjāā'y'ājtēn, ja ayuujkjāā'y'ājtēn, yēk'ku'amētēy
yēkpēktsēy. Pēn yēk'amētoop yēkpēktsōop amuumkēxtā'ājy.
Kukēte'n yāāt wēnmāā'ny nayē nāxwiiny'ājtēnēk yē'. Jate'namypy
yē li'pyxyukpēt myējē jyanytsyē, jamkēte'n ja jujkyājtēn tmēētē
kajaa. Patsēte'n yēkwēnjāwē yēkwēntsē'ēkē, tēē ja teety'amēj ja
tääk'amēj ttuntē tkajpxtē, mēti' yēkpamemp yēkpakēpujtp.

Ojtsëk tsyeptuntë yë kojpk

Jate'n tu'uk ja äpmatyä'äky. Ojtsëk ja kojpk tsyeptuntë, jamëk wyënaty tkajpyxy'ättë, tmatyä'äky'ättë mää jeexy tanëppäättë tu'uk ja wënmaa'ny. Ja'atsëk kyajpyxy'äjtëp wënääk xëew ja jää'y t'amääy'ätt, ku ja wëntsëkkii'ny t'ejxakä'äny tpëktä'kä'äny, ja kojpktuu'nën. Jam yä'ät äpmatyä'äky yëknajäwë Epytsykyëjxp:

Tëeyëpëk jyaty kyupety, ku ja tun ja kojpk ojts jate'n ja 'yääw 'yääyuujk ka' tyëkwën'ëyëtë tyëkwënkukkëtë jatyë, ojtsëte'n ja 'yääw wënmaa'ny tyëktsepjättë, wënetsëk ja et ja nääxwii'nyët jawaanë kyakijxy kyawääjtsy.

Nëmakooxkëk yë kojpk jyatukjää'yättë. Jate'nëk yë et yë nääyx yë tjanëttanëtë. Jam ja Tsää'amët yää'tyëjkëk ja'(jam'amypyëk yä'ät kojpk yëkpääty yëk'ijxy mää ja käjp yëktiijy *San Miguel Albarradas*, amëxän) yë Il'pyxyukpët, jakyooop'äjtpek yë jëtsëk ja mutsk'iipyxyukpët (jam yä'ät Epytsykyëjxp yëkpääty) yë'ëk kuttëm. Të'ëxyëjkëk ja Matyääkëm Në'okpët (yä'ätpë kojpk, jakamëk yë ojts nyëjxënë, jam'amypyëk mää ja *Catemaco, Veracruz* amypy) Jëts yë Kuppoop'amët.

Yë Tsää'amët, jamëkën yë ijty tsyëënë mää yë Il'pyxyukp ëxyäm.

Ojtsëk nyapyäatyëtë, nyamyukyëtë, kumëtukjää'y'äjtëpëtë'n, jatsëk wyin'aty kyäjpxtëp myatyäktëp wënääk xëewën ja jää'y t'amääy'ättët ja jyotmay, kutën ja kojpkpätk, wënääk xëew 'yayuu'jättët 'yaxëew'ättët.

Ëxatsëk yë Tsää'amët, tanëppäätä'an, tu'uk po' ja jää'y t'amää'yät ja jyotmay, wënetnëmtsëk ja nëë ja pääk yëkpäät yëk'ejxt. Kumë tëkatsyëk ijty yë po' yëkmatsyëy, ee'pxëewën ijty tyää'në tu'uk ja po'. Yë Il'pyxyukpët, nëmpëk yë' ku maktëkëek xëew, tyajotkujk'äjtëptsëk janëtu'uk janëtu'uk ja myëku'uktëjk, timyë yë Tsää'amët mëk yë tyanë, tyimy ee'pxëewëk yë tsëky ja näxwënku'uk t'amää'y'äättët, kyakka'tyët kya'uuktët. Ja 'yee'pxpë yë Tsää'amët ijty jya yëkmëjtëkkëwyämypy. Jatentsëk ojts tyëktsepjättë, ja'këjxpëkëte'n yë Tsää'amët ojts tyëktsoontë tyëkka'attë, ka'apëk tyimy ja tsoo'nä'äny. Yë'ëk ojts tpojtsji'iky yë tsä'examët kojpk, pyëtsyëk yë'.

Nayë ojtsëk ja Matyääkëm Nëë'okpët tsyoo'nëmë, jamëk ja patj'ëk jyuptääknää, jakamëk ja ëxyämpäät kyojpk'aty, tuknëejoojt tuknëe'pää ja jyuptäknää, ojtsëk ja jyay mëët nyamë'ämpikyë nyamyëjotmä'ätyë yëkxon.

Tik ojts tuny Matyääkëm Nëë'okpët, mää Nëë'okp yëktijy ja et jappëk ojts t'amäätuiky ja nëëj mëëtëk tēkēek ja mëj tsää'ny, ja tē'ëky tsyää'ny. Ëxatsëk yë Tsää'amët jyatyimy jottëkëenyää, nyapyatwä'pëë nyapyatpotsjë'kkë, tyimy jawaanëk kyaji'ijty, ëek tyimy ja pëtsy tyimy ja pëtsy, ka'ts myajatä'äkwä'äny, pajt atëts pajt atëtspëk ja nëë.

Tiikënet jya tunëp ja mutsk Il'pyxyukpët, ku jate'n t'ijxy ja myëku'uk tsyëptuntë, nyajotji'ixyëtë, mejtyëp mejtyëp ja et ja nääyx, ja tunjoojt kojpkjoojt. Ojts mëjk wyënmääy pyujxpo'ot tnëxäjëyii'ny. Nayë kojpkëkëte'n yë ëë'en ajtsën nyëttanaatyëp, yë Kuppoop'amëtëk ku'ëepë

kuxuxpë, ëxatsëk ja 'yutsy ja tämpuujr tyukmëtääjñë.
Wënetsëk ojts tuknëējoojt jyuptä'äky tēëxëk tyukmatëyë
ja weejtsjoon ku jam t'amäätuky ja Maatyääkëm
Nëë'okpët ja nëë.

Ojtsëk jam jyä'äty, kyëtä'äky mää nja tsyë' tēë
t'amäätuknë ja nëë, tiikënet tyumypy, ku ojts t'ejxpäätý
ja tsää'ny, tyappo'tëpëk tyappo'tëpëk; tyimy ja mëmijyëk
tkatukpety tyekyjii'ijy ja tsyë', ejxëmëk jatyë tyëmy ja
wä'kmujnää, pë japxëktamëk ja patki'ipy t'amäätuky.
Janysty kanëmjääwëk wyä'kukkëyiii'ny, jyanytsy
nyawyënpë'ëtyë nyäwënjääxyë, yëkxonëk 'yämpiky. Ja 'yutsy
twëntsë'ënyëpëjkëëyiii'ny. Tik jam jate'n nyëkëta'akypy,
tsyiixynyëk jate'n mëtiiyëm, wanëk ëtyuny twënpity.
Jatekoojkëk yëkpawëjtëkkë pë pyapëjktëpxëk ja
Tsää'amët, sä ja tyimy tyanëppäätý. Maktëkëëkxëewtsëk
ja ja'ayë tpäätý, wantsëk ja Tsää'amët ëtyuny tjëwä'äky
jëts jam nëjx ja maa'tspë mëët ja kaatyee'pyë tsyëënë,
nyawyënjääwëyë nyawyëntsë'këyë, jam Tsää'am jamëkëte'n
ja maa'tspë yëkpëjkjë'ktë. Wä'tstamëk ja Tsää'amët tmatëy
ku jate'n ja 'yutsy, ja mutsk ll'pyxyukpët yëknëëjmë.

Kyëmatuukëk jatekoojk ojts 'yakëtäknë ja nëëmejy,
ja'apë xëewtsëk ojts wyënpity yë ll'pyxyukpët jam
mää ëxyämpäät tsyëënë. Yë Tsää'amët tyimy jawaanëk
kyajë'tkijxy ja nye'kx ja kyojpk, ja tyeky, ja'ëk ojts jyi'ity.
Tyimy jawënyty jawënatyëk kyakkijxy kyawääjtsy
tukki'iyë yë et yë nääyx, jatënamypyëk yë kojpk ojts tyäntë
tumtsääween, tumtsääjoojt.

Yë mutsk Ii'pyxyukpëttsëk ojts tanëppäaty, nētu'uk nētu'uk ja tsyë' ja 'yaytyë ja kyuttujk. Ojtsëkëte'n nyamyaa'kxukyëtë nëxem nëyäm. Ojts jate'n tkexy ja Tsää'amët jam tsää'am, yë'ëtsëkëte'n ja jëjujk ja tsappäx myatsypy myee'tsypy. Ojtsën jatëkoojk tyuu'tä'äktë tyuu'wä'ätstë ja 'yääw 'yoojt. Ojtsek nayëte'n tkuttujkmë'ëy ja Matyääkëm Nëë'okpët. Jëtsëk jate'n ojts tyany maktëkëëk xëëw ja jää'y t'ayuj'ättët ja moojk, ja ka'kää'yën, ka'uujkën.

Ëxats yë Ii'pyxyukpët jate'n ojts jam tyany mää ëxyäm päät ja tsyënaatyääjk mää ja jää'y pyäatyë 'yijxyë, yë'ëkëte'n ja mëjk kuttujk myëët, yëkëte'n 'yejxp jyakyap käjp käjp ja nääxwiinyët jää'y tmo'ot tkaxt ja jujky'äjtën. Yë'ë nyëttanaapy yë poop ajäj poop atëë'kx, yää poop nääxwiiny.

Ja kukäjp̄xp̄e

Ëy yää'tyëjk̄e, ëy tyë'ëxyëjk̄e, ka'ap̄en ja jää'y nukoo xyëmay, nayë ja pojek, ja kojpk̄ek ja tyanëppatypy, jëts ja jää'y p̄en ja jotmay myëet'äj̄tëp̄ tpukäjp̄xp̄e tpuxeeek̄e. Nay têtsëk ja yëkjuky'äj̄t̄p̄e, p̄en na'atëp̄ koj̄t̄p̄, tanëpëktääk̄et̄e p̄en ja xëew yëkyë'ëpy. P̄en 'yex̄p̄ kyo'op ja juky'äj̄t̄en, tu'uk ja jää'y m̄eti' xëema'apy, jate'nëk tsuuj̄etȳpy kumä'äȳj̄etȳpyëk t'ej̄xt̄e ja kuwënmaa'ny kojpk̄en, uk nayëte'nëk ja teetȳpyoj̄ tääkpoj̄ pyäätyë, p̄en tanë'exëyët̄ep̄ tanëpp̄ëjk̄eyët̄ep̄ j̄ets ja' tu'nt̄et, ja xëepayë'ëyën, p̄en 'yex̄p̄ kyo'op ku tu'uk ja ayoo'n, ja wënmaa'ny m̄eti' ja jää'y pyätȳpy 'yij̄xȳpy. Yë'ëk p̄ää't'äj̄t̄eyët̄ep̄ t'ej̄xyett ja ëy'äj̄t̄en ja tsuj'äj̄t̄en. Mëk ja jää'y 'yajot'atyët̄e, yëk'akuj̄et̄e yëk'akaak̄et̄e, yëkp̄äätt̄e yëk'ej̄xt̄e jam jȳenjot̄p̄ tyëkjot̄p̄, yëkm̄ë'ëy yëkkexy ja nyëë'un̄k, jyu'ukyunk, ja jää'y tyukmatëyë mää kyatapyääty, ku jotmayj̄etȳpy, tu'uk ja kumä'äyë, ja kukaj̄pyxy jam nëë'am tuu'am pyäätyë, ja anaaw, ja wëtsuk, ja poj, ja j̄eyuj̄k.

Ja' nyë'ane'mypy wëne'n ja pëktä'äky nyë'ëyë nyëkoj̄e, ja moojk̄ yëkjitsy, yëkxa'atsy yëkp̄eniiky yëkpity yëkm̄etsy, yëk'a'ej̄x̄e yëk'ap̄äätt̄e ja tun ja kojpk̄ ja pyëktä'äky. Ja'ëk̄et̄e'n kukäjp̄x̄akp, ku'amëtoop kupëktsoop. Ja'j̄ek kyäjp̄xnaj̄xȳpy mää ja tun'ääw kojpk̄'ääw, tii jaty ja jää'y, tu'uk ja kujotmatyë wyënmaa'nyaj̄tȳpy, tyapyääj̄t̄en'aj̄tȳpy, m̄eti' kyujuutȳep̄ jȳuyox̄t̄ep̄. Jate'nts ja kutunk, jate'nts ja kuj̄ëen kutëjk̄, ja kukäjp̄ nyaj̄äämyetsyë nyaj̄ääpyäätyë.

Kuk yë jujky'äjtën njääkyukka'ant. Tuu'tujkpëk, awätspek yë'. Jak ja 'yëypyë ja kya'ëypyë. Jatsëk ja tuu'mëëpyë jatsëk ja yëktuu'atujkpë, jaak ja wën'ëë'pë wëntääyëpë, je nëmompë nëtujkpë, jak ja poj, ja jëën ja wëtsuk mëtí' ja ayoo'n tyukpatypy ja jää'y.

Patsëkëte'n ja jää'y tyapyäaty, jëts nyaku'amëtëyë nyakupëktsëyë. Kuk ja xoo'nën ja jotkujk'äjtën yëk'amëtëy yëkpëktsëy kuwänëk nayëte'n ja ka'ëypyë yëkwëntsë'ëkë jëts ja ayoo'n yëk'atuntuky. Pë jaxëk ja kukajpyxy wyëtettë, ejxëm ja joon mëtí' xyëëw kupäktut, ja wëkërëspuu; ja wäjxtsää'ny uk tu'uk ja iixy, kukajpyxyëk yë'ëtë, jatyuuxpë jate'n yëktejtë.

May ja wënmää'ny, mayts ja ayoo'n, jam ja yuu jam pä'am. Jatskëte'n mëpäät ja xëmaapyë yëk'ijxy yëkpäaty, yëk'amëtëy yëkpëktsëy ja käjpxputëjkën, ja käjpxwejen. Ja'ats nyëkajpyxy nyëmatyakypy mää kyä'ëyë, mää tëë myä'äty ja tsënëä'yën, ti këjxp ku jate'n jyaty kyupety ja jää'y, kyanëë'päaty kya'tuu'päaty, ja tsyënëä'yën tyanää'yën tkamëwiyj tkamëkejy.

Pën xëëmaapy kawënëäk jam ja tyunpajt mää tpa'ijxy, kats'ijxy, mëtí' yëk'awijpy, tyëk'ayuujkpäaty, ja moojpkäjk. Muum tuktënyë tkujy, muum tu'ukjaty tkujy jam të'ëkyëjxp, wetkëjxp, kujuuxkëjxp, tsapijxynyëjankëjxp ja moojpkäjk, jamts t'ijxy pënë sää ja moojk kyují'iky, tyë'pxjí'iky, nyäxkëtä'äky, 'yawëtity, ku anäj'yamypy, akään'yamypy, ii'pxyukpët'amypy, oo'ktääjk'amypy.

Ku ja moojpkäjk, jam ja myajtskpë, ja tyëkëëkpë, ja myaktäxkpë, ja wyëxujkpë, ja tyaxujkpë, ja myatëkëëkpë, ja

'yee'pxpë jate'nts ja xëemaapyë ja myatsyooapjt, mēti' ja jotmay tyapayē'ëpy, jam ja amajtsk'äjten wēnmää'ny, ja uu'nk unä'äjk, ja oo'kpë tu'uk ja yää'tyējk ja tē'ëxyējk tyēktsuujē tyēkkumä'äyē ja näxwēnku'uk, ja jyuikyppyë ja 'yēekypyë, ja nakyēpēkkē nakyuwēēnē, ja jujkyäjtēn, yēkpamay yēkpatäy.

Ja xëemaapyë yēknēpētsēē'mēp, tiite'n määte'n, ja' nyēkajpyxy nyēmatyakyppy mää tsyēēny, tsutso'amypy, mää'ämypy, tiikējxp ja kukäjpyxy, tu'uk ja wāntä'äky, ja tuntēkēē'yēn, ja wēn'ēēmpē, ja yēktuu'tujkpē, ja ka'namyaa'kxē, kanawyēntsē'ēkē, ja kanajäämyatsē. Jate'n tyēktuu'tä'äky, tpiy tkēny, wēntii jate'n, tyēktiy tyik'amētēy, wēnets wyēnkētä'äky ja yēypyë kya'ēypyë ja jyuikyppyë 'yēekypyë, ja xiijn'yäjtēn koots'äjten, ja äp ja ok.

Ja kujotmay tnēkajpyxy tnēmatyā'äky tsutso jyaty kyupety, ku ja tsuu, ja kumā'äyē, uk ja tsē'ēkē tmēētē. Wēnets ja payē'ëpyë tyukmatēyētē tsutso nyamyētapyäätētēt, tii tyu'untēp, yēk'ana'amtē ku ja xēew po' tjäämyatstēt, jēts ja tsyeen ja pyijy, ja jyoon ja tyutk, tpäättēt ja tun ja kojpk. Jate'ntsēn yē ii'pyxyukpēt wēnmää'ny yēkkajpyxy yēkmatyā'äky, yēktsēēnē yēktanē.

Ja xëemaapyë ja 'yääw wyēnmää'ny yēkxon ja jääkyukkē tsēky, ka'ap yē' tsyēyē, ka'ap yē ja jää'y tyēkjujkyppyik. Ja yē' ku tnēkajpyxy tsutso tyäpyäättēt, wēnets ja kujotmay jyottēkēytyē jēts nyakyuwä'änyētē nyakukajpyxyētē, ja ll'pyxyukpēt yēkpäaty yēk'ijxy, ja tuu' ja nēē, tu'uk ja kām ja nääjx yēkwēntsē'ēkē, jate'n ja jujky'äjten yēk kuwēēny yēkkuxētsy. Jate'n ja ayoo'n, ja kya'ēypyë yēk'atuntuky, ja nēē tuu' jatēkoojk 'yēyē pyäätē, nyēewä'ätsy tyuu'wä'ätsy ja jää'y tsyēnää'yēn tyanää'yēn.

Ja xëew jamyëet

Janytsy kawënääk ja ayoo'nwënmaa'ny. Jate'nëk yëkmäjtspëk yëktsumpëk ja jää'y ja xyëew ja jyamyëet, ja tso'ok, ja ka'ëypyëk jate'n atëtstëp, jaajëk ja poj mëti' tsumtëp, jaajëk jam muum nëë'ääjy, tuu'ääjy, tsäwemp tsäjotp ja jää'y ja jyääw jyoot tmätstë tsumtë. Ku ja jää'y jam nëë'am tuu'am jam kämwemp kämjotp tsyë'ëkë jyäwë. Patsëk kuwänë ja jää'y nyakyojxi'ikyë nyawyäjpxi'ikyë jamyë, mää të tsyë'ëkë, jamyë tjuuky waanë ja nëë uk jamyë nyatyajääxyë ja nääjxu'nk. Pënë mëjksëk ja tsë'ëkë, jatsëk ja pëtstä'äk; ja ujts'ääy ja ujtstë'ëts, ja nääyx, ja nëë yëkpakëny; Nayëte'n ku tu'uk jëyuujk ja: uk, tsapkää, jatsyu', ja jää'y, 'yatsë'ëkëyë pyëjksëk yëkwëkaa'p yëkwëwejxp, ja'atsëk jam jënjotp tëjkjotp tu'uk ja majää'yu'nk, ëy ja kyatyimy xyëmay, ttawojpji'iky tju'tsji'iky ja jää'y ku ja tsë'ëkë mutsk.

Jäjtptsëk ku ja tsë'ëkë pyä'am ke'ëky, myëjë kyajaa'jë, jaajëk ja tsë'ëkë mëti' ka' yëkjäämyetsy pë juunë, pë mää jyaty kyupety, jäjtptsëk ku ja jää'y jakäm apiky pyujx apiky kyäjp, myëny tsyë'ëkë, ja'këjxpts yëk'ajot'aty ja wojpjë'kpë, uk mëet ja xëmaapyë pënë sää myëjë kyajaajë ja jotmay, ja'tsëk yëk'amëtoop yëkpëktsootëp ja may'äjt jëts ja tanëppäättë tii xëew tii et t'atswojppjë'kt ja jää'y, jam tun'am, kojpk'am, t'ats yemy, t'ats way, t'ats pejkëmpity jatëkoojk ja 'yääw jyoojt, ja myajääw. Ja wojpjë'kpë jate'n ja jyuujë: _mennë jee!, mennë jee!, pajtnë jee!, pajtnë jee!_, jamën ja ääy ja ujts, ja joon ja tsey

tayemy. Pats nyëmtë kuk ja tso'ok 'yëëky tyëkëy, nayëte'ntsëk ja jää'y wyëntëkëy.

Pë jate'nxë tijy ojts jyaty tu'uk mayjää'y tuu'ääjy, may jää'yëk wyënats tanäjxtëp kuk atsu'ukyë ojts ja "ni'ipy iitsyë" pyäatyë mëjk'ämypy, ojts jyaak ja yëkputëkkë ka'ts ojts myajätä'äky, jate'nyëk ojts 'yooknë. Wënetsëk nayjatyë yëknajää'wëyiiny kuk ja päpëëpyë wënats të tujtë tu'uk ja kää, xats jate'n ja ayuujk yyë'ëy ku ja kää ijty txëëwë ttso'okë.

Ja kojpkpätäk

Ja kojpk ayë'eyën. Ku yë Ii'pyxyukpët wënmää'ny ja jää'y tyëktuu'wetsä'äny tyëktuu'päätä'äny. Kuwänëk ja jëën ja tējik mēēt ja tun'ääw kojpk'ääw yëkmë'ëy yëkkexy ja wyëntsë'ëkën. Měj tuntääjk mēj käjpxpajt yë'ëtë. Ja'kējxptsëk ja ääw ayuujk, ja matsyoo'ën ja pëktsoo'ën, ja xatsy pëniiky, ja joon ja tutk, ja nëë ja pä'äk, ja ääy ja ju'uky, ja wëntsëkkii'ny yëktawënjäwë yëktawëntsë'ëkëtë pën yajkypy pën kyejxypy ja tajujky'äjten.

Jate'n myiny kyëputy, tē ja majää'tyëjk tjeptunëtë tjejkäjpxëtë, jëts ja jëën tējik myëjawyëen ja wyëntsë'ëkën yëkpëktääjkë yëk'ëjxääjkë.

Ja myëmajtskpatpë, ja' yëknëyë'ëpy yëknëtsoo'mp, jëts jam ja nëjkkx tun'äm kojpk'äm, wanëm jam mēj Ii'pyxyukp ëk mutsk Ii'pyxyukp, pënë sää jaty tē tanëppääty pën nyë'ane'emypy, ku ja majatä'äk tkamëët'ättë ja kujotmay. Yënetsënet ja jää'y tmëtsoontë ja pëktä'äky, ja kojpk kaaky, kojpk nëë, ja xatsy pëniiky, ja nëë pä'äk, ja niyy wyënjääxy, mēti' tē wyën'aty tsu'uuy tē yëk'a'ëjxë yëk'apäätë, tē nyë'ëyë nyëkojë, në'uu'nk në'unä'äjk, uk mēēt ja putëjkëpëtëjktë mää ja jëën ja tējik, jate'nts ja kojpkpätpë tsoontë, jamën ja tyutk jamën ja tsyey, ja tsyujx, ja jyäj ja tyëë'kx tpatsëmtë tpäkäptë ku jëpyë mënyë ja yë'ëky ja tsoo'nk.

Jamën ja jotmay jënjotp tējikjotp, tu'uk kujëën tu'uk kutëjk, tē tkäjpxmuktë tmatyäk muktë ja wyënmää'ny. Ku nyayjäämyatsä'änyëtë nyayjää'pyäätä'änyëtë wëne'n tyeetyë

tyääkätë. Ja kujëen ja kutëjk, ja uu'ntääk ja' mëtí' ja kyaaky ja tyojkx 'yapääjtëp 'ya'ëjxëp, wëne'n ttëny tmatsy ja jëen ja pujxyky, ja moojk ja xëjk, ja kyään ja nyiyy, ja tyuun'iiny myajts'iiny: tu'uk ja päänu'nk ja tu'ujtsu'nk, ja wejkyxyu'nk. Ja yäätyëjk, ja jëenkuteety, ja'jëk ja jy'äxy ja kyipy, ja'jëk ja kãm ja nääjx mää ja moojk ja xëjk, pääjtëyëp t'a'ëjxët t'apäätët. Jate'ntsëte'n ja amajtsk'äjtën, yëk'apiy yëk'akëny ja uu'nk unä'äjk, ja mijxy ja kiixy, ja'akëjxp mëj yëkwëntsë'ëkë ja jëen ja tëjk ku jam ja jujkyäjtën yëkpääty yëk'ijxy.

Nay jam ja jotmay, mää ja mëjcutunk ja jyëen ja tyëjk, ja mätäjk, jam mää ja xyëew t'a'ëjxëtë ja kutunktëjk, ku ja kyutunk'äjtën tjäämytsä'äntë, jëts jate'n nyakyukäjpxä'äkyëtë, atsow atuuk, jam tsapjën tsaptëjkjotp, jam matäjktyëkjotp, jam këmuuntyëkjotp, mää jam nyakyëpëkëyëtë; ja myëkukäjp tku'amëtowtë mëtí' 'yuunkëtëp 'yunä'äkëtëp tu'uk ja xëew tu'uk ja jumëjt mää ja kutunk'aty pyäaty, jëts nayëte'n ja tun ja kojpk ja ll'pyxyukpët, tpäätë twëtsë'ëkëtë mää ja jyoon ja tyutk t'ëjxä'äktë, mëj kajaa ja pëktä'äky nyë'ëyë nyëkojë ku ja xëëmapyë jate'n tëe tnë'ane'my.

Ja kojpkpätpëtë, pën kootsyë, mënyë jottëkëetyëp jawyenëtëptsën ja'atë, pënts tsoo'ntëp xiijnnyëm, ëxooknëmstsën jam pyëtsëmtë tun'am kojpk'am. Jam majatä'äk kajamatä'äk, uk kë'mts ja uu'nk unä'äk jate'n tanëppättë ku tutä'äky nyëjxä'änte. Jate'n ëxäm jyaty, mëk ja jëen ja pujxyë'ëpyë yëk'ajot'äjtne.

Ku tu'uk kujëen tu'uk kutëjk ja jää'y ttanëppättë, jëts ja kojpk ii'pyxyukpët tpäätä'äntë t'ëjxä'äntë, patki'iyë t'a'ëjxëtë t'äpäättëtë ja jyotmay, t'ëjxmujkëxtë ja meeny jënkääp ja tuu'n'ii'ny apëjk'ii'ny, ja putëjkëpë putuu'nëpë, ja pukäjpëpë puxee'jkëpë, ja pu'kää'yëpë pu'uujkëpëtëjktë, jate'nts ja tuu'nën pëjkën yëktanëppääty.

Nayëte'n yëk'a'ëjxë ja nëë ja pä'äk, ja joon ja tutk, ja ääy ja ju'uky, ja jëen ja tää'kx, ja mëtuu', tpäättstsënet ja xëew ja et mää tsyoo'ntä'äky ja tuu'nën pëjkën, ja xatsy pëniiky 'yëyë pyäätë, jyä'ättëtsënet ja tuu'yë'ëpyë ja mëët kojpkpätpë, pën ja nëë ja pä'äk pyatsë'ëmtëp, ja joon ja tutk, ja pujx yëk'a'ëjxë ja takä'äjts tappo'ojt.

Ja tsapnä'ääw

Jam jënjotp tēkjotp myējawyeen myējajjēējp. Ja teety tääk ja 'yuu'nk 'yunä'äjk tyuxtē jēts nēxem nēyām tpäätē t'ejxtē, ja wēntsē'kēn tmo'ottē tkaxtē, pēn kujēēn pēn kutējk. Jate'n jam jënjotp tēkjotp ja nawyā'änē ku ja jää'y nyēwejtē pyētē'ēktē:

Yinet!, pētē'ēktē nēwejtē!, _tēē wääjtsjē'knēp ja et, jēts yē pēktä'äky nyēk näxkētääjkēnttēt_.

Nēmka'nēm ja xēē'aju'uk 'yajyäjy, mäate'n ja tsapnä'ääw jyaayäxka'aktē, jēpyē mēnyē. Pats nēmyēnyē tsyoo'ntä'äky tukki'iyē, ja mēj ja mutsk nyayuxētē nēxem nēyām.

Tētsēn wyēn'aty tsu'uuy yēka'ejxēkyixy tukki'iyē, mēti' tu'ukxēēw majtskxēēw, tuktsuu tuk'ux, tē yēktunk'aty ja xatsy pēniiky, ja way, ja tseen ja pijy, ja joon ja tutk, pēnē nēwēnääk ja payē'ēpyē, ja ku'ayuujk, ja xēēmaapyē win'aty tē tnē'ane'emy. Ku ja xatsy pēniiky 'yēyē pyäätē, jam ja matsyoo'wēn tmēēt'aty, mää moojk mēj yēk'ajot'aty, jam ja myakē'pyxy myatēkēēpē, ja myata'pyxy myatēkēēpē, ja tyuki'pyxy myaktēkēēkpē, ja wyēxijkyxy myaktēkēēpē, ja 'yēēpx matēkēēpē, ja 'yēēpxēkēēkpē, ja myaktēkēēkpē, ja'ats tu'uk jaty, majtsk jaty, tēkēēk jaty, tāxujkjaty, tuktujkjaty ēē'yēp, ku jate'n ja xēēpaayē'ēpyē ttanēppäaty, mää ja jēēn-tējk ja jya', ja tun-kojpk ja jya', ja kēmuunyjēēn ja jya'. Ja tseen ja pijy nayēte'n yēktanēmatsyowē jam ja tyēkēēpē, jate'n jaseerē, kompläärēs,

ja velatoorë, mëti' jam tsäptëjotp ats tëëypy, mëti' jam tëkjotp tämp, mëti' jam kojpk këjxp atstämp, ku ja jää'y nëmëj nëmay, këtu'uk ja seerë jam tsaptëkjotp.

Ku nyaxkëtä'äky ja pëktä'äky, tëk'okp ja yëktuny, mää ja kutëjk tyëk'ettë ja tsyeen ja pyijy, ja syäntë, mëti' të tpäättë t'ejxtë mäajaty tëë kyäjpä'äktë nyuu'kxä'äktë, xyëpäättë xyëë'ejxtë, jate'ntsën jam tu'uk ja teety'äjtëm täk'äjtëm mëti' nayëte'n yëktawënkäjpäjt ja amëtoo'wën ja pëktsoo'wën. Jaamë muum ja käjp mää tëjkwiiny, täjwyiiny ja jyoon ja tyutk tyëknäxkëtä'äktë, jate'n ja'ayë tyukpoot jëts jatyë tmatstu'uttë, jate'n jam Nääp'okp, jam Nëë'pää'am.

Jam jënjotp tëkjotp, ja kujotmay, në'uu'nk në'unä'äjk, nëteety nëtääk ja'atë, jamtsën ja majää'y ëë nëtu'ukën nëmajtskën, ja putëjkëpë nayëte'n t'ejxtë tnajäwëtë, wëne'n t'amëtowtë tpëtsowtë ku ja wyëntsë'k'iiny tyëknäxkëtä'äktë jam jënjotp tëkjotp.

Nyaxkëtä'äkytsënet ja pëktä'äky, _tëë xëte'n tukki'iyë_ nyimytsënet tu'uk ja majää'y: yää'tyëjk, të'ëxyëjk, jya kë'm teetye kyë'm tääkë, ja' wyëntanaapy, uk pënë jamts ja xëëmaapyë ja'ats pääjt'äjtëyëp tkukäjpxt ja kujëen kutëjktë ja kujotmaytyë, jëts nyaxkëtä'äky ja wëntsë'k'iiny, yëkkunë'ëky ja serë jam tëkëëk, maktaxk uk ne'ekë ku mëj may ja jotmay, mëti' mookpäjkjotp, nääxkëjxp të yëktenytyä'äky yëk'ëjxä'äky; jëts jam: xetkjotp, äjksjotp, nëkyëjxp ja xatsy pëniiky të yëk'amatsyowë, ja mutsk xëkukyu'nk, ja mutsk mi'ikyu'nk të yëk'apewë yëk'amää'kxë, maktëkëëk uk ee'pxëkëëk, jam ja

pä'äknëë tu'uk tsem, tu'uk tu'utsu'nk ja xä'knëë mëzkäl, ja pijy tu'uk matsyu'nk, tum n'ëjxë nöpäätete'n jam tē yëkpëktä'äky yëk'ëjxä'äky. Wënets tu'uk ja majää'y uk tu'uk ja xëëmaapyë tyëktsoo'ntä'äky ja nawyënkejpxë ëxats netu'uk janëtu'uk yëkpëktä'äky, ja käjpxääjkën nyaxy ayuujk amëxän:

mpor de la señal de la santa cruz..., mää ëëts tyäm n'ëjxä'äkt npëktä'äkt_.

Nayëte'n ja ääw ayuujk yëkpëktä'äky tikëjxp ja jotmay: mää ja jää'y tsyënë tyanëtë mëët ja 'yuu'nk 'yunä'äjk jëts ja nakyukäjpxääjkën, nakyu'amëtoo'wën nakyujuyë, tu'uk ja nëtuny nöpiky, tu'uk ja mooku'nk xëjku'nk, ja määy, ja jëyujk tsakkää, ja uku'nk, ja tutku'nk, wëne'n ja pëktä'äky, yëkmëët'aty jam jënjotp tëkjotp, kämwemp kämjotp, ja meeny jënkääp yëkpääty ëë yiin ëy waan. Jëts kya'ëtt ja yuu, ja pä'am ja ayoo'nwënmää'ny, jëts ëy tsuj tpäättët t'ëjxtët ja tsënëä'yën tanää'yën, tyuupäättët, wyejtët kyajtët, këtii ja wanjäjtën kupajtën, yukpattët yukyaaktët ja uu'nk ja unä'äjk kitii ja yuu ja pä'am jamyë 'yejtnë jënjotp tëjkjotp. Jate'ntsën ja ayuujk yë'ëy, ëxamëte'n ja pyoo'kxtë tsyëenëtë ja mëku'uktëjktë, nëtü'ukën nëmajtskën, pukkë'ëpë puxäjpëtë, ëxam ja kujotmay tnëwëjtë ja xatsy pëniiky, mëti' tē yëktanëmatsyowë wëne'n ja tun wëne'n ja kojpk, ja nëë ja tuu' ja konk'anaaw konkwëtsuk, ja yëkjukyäjtpe, ja ii'pyxyukpët ja wyëntsë'k'ii'ny.

Ja majää'y mēti' wyēntanaapy, pēn nyē'ane'emypy
nyē'akejpy, t'amētēy ja joon ja tutk: _yēkmēntē ja mtsapnā'āāv
mtsap'akiixy_ yē'ēpē tutk jaty yēktawēntsē'ēkēp ja jēnjoojt
tēkjoojt, majtskjaty, sāmte'n ja jāā'y amajtsk'ättē, uk ja
tuttāāk ku mējwēnmāā'ny. Wēnetsēnet yēktappāāty tukki'iyē
ja pēktā'āky, nyatyappāātyētē ja jāā'y ja uu'nk unā'āk, ja
tēk'āāv, tēkween, ja moojk ja xējk, jēts yēktawēnkājpxpety
tii jaty jap wēnmāā'ny'ājtp määte'n 'yēyē kya'ēyē, pēnē
tiite'n yēkjotmay'ājtp, _ēy ja nayjoojē nakyājpxē 'yats ity, uk
māā ja yāāxēn ja jiiyēn 'yats naxy_ ja oo'kpētējk nayēte'n
yēkjāā'myatstē, wēne'n tē 'yats tsēēnētē 'yats tanētē, kētii
myuwenē kyajaajē ja ayoo'n.

Ja kujotmay tyēknaxkētā'āky, jate'n ja ayujjk:

_Ēxyām ēēts ja njoon ja ntutk n'ejxā'āky npēktā'āky jēts ēēts
xmo'ot xkaxt ja nmoojk ja nxējk, ja ē'yājten ja tsuj'ājten, jēts
nē'akājpxē ēēts ja jujkyājten xjaak mo'ot xjaak kaxt, kēti' ja
yuu ja pā'am_

Yēkwēwixytsēnet ja tutk ja pyējk majtsk tēkēēk jēts
yēkkontā'āky jam māā ja kojpk ja xyatsy tē nyēkojē nyēkēwē.
Jate'nts janētu'uk nētu'uk ja kujotmay tyēknāxkētā'āktē ja jyoon
ja tyutk, tmātsyettē mēmijy wēne'enēn tnētāxē ja wēntsē'kii'ny,
wēnets tnaxkontē tutā'āky jēts jate'n twēnku'ookē ja pēktā'āky,
yēktēkēēktemy ja nēē ja pā'āk maktāāxpiky: xēēpitsimy,
ii'pyxyukp'amy, anājy jēts akāā'ny'amypy, yēktawēnkājpxpety

ja ääw ayuujk pën kujëën pën kutëjk, tu'uk ja na'apë kojpe.
 Jats nayëte'n ja putëjkëpëtëjk pyukkäjpëtë, uk janëmts ku tëë
 nyäxkëtäkkixy ja joon ja tutk, nayëte'n ja 'yääw wyënmää'ny
 tjaak pëktä'äktë, tämtë ja nyëë ja pyä'äk mää jam të yëk'ejxäky
 ja wëntsë'k'iiny.

Jate'n, tutä'äkyën yä'ätpë wënmää'ny yujy, ku ja uu'nk
 unä'äjk t'ejxtë tkowtë, jäjtp kupajtpëte'n ku ja mujtsku'nk
 t'ook'aty tu'uk ja tutku'nk jëts ja t'ayo'ijxy ku ja majää'tyëjk ja
 tyëk'ookwä'äntë. Jate'nëk tu'uk ojts jyaty jam kämjotp, tu'uk ja
 mutsk kiixyu'nk.

Tëëjëk wyënaty yëk'a'ejxëkyëjxnë, ëxamëk të yëk'ejxäknë
 ja pëktä'äky ja wëntsë'kii'ny, jënjotp tëjkjotp, tëk wyënaty
 nyaxkëtä'knë tu'uk majtsk ja tsaptutk, jamtsëkëte'n
 ja kiixyu'nk tsyëënë tsapijyxy yukwëpyëk, jamtamëk
 tpakkäjpy'ity ja tuttääk. Kuk t'ijyxy ja tyeety tnëminy
 ja tëktutk, ëxatsëk ja mutsku'nk ojts tsyapää'tëjkkënyää.
 Ka'apëk tyëmy uk yäjkne ja tutk, _ka'pjee!, ka'pjee!,
 myëk'ookamypy meetsyë'_ , nëmpëk wyä'äny. Èxatsëk ja
 tyääk tutä'äky ojts tyamëmatyä'äkyë, _ ka' nëëx yë nukoo
 'yookä'äny, wanëte'n tjaty, nayjam nëëx yë yëkjujyäjtpë,
 yë tun'ääw yë kojpk'ääw yë t'ijxy, pë nayëte'nxë atëmëte'n
 yë nmëë'yën nkajxënt ëë te'n kya'pyxy kya'ka'pyx
 ja wëntsë'k'iiny, jëts xmëë'yë'ënt mëti' atëm n'ats
 pëktä'äky'äjtyëmp ejxëmëte'n yë tuttääk, pë yë et yë nääjxë
 nëëxën yë jyoon ja tyutk yë', ja ääy ja tse', ja myoojk xyëjk,

uk ja pä'äkmiiny, tsaptsuuky, ja tsä'am, nay et nay nääyx yé' jya'. Ja'akéjxptsën ja yékjuykyäjätpë yé tutk ntawéntsékka'ant, jëts n'amëtoó'ën npëktsoo'ën ja mëjk'äjtën ja é'yäjtën, jëts xjakmëé'yënt xkajxënt ja pëktä'äky ja tsënää'yën ja tanää'yën, jëts mets yëkxon mjaak yaakt mëjk majääw_ Jatentsék ii tutä'äky tukjääkyujkëyii'ny, ojts 'yamonë ja kiixy, wënets jate'n ojts tyëknaxkëxtë ja jyoon ja tyutk jate'n twëntsë'ëkëtyëë ja na'apë ja kojpe.

Tëkëëk piky, yék'a'ejxë yék'apäätë ja pëktä'äky, mëti' anä'jy mëti' akääny, jëts kuk'am mëti' yëkku'amëtoop yëkkupëktsoop ja moojk, ja meeny, ja tunk, ja kutunk'aty ja jya', pënë ti jaty yëkku'amëtoop. Anä'jy ja ka'ëëpyë ja wyëntsë'kën, akää'ny ja yékjuykyäjätpë, ja tun'ääw ja kojpk'ääw, nayëte'n yé tsaptëjk ku tu'uk ja misë yëkkujuy yëkkuyëxy, jatsëkëte'n ja na'ääw. Kate'n nuko mëti' yëkjëwitsy. Exam ja pä'äknëë exam ja xä'knëë, examëte'n ja xatsy ja pëniiky, ja way, ja tseen ja pijy. Kuts jate'n 'yuknäxkëtä'äky jam jënjotp tëkjotp wënets tsoontë ja tun'ayë'ëpyë kojpk'ayë'ëpyëtë, mëet ja kujotmay nëtu'uk nëmajtsk, ja yää'y ja t'ëxy, ja uu'nk ja unä'äk pënë pënjaty natyamëtsokëtëp ja yë'ëky ja pat jëts ja nëjkxk jam kojpkëjxp, ëëte'n jya tu'uy jyaxuxy, ka' ja yëkwantijy.

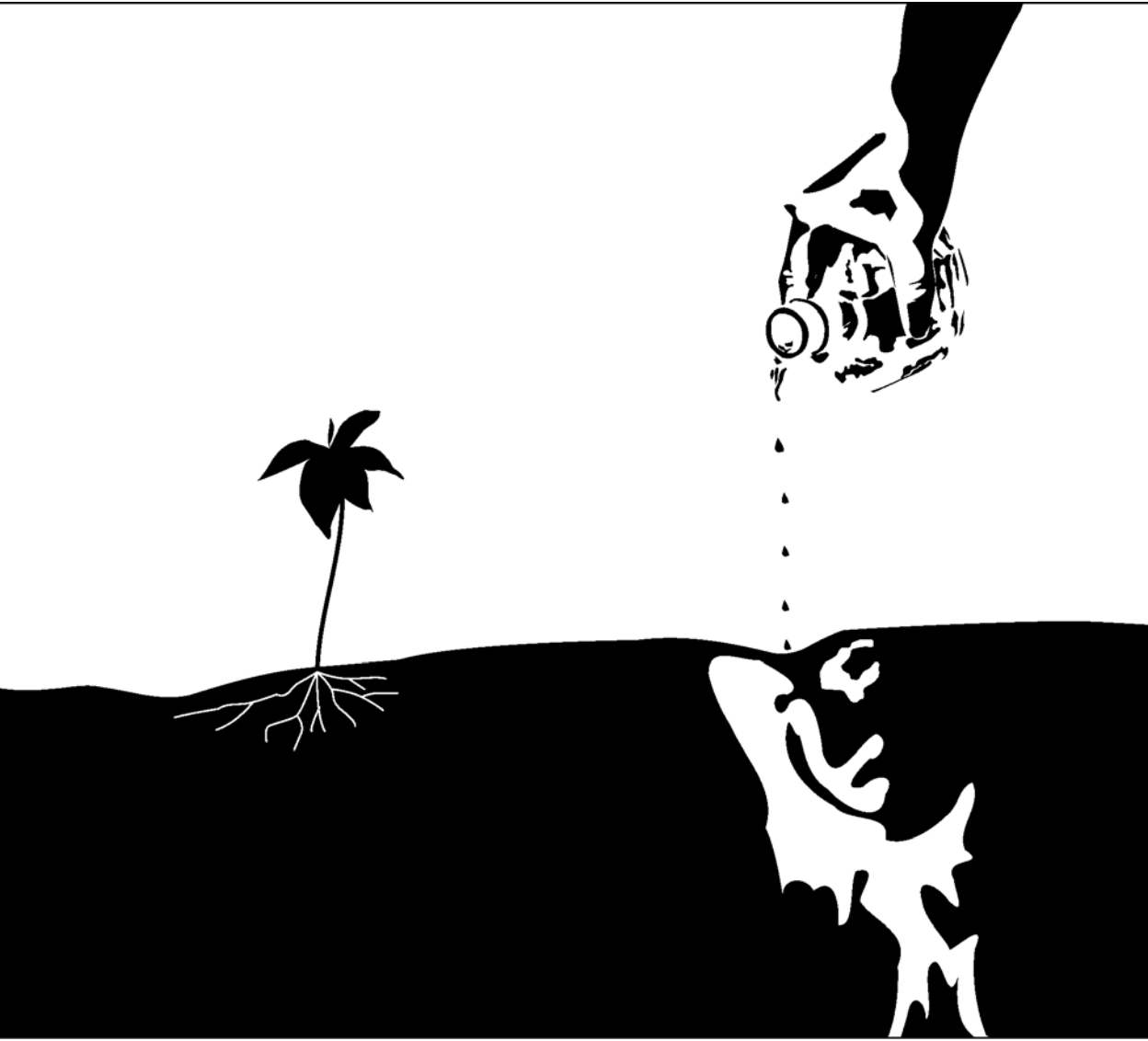
Jate'n yëknëyë'ëy yëknëtsëëny ja tun ja kojpk, ja ii'pyxyukpët, jëts jyatsyëk pëktäknë 'yatsyëk ejxäknë ja wëntsë'ëk'ii'ny, mëti' atsyëk ta'amëtoop pëktsoop ja é'y'äjtën tsuj'äjtën.

Kojpkpätpētē

Ku tpääty ja poop jumējt, ja jemy jumējt, ja jemy xyëew, yëkjää'myetsy yëkjääpyääty ja tun ja kojpk, nayēte'n ku ja jumējt kyukwa'kyxy, ja nja Ayuujkjää'y nyamyēj xëētunyē mää ja kukäjp'äjtēn nyaxy, jam ja kuxëew pēn ja xuxpē wojpē, yëkkawyamypy yëktojkwamypy, ja käptäntëjktē, jëts nyakyukäjpxä'äkyē nyakyunuu'kxä'äkyētē, nyakyu'amētēyē nyakyupëktsëyētē. Uk jamts ja pēn tē 'yats xëepääty jakam, pēn nyëtyuxääk'äjtypy nyëtyuxyeety'ajtypy tu'uk ja xëew, jam ja pëjpkpētē ukpētē, pēn ja xyëew jyumējt tjäämyetsy tjääpyääty, uk pēn ka pēn ja myoojku'nk, kyämu'nk, ja jyëjujk tsyakkää, ja tyunk, tyuntääjk, ja 'yëxpëjkēn jyäämyajtstëp, jëts ja'akëjxp tpäättē ja kojpk.

Ja majää'ytyëjk, tēē tmëtapyäättē ku ja 'yäp 'yok tē tukmëtäntē yäätpe wēnmää'ny, ja nyë'ääw nyë'ayuujk. Ëxyämts yëkpääty yëk'ijxy, yëktuny yëkkajpyxy mēēt ja uu'nk unä'äktē, jate'ntsēn myiny kyëputy, jyaak tuu'witsy tyuu'pääty. Jate'n jam Ëkatsp tu'uk ja äpmatyä'äky:

Mëk ayoo'n wēnmää'nyëk jëte'n ojts ttsëenëtē ttanëtē ja majää'tyëjktē. Ejtnëpëk ja o'ojkēn ja tēkëë'yēn, yëkpëktëpëk ja 'yet ja nyääjx, ja yyuutääk ja tyuntääjk, ka'pëk ja pektä'äky jyanytsy 'yuk yëkmaa'kxnē, jate'nyëk ja ääy ja ujts yëkpoo'tkëtääkyëjxnē, ja kunääjx ja kukäm ka' 'yuk yëkmaa'kxnëtē, nukok ja ayoo'n wēnmääny, ka'jëk 'yuk'ejtnëtē 'yukxonëtē.

Ëxatsëk ojts ja majää'tyëjk, ja kutunktëjktë, pën 'yejxtëp kyootëp ja pyujx ja kyäjp, nyakyäjpëxëtë, ojts ja wënmää'ny tpääte, tyëkwënkëtä'äktë ja 'yääw 'yayuujk. Jate'ntsëk ojts tyäpyäättë ku jam nyëjxktët xaamkëjxp, mäate'n ja Ii'pyxyukpët jam, jamëkën ijty ja mëjtseptumpë tsyëenëtë tyanëtë, jamtsëk ja putëjkëpë t'ats amëto'otët t'ats pëktso'otët. Wënetsëk jate'n ojts ttanëppäättë ja tuu'yë'ëyën, tsyoontët yë'ëtyët.

Wënetsëk ojts t'a'ëjxëtë t'apäätëtë ja pyëktä'äky, ja xyuum tsyëë'mtë mëti' myëtuu'yë'ëtyëp, mëti' natyakupokëtëp ja jyëen ja tsyujx; ja tsyee'n ja pyoom jëts nyatyakuno'okëtët jëts ka' kyëtä'ätët kyupäpxtët; t'a'ëjxëtyëë ja xyuty ja pyojk ku ja yuu ja tëetsë pyäätëtët. Kajaa wënmää'nytsëk myëetsoo'ntëp, japëk ja nyëë ja pyä'äktë, ja nyëë ja jyu'uky, ja kaaky tojcx, ja niij kään. Jamtsëknayëte'n ja jyamyëttë, mëti' ja nee'tspë jëxuxpë 'yatsëkkëp, ja uk.

Jate'ntsëk ojts myentë kyëputtë, yë'ëtyë ja tsuu'm ja koots, pë jottëkëëtyëpxëk, pë ayoo'nxëk pyättëp 'yejxtëp meti' myenäjxtëp myëtëjketëp, ka'ap ja mäa'ën ja poo'kxën 'yity.

Ëxatsëkjëte'n ojts jyä'ättë jam kojpkkëjxp, jam Ii'pyxyukp, mäa ojts ja majää'tyëjk, ja mëj konk wëntsën tmëkäpxtë, tukmatootë ja ayoo'n wënmää'ny, mëti' jam nyäxjotp 'yetjotp pyättëp 'yejxtëp, ja tükëë'yën, ku jate'n wyanjattë kyupattë. Ojtsëkëte'n mëet kyäjpxtë myatyä'äktë, ja putëjkëpë t'amëëtowtë, pën mëet tamuktët jëts ja jää'y tyëkpëtsë'mtët pën jam ka' uk maa'kxnëyëtëp. Pën jate'nyë yëk o'knëyëtëp yëktëkëenyëyëtëp.

Ojts twëntsëkëtë, ja nyëë ja pyä'äk, ja jyoon ja tyutk tmëëtyë tkajxtëë. Ëy päät ja wyëntsë'k'iiny tpëktä'äktëë.

Ojts jam tsyëënë pyoo'kxtë mëët ja wëntsëntëjktë. Ku ojts yëk atsoojëmpettë wënets akujk jotkujk ojts wyënpetnëtë, jëts jate'n jatëkoojk kyëtäknëtëë, nëmëj nëmày, në'a'ëjxë në'akä'pxë.

Jyatnëtë myënëtë jatekoojk käjpkijxy ja myëku'uktëjk jate'n tyëkjotkujk'ättë jatëkoojk, pën winaty awejxnëtëp, ëxats tukmatowtë ku ëy tsuj ojts 'yatsoojëmpityëtë pën jam konkwëtsën jam ii'pyxyukp, mäa ja jyëën ja tyëjk jam.

Ku ja xëëw ja po' ojts tpääty mäa ojts t'akapxuktë ku mye'entët kyëtä'äktët. Jate'ntsëk ja tjup'ëjxtë ku ja jää'y mye'entët jyä'ätët ejxëm ja putëjkepëtë, puxajpëtë. Pë ka'xëtamëk, nëkaxi'ikyëk ojts tsyoo'ntëë pyëtë'ëktëë jam mëjkojpk kupäjkp, tyo'pxtë kyëmumtë, nuko wenkëmek wyënë'äny, tum ja yoots anaaw tamëk, ja wëtsuk ojts kyëtä'äktë namaay. Jatamëk jëte'n yë kojpk wëntsën tyumpë'ajtypy. Ja'tsëkëte'n ojts mëët ja mëtsëp mëët nyatyënyëtë.

Jate'ntsëk ojts ja kunääjx ja kukäjp myajata'äktë, jëts jatëkoojk tutä'äky ojts ja jyujky'äjtën 'yëyëtë pyäätëtë. Wënets yëkxon ojts xyëëtuntë, kyaytyë 'yuuktë nëxëm nëyäm, jotkujk'atyëmy jatëkoojk nyajjää'wëyëtëë.

Jam II'pyxyukp, janytsy nekkë'm janytsy tsuj ja jää'y jam 'yats nayjawëyë. Janytsy wätsp ja ääw ja joojt jam yäwë, ëte'n ja an, ja xux, ëy ja poot'ettë ja tsujxt'ettë ku ja tsapjëë'pyky

tsää'kx tsää'kxne yëktayë'ëy. Janytsy taxontä'äkyëm yäwë jam
 nwäkpëtsëë'mënt, tää ja tuu' ja pat yëktayë'ëy, mëtite'n jam
 yawë muum mäa wënkutejöp, jate'ntsëk pë kë'mxëk ja jää'y ja
 tjäwët tpawënma'aty pënë tii jaty tu'uk ja nētu'uk wyënmaapy
 pënë tsëkyëjxp, akuwänëkëjxp, pënë sää jatu'uk jatu'uk ja
 jyotmay ja 'yayoo'n, ja tyapyääjtën.

Nëjkx pattëjkëpën ja jää'y jam. Èëte'n tyimy ja xuux, ja
 tuupëjy, ja näxyoots, ja tsujxt poj, èëte'n nëkëjk nëkëjknë ja
 ääw 'ya'ati'itsy, jats ja ju'ukyu'nk, ja xä'knëë mëk yëk'ajot'aty,
 ja tattuu'yë'ëy.

Ja II'pyxyukpët ja nyëë' tyuu'

Tëkëëk maktäxk ja', jam ja' mëti' tsoo'mp xaamkëjxp jëts jam'amypy nyijkyxy Yukp, jam Kutyääjkip'äm yëk piky tu'uk ja tuu' mëti' näjxp Tsuutsyukp, wënets njaak yë'ëyënt jëts jam anëkkëjxpjäwë, jäm tyimy kyojpk ëxämnë, jam yëkpääty tu'uk ja mëj xee' kipy, mëti' jam axäjpäjkp, nëmtëp, kojpkëkëte'n yë tyëk'ääw, jamënë jää'y ijty nyawyënkijpyxyë nyäkyunuu'kyxyë, pën ka' ja jëen ja pujx tyayë'ëyëtëp tyanäjxëtëp samëte'n ëxyäm, tumpujx jam Mëjtë'ëxyjotp 'yats natsjujkëtp ja kojpkpätpëtë. Ku ka' ijty yë pujxyë'ëpyë ëë yëkwënääny'atynyëm, may jää'y jam'amypy ijty yë'ëtyëp. Jam ja poo'kxääjk, jamëte'n ijty yaatyëk pääte' jë jää'y pyoo'kxtë, kyäjpxtë myatyä'äktë, tkontë tpëktë ja nyëë ja pyä'äk. Jats kyuwänëte'n jam namyo'ë ja nëë'u'nk ja pä'äku'nk, ëte'n yiin ëte'n waan ku jam jyaty wëntany kojpkëjxp, ja kojpkkaaky nayëte'n pënë jak jap.

Jate'n ja namyo'jë nakyäjpxë, ku jam ja jää'y wyä'kpëtsiimy, pë tompxë ja anuu'kxë, wënets ja nawyää'në: _poo'kxtë wäänë, exyää mnë'u'nkte, jam ëë n'ats wëtiy anëkkëjxp, päättë kuppëktë, ja yëjkujkyäjtpe xkunu'u'kxëntëp xkuwää'nëntëp_ jate'n nyaxy ja ääw ayuujk, jats ja jää'ymyë pënte'n nyëkäjpxkëjpy ja jyotmay mëti jam të t'ats më'otstë, jëts tkäjpxkëjy ti këjxp ja kojpk tpääty t'ijxy jate'nts ja nakyäjpxkuppëkkë.

Wënets, ku jate'n ja poo'kxën 'yuknäxkëjy, anëëj atsu'ujky, pë ja'äkuxë ja jatuu'uk ja kojpkpätpë kyëpujtmëtë, jëts jam

nyëmujkpättë kojktuuntääjkjotp, kute'n ja jää'y may. Ku ja xee' kipy mëmijy yëkwënxay jam anëkkëjxjävë, jam may ja tsää ja ujts të yëknëkompety yëknëppeepety, mä ja kojpkjyë'ëpyë kojpkpätpä t'uk yëktäntë ja 'yanuu'kxë, (pëkywyätspajtëk ja' nëmp yë tsapteety wyä'äntë) t'ukwëpë'ëty ja kyë' ja tyeky, jate'nts ja mäjää'y tkäjpxtë kuk wä'äny ka wä'äny ja tsoo'nk ja nëjkxk jam Il'pyxyukp, janytsy jëpkutejöpëk yëkjävë ja tuu', ja akëjxp jotkëjxpëk ja jää'y, jatsëkëte'n jyaty ku ka' yëkjanytsyjääwë yë kojpk, ku ka' yëkjääkyukkë, yëkpamaakyëtä'äky yëkxon tii këjxp yë Il'pyxyukpët wënmää'ny yëktuny yëkkajpyxy.

Tsojkënkëjxpëk, të yëkpamaykyëtä'äky wyën'aty jawyeen tiikëjxp ja kojpkpääjtën, ja Il'pyxyukpët wënmää'ny, pënë yëkjääkyukkëp yëktseky'äjtpek, nëxem nëyam wëne'n kyujëen kyutëjk'ättë tu'uk ja jää'y wënetsëk nayëte'n nekkëm ja jää'y nyëë'yë'ëy tyuu'yë'ëy, nëjkxtsënet tpääty ja Il'pyxukpët ämkujk jotkujk.

Ja ɛtsɛmʦi'ixy

Ja tu'uk ja ujts, ja ɛtsɛmʦi'ixy, janytsy ajpyky
janytsy kump janysty yo'tsp ja', ja'jɛkɛtɛ'n ja majää'y
natyapakuwä'ajtsjɛ'kɛtɛyɛpɛk pyaknäatskijxy ku ja yɛ'ɛky
kyamaayɛtɛ, uk ja unä'äk jate'n yɛkta'atsɛ'ɛkɛtɛ jɛty pe'typy
jyaak yɛ'ɛkyojtɛt, pɛ jottɛkɛɛpyxyɛk ja kojpkpätpɛtɛ.

Ku ja ll'pyxyukpet yɛknɛyɛ'ɛy yɛknɛtsɛɛny, jate'n
ɛxyäm jyaty, mɛjk ja jɛɛn ja pujxyɛ'ɛpyɛ yɛk'ajot'ajtnɛ, ka'
jää'y tekyjɛ'm ɛɛ 'yukyɛ'ɛnyɛ 'yukwɛtɛjtnɛtɛ. Samɛkɛtɛ'n ijty
ja majää'tyɛjk tumtekyjɛ'm tnɛyɛ'ɛtyɛ tnɛtsoontɛ, ja kyäm
ja myoojk, ja kyipy ja jyä'äxy. Ja jɛɛn ja pujx, yɛktayɛ'ɛyɛp
yɛktatsoo'nɛp nɛ'uu'nk nɛ'unä'ajk ja tsoo'nk ja nɛjkxk, may jää'y,
jate'nɛn ɛxyäm, jatɛkoojk yɛktaxontä'äky yɛ kojpkpääjtɛn.

Pɛn tsoo'ntɛp käjpijɛjty, jɛts jam mɛj tɛ'ɛxyjotp ja
jä'tk, jä pujxtuu' nyaxy nɛɛ'äm, nyijkyxy aya'ap'äm, nyaxy
xuummytyukɛyɛ'ɛpy, jojk'äm, uk "joknɛɛ'äm" säm tejtɛ yɛ
Nɛɛpää'ämɛt jää'ytyɛ wɛnɛts jam jyä'äty ja pujx Mɛjtɛ'ɛxyjotp,
jamts jatɛkoojk tsyoo'ntä'äky ja yɛ'ɛky teky'äm, jaak komp ja
tuu' jate'n ja nakyäjxpmɛjkɛ.

Yɛkpääty tu'uk ja nɛɛmu'utu'nk, mää jam ja nɛɛ jyatyɛk
'yukyɛk uuky, 'yukyɛk witsy ja tattuu'yɛ'ɛy ku ja tɛɛtsɛ pyääty.
Yɛktanaxy may ja yuutääjk mää ja moojk, ja miny pɛnka pɛn
tɛ tnɛkämɛ tnɛyuwɛ, kukɛtɛ'n yɛ miny jaya'amɛkɛtɛ'n yɛ myɛj
jii'kyxy'aty, mɛjkɛk ja majää'y ojts t'ajot'ättɛ kuk ja mɛjk yuu

ojts 'yity, ojts mëjk'amypy 'yamäätyä'äky yë moojk, wënetsëk ja kojkipijy, ja tsääts'ëxyky mëet t'amaamuktë ja jitsyu'nk jëts jate'n ja kaaky tyi'itsy.

Jamts nayëte'n kojpk'ëxäm yëkpääty tu'uk ja mëj xoj, mëti' jam axäjpäjkp, mää jam ja awäjts'äjten yëk'amëtëy yëkpëktsëy ja et-nääjx:

wëne'n yëktayë'ëyë yëktanäxë, këti ttsaatsyë t'ayoojë, këti ëëts xyëkkëtay, xyëkuwajpyxy, xyëktimy xyëkyëky.

Jamts pën ka pën tyapyätkëjy jëts yiin waan ja xä'knëë 'yukyëk tämtä'äky, uk këyiin këwaan 'yuk yëk'u'këjy.

Jate'nts ja kojpkpatpë jyaak yë'ëtyë, jyaak pattëkkëtë, mëmijy ja xëptuu' yëktanaxy, jëts ja jää'y jam wyäkmetsy wyä'kjä'äty mutsk jëyu'nkjotp mëti' yëktejp: Tuttajä'am, ja'këte'n yë kojpk tyëkween tyajwyeen'ajtypy. Jamts mupäät ja jää'y 'yukpoo'kxmëtë 'yuktsënaamyëtë nayëte'n, pënë sä jyottëkëytyë kyajottëkëytyë, 'yuk käjpxtë 'yuk matyä'äktë ja xä'knëë yëkkonnajkëjy këyiin këwaan. Jate'n jyaty ku ja namay jää'y ejxëm ja kutunktëjktë jamëte'n 'yukna'yawijyxyëtë, wënets nëtuknäx jyaak patëjkëkyojtë jatukkojpkween, kyäjpxtë myatyä'äktë, në'yëjtnë nëxyonë.

Nëmp wyä'äntë jap Mijxykyetsypy, jate'nëk yë tumëtë, ku jam jyä'ättë mää tëjt: Tëkpätk, jamtsëk t'uk'ëjxä'äkt t'ukpëktä'äktë ee'pxmatëkëëk ja wëntsëkii'ny, ja xatsy pëniiky, wëne'n nyëëyë'ëtyë tyuu'yë'ëtyë, jatenëk nyakyu'amëtëyëtë.

II'pyxyupët ja wyëntsë'kpajt

Kuttunkëjxp, tsääkupäjkp, poj'am, yoots'am, yiin waan ja ujtsu'nk, ja miiyu'nk, ja tseen. May ja tutkpejck, ja tsey pyejck, ja uulë ku ja jää'y tukmëtänë ja pyëktä'äky, ja tejpyxy mëti' ja tutk ja tsapna'ääw, tsap'akiixy të yëktapakajtu'uttë. Jam ja poop, ja xääk, ja yëjck, ja tsäpts pejck. Janytsy jamën yawë jyä'ttë myentë, ja poj, ja wëtsuk, ja anääw, mäate'n ja tyuuntääjck jam tmëët'attë. Nay jam mää nja jää'y tmëmentë tmëkëputtë ja pyëktä'äky, ja wëntsë'kën, ja kaaky, ja nëë. Jam waanë kujëy ja tun tsää, tsäätë'ëkyën, ëjxëm yawë jeexy ja të'ëky të yëkye'ëpy, sämëkëte'n të jyanytsy ettë ja majää'ytyejck, të'ëkyëjxpën ja jää'y, pyoo'kxtë tsyëenëtë, jyapyëë'kxëtë, jyapyäätyëtë. Jëts jamjäwë teetypyoj'am, jam ja tsää të yëknëwää'pety nënyapejck, janytsy mayën jam juunjaty ja pëktä'äky, ja moojck, ja meeny, ja ju'uky, ja pijy, ja tseen, ja serë jam tsääkëjxp të yëkpektä'äky, jate'ntsën ja jam yëkyëxy; ja kojckpätpë ja ku'ayuujck, ja kukäjxpxpë tpëktä'äktë t'ëjxä'äktë ja nëë ja pä'äc, ja way, ja xatsy pëniiky, ja peepë kompë. Jam nyijkyxy tëkëëc jumëjtën ku ja Yukpët të tpojtsjë'ëktë tu'uk ja pujx *cruz*, ka' yë ijty jam tee.

Mëjtunkupäjck, mëj tun'ääjy mëj kojck'ääjy yäate'n ja kutunk ja kukäjp, ja jää'y myentë kyëputtë jëts yëc'amëtëy yëkpecktsëy mëti' ja jää'y tyajujkyajtypy: ja moojku'nk, xëjku'nk, ja kafwe, ja meeny, ja kään, ja niiky, ja jëyujck, ja tsakkää, ja jatsyu', ja joon ja tutck; ja tunkpëc, ja jëën ja pujx, yëcku'amëtey, ja nëyu'uy nëtuny, ja wij'äjtën kejy'äjtën jëts ëëy

päät ja ëxpëjkën uk mää nyaxy tyëkkë, maay ja wënmää'ny, may ja mää'yën täjën, pënë tii jatyën ja jää'y 'yajot'ajtypy tyajujky'ajtypy, tyanaxwii'ny'ajtypy. Ja këjxpts ja tutk ja tsey, ja tsapna'ääw tsap'akiixy, ja na'ääw ja tuttääk, jate'nts jam ja tun-kojpk t'atswëнку'ookëtë mää jam tu'uk ja kipy jëëpy ja poo'tpajt.

Jate'ntsën ja jää'y jam nyakyuwiinyëtë ku tsyoo'një'ëktë tsyoo'ntä'äktë ku ja amajtsk'äjtën yëkpääty yëk'ijxy, ja jää'y nyakyu'amëtëyëtë nyakyupëktsëyëtë, ëkku tpääty ja jemy xyëëw jemy pyo', ja jemy jumëjt poop jumëjt. Nayëte'n ja kutunktëjk nëxem nëyäm tku'amëtëy ja pyujx kyäjp, ja 'yuu'nk 'yunä'äjk jëts ëy jëts tsuj ja xëë ja jumëjt tpäättët t'ëjxtët, tyu'untët pyëktët mëët ja myëkunääjx myëkukäjpëtë, kya'ett ja ayoo'n wënmää'ny.

Jam näyëte'n ja pyoo'kxpajt ja kojpk, tum tsäätun, mää ja kojpkpätpë tmëpoo'kxtë ja jyotmay, tsyëënëtë ku ja nay'awëjxë, ku ja wëntsë'kii'ny yëkpääty yëk'ijxy, ja natyukmëtowë ti jaty jatu'uk ja jatu'uk jyotmay'ajtypy, jatits ku ja kojpk jyatsyëk pääty yatsyëk ijxy, jëts jam ja pä'äknëë, ja kaaky wënjääx, ja takkää'nyu'nk, ja xä'knëë, ja ju'ukyu'nk, 'yuk yëkkonäjxnë, ja jää'y kyaytyë, 'yuuktë, kyäjpxtë xye'ëktë, myätyä'äktë ja mëj ja mutsk. Tumjate'n ja kojpkpätpëtë 'yats täntë japyäätty japyëë'kyxy jëts ja jyotmay tumjate'n nyatyukmätëyëtë, tsyëënëtë pyoojkxtë ku ja tun ja kojpk, ja et ja nääjx, ja li'pyxyukpët, jawyeen tëë twëntsëkëtë.

Jantsy tëkäjtsptsëte'n ja kää'yën ja uujkën nayëte'n, jam ja japyëë'kyxytyë pën apiky kukäjp'ajtmëtëp, mëj may ja

pyëktä'äky jam nayëte'n tmenëjkxtë tmëjä'ttë, mëti'its kyaatyëp tyojkxtëp, tyimy jatsyëk nëpëtsëë'mëtëp, jëts jamyë nayëte'n t'atsyëk këëkojtë ja tuttu'uty, ja tseytyu'uty, ja tsu'tsyu'unck, ëy yää'tyëjkë tyë'ëxyëjkë tyëk'ëëykyojtë ja kyaaky ja tyojkx ja'ats nayëte'n nëmëj nëmays yëkpätp yëk'ejxp. Jate'n ja tuknëë'mët, jate'n ja Päntëkupäjkpët.

Jam ja jää'y myajatä'äky kyamajatä'äky, nayë Il'pyxyukpëtëk atsyëk pätp atsyëk ejxp ëy ja nëjkxk jam kya'ats naxy mëj kojpkkëjxp, jamtsëkëte'n ja mutsk tun'ääw mutsk kojpk'ääw, mëti' kënääjx këkkäjp yëk'ijxyäjtp yëknäjää'wëp, mutsk ii'pyxyukpëk ja'atë, janytsy jete'ntsëte'n jam Epytskyëjxp tmëë'attë tu'uk ja kyojp, ja myutsk ii'pyxyukpët.

Ojtsëkëte'n ja kojpk nyatyanëppätyëtë tii jatu'uk janëtu'uk wyëntanëp. Ku ja kojpkpätpë nyëjkxtë jyä'ättë jam, pënë Mëjtë'ëxyjotp'amypy të 'yawëtejttë, ku jam tunkupäjkp wyä'këputtë jam myëtu'uk ja kojpk, kujëyujk kutsakkäjëk ja', mää mupäät ja wyëntsë'k'iiny tpëktä'äktët, ja'jëk 'yijxypy nyajää'wëp wënë'n ja jëyujk yëk'amëtëy yëkpëktsëy, (nay ja' yëkxëtejp Sän Antuunu'nëkë kyojpk), jam ja jëyujk tätsk, ja wyäj, ja pyëjk, 'yatsyëk yëxy mëti' ja jää'y të tyëk'ëëky tyëktaxy ku ja xyëëw ta'a'ejxë jëts ja tsu'utsy mëj may tsyëkyë, uk tu'uk ja jää'y ja jyëyujk tsyakkää t'amëtëy tpëktsëy kuyëxy, jam sää ka sää jyaty, 'yayoo'npäättë, wënets ja tsäkkä t'atun naxy, tkuwwiny tkuxë'ëtsy matsk tükëëk ja paktsek kipy mëti' pakxeeny kuxeeny tyimy kyaxë'kp, jam pënka pën ja

mä'ts kemy tyimy yëk'ëë'yëmë jëts ja jëyujk jap yëknakemy uk yëktsäänawääpy, jate'nts kiixy këtä'äky ja jää'y kyutääy'ättë.

Jam ja kojpkpätpë pën tu'ukyë, pën majtsk tükëëk ja jyotmay, wënets jyaak yëknëyë'ëyë ja mëjtuntääjk mää jam 'yats pu'uy 'yats ka'pyxy nëmëj nëmays ku ja mëj wëntsë'kkii'ny jam yëkmëniikyxy yëkmëjä'äty mää yë li'pyxyukpët ja mëjtuntääjk, jam mëj tsääkojpkëjxp.

Janytsy kujëyujk, kutsakkä, kuxëjk kumoojkëk, ku'uu'nk kumääyëk, yë li'pyxyukpët, pë jamxëk ja kojpk mää mupäät tu'uk ja jää'y tjäämyetsy tjääpyäaty ja pu'en ja kaxë'kën, ku ja uu'nk ja määy, ja uu'nk tääk yëkku'amëtëy yëkkupëjksëy. Nayëte'ntsëk ja tsejxk ja xuutsy, yëk'akojnaxy, jatsëkën ja tpää'taty mää ja pijy myax'uu'nk 'yee'ptspëtsimy, ku ja tääy-jëkiiny pën ku'uunk pën kumääy, ja na'apë kojpe, ja jyëen ja tsyejxk 'yukyëkwëntsë'kënyë. Jate'nëk ojts tyëktsoo'ntä'äktë:

Tëkëëkëk ja suunë

Tëëkëëtsëte'n ja pyäatyë

Jate'ntsëk ja tääy jëëkiiny yëkwënxu'uxy

ku ja mutsk kyaxi'iky.

Jatënamyty ëëts ojts nyëktsoo'ntä'äky

yë xuxk, kook, jëë'tk

jëts ja käjp jate'n 'yëëwtë 'yatstë

pë tyaxontäktëpxë yë'.

Nta mäj jää'wöp eëts ja majää'ytyëjk
ku eëts tē xuk'ijxy xukpääty
mēti' ja myémentēp myëkēpujtēp.

Wan ja unä'äktëjk
t'ëjxkäptē jēts tyëkjuytēt, tyëktuu'yē'tyēt
mēti'ja majää'y tyuntēp wyënmaatyēp.

Jamts ja moojk ja nyëkojpkmä, ja Tsa'ajx'amēt yä'ät kojpk
jam yē Yukpēt 'yetjotp, määk jam ja moojk yëk'amētëy
yëkpektsëy, jamëk tu'uk ja tsää'ny t'ëjxyity mēti' yëkmëëpy
tu'uk ja wyëntsë'kii'ny, ja jyoon ja tyutk. Jate'ntsëte'n pënë
tii tu'uk ja tu'uk 'yamëtëëpy pyëktsëëkypy, tum jamëk yē
kojpk yëk'amëtowtē. Janytsy jotmay'ëëkyëmëk tē jyaak ity yē
tsënëäyën, ku ja amajtskjää'y tsyoo'njē'ëktē tsyoo'ntä'äktē:

Tsoo'njē'ktëpnëmëk 'yamajtsk'ättē, mëjkëk ja ayoo'n
ja wënmää'ny, ka'pëk ja tapyääjtën, ka'ap tee ti
tyäkë'pattēp tyaxäjpattēp, ëkëte'n ja moojk, ja xëjk
ja tse', nukok akëx jotkëx natyijyë 'yatuntē, nëmä
nëtsutsoyëk ja xoo'nën. Ja nyëëyää'jy natyijyë jyamëtuny,
ja jëyujk mëët ja ajuy ja akajpyxy tjatunk'aty, ja
pujxjä'mët jää'y tja mëtuny, pë tumtekyjë'mxëk tēë
'yity, jëts jam ijty Pakäm ja pëktä'äky yëk'ajuy, jyatsyëk
patsëëmji'iky jëts jate'n käjp käjp yëkmëniikyxy,
yëktëëky yëkyaky. Ojtsëk nayëte'n jyanijkyxy, mäte'n jap
tyany ëxyam ja mëj käjp, ja Estädës Unidës, naytëkëte'n

may majää'y jap myëtuntë jam nyëjxkojnë tuki'ipyxy jumëjtën. Jaa'äjtëk mëjk ja yuu.

Pë jate'n tamsëk ja yëkjukyäjpë, ja et ja nääx jëte'n, ja të'ëxyëjk maapy täjpëk, tii ja 'yuu'nk 'yunä'äjk tyukjöö'kxp tyuka'apy. Këtëk ojts jate'n nyay'akumäwëyë, namajtsktamëk ja kojpk t'ijxy, këja'jék twëntsëënëte ja tajukyäjt, janytsy tsujëk t'ijxy, jamëk ja pyu'tspë, ja pyooppë, ja tsäjptspë, ja tsuu'nkpë, mayëk ja moojpkäjk yëkxon të yëknëkemumpety jamtsëk ja ju'ujy nayëte'n.

Ëxatsëk yëk tëëjë: _Mëti'ipëts metsën mja tsëjkypy? Nëmpe tu'uk, majääyëk, _ yë meeny uk yë moojk?_ wënëtsëk ja të'ëxyëjk t'atsëyë _ njatumtsë'kypy ëtsyë'_.

Jatë'ntsëk nyajäämyetsyë kuk jam kyätä'äky Tsuutsyukp nëko ujtstamëk ja nyëxuy pë ja ju'ukyxëtamëk jap ojts t'akonë, jakën meeny, jëts 'yëxmukjotp ja moojk awëtsää tmëyë'yë, këtik ojts myëkkëëtsë, wënëtsëk jate'n awëtsaa jyaak majatääjky. Ëxatsëk jate'nyë nyëwejnää jamëk tyëmykyëtäknë Kutyääjkjup'am.

Jatë'ntsëkëte'n ojts ja tsyënää'yën kanëmajääw jyanytsy tyëkatsy mëet ja myë'atsow. Këtëk ja moojk ja xëjk ojts yëkxon 'yity. Jaayëptsëkëte'n ja tsyënää'yën ja tyanää'yën tjanytsy myëjåwë mëet ja tun ja kojpk, janytsy tyumypyëk jëte'n may'äjtën, yyakypy ja tajukyäjtën.

Yë Yukpët kukäjpët, mëj yë jam xyëntuntë, *abril* po', t'ats wëntsë'ëkëtë ja Tsä'ajx'amët, t'ats wënxu'uxtë, t'ats mëet kaytyë tmëet uuktë jate'n ja tun ja kojpk, janytsy jam, nayëte'n ja

tsaptäjku'nk mää ja tääk'äjtem Guadalupë meti' ja nēweempēt käjp nyëttanaapy, jëts nayëte'n jam ja teety t'ats tuny ja misë. Tyuntëpya'amts, ja kojpk ja wëntsë'kii'ny tmo'otë tkaxtë.

Yë Il'pyxyukpët myëët'ajtypy ja mëjtuntääjk, jamën ja jää'y may nyëjkxtë, jamts 'yatsyëk amëtookëxtaakyixy, ja tajujky'ajt, ja ëy'ajtën, mëjk'ajtën. Jate'n tu'uk ja äpmatyä'äky, jamëk tu'uk ja mijxy ojts 'yats mëtuny makëte'n tsyëënëtë ja anääw, wëtsuk, majää'nyyëtëk ijty.

Yëny tyuu'ëk wyin'aty tää t'ukpiky, tu'uk ja mijxy, niy'apetyu'nknëk, mëtunpëkëte'n ja niijkyxy jam Ëkatsp. Jamtsëk wyën'aty pyety mëjtunjotp, jam mëjkojpkkëjxp, jam Il'pyxyukpk. Kukjam jam wyënaty nyaxy määjék txëewë tu'uk ja et: Tsäätë'ëky, janytsy kixykyëtä'äkyts ja awänäx kyaxi'iky jam tsääkëjxp, jää'y tyekyën, jëyujk tekyën. Jamëkëte'n ojts tääyëp wyä'kpoo'kxtë ja jëyujk. Ja'amypytsëk tu'uk ja nëë, jamëk wyën'aty nyapyujyë ja majää'ytyë'ëxyu'nk, jate'ntsëk ja mijxy ëy tsuj tmëkajpyxy.

_Jam tæk'amëjëtë'n mja wetpujyë?

Yäm uu'nk, 'yatsoojëpejtë ja majää'y.

Ojts mëët kyajpyxy myatyä'äky, ëxatsëk yëktiyë _Mämts uu'nkëte'n mnijkyxy?_, wënets ja mijxy tukmatëy, _yämts ëts tæk'amëj nijkyxy mëtumpë, jam tejtë Ëkatsp_, nëmpëk.

Aäj, jam mnëjcx'ëëky.

Jamë tæk'amëj nijkyxy.

Ku mkapëë'kyxy, poo'kxkoj ojts pyëë'kyxy ëxä'äky, ja mijxyu'nk jate'n tsääkijxy, ëxamëte'n wyetpuj'ati'itsy ja tyëk'amëj.

Jamts uu'nkënë tunk? Tutä'äkyëk ja majää'y tpiy tkëny.
 _Pë säts tək'amëjë, ja'tsën nja ats ejxamypy, pë jamëte'në.
 Jate'n wyënä'ntë ja jää'y jamëkënë tunk, tsowë jawëk ja jää'y
 jam myëjuy_ ja mijxy 'yatsëy.
 Ääj, sämts uu'nk, pë wantën jam, ja'akkutën jakam
 Wä'tsëk ja majää'y ja nääjx käjp tnëmatëy.
 _Jakam tək'amëj, pë ka'tsën ntejën nmajatä'äkt japom
 wëxëjkk, jate'nts nja ketä'äkä'äny.
 Jate'n uu'nkë? ää, pënë mjamëtunämta mets?_
 Jate'nts tək'amëj
 _Jä'kë ja mteety'amëj yää kya'ity, jap ëëts jë tumpë nja tsëky,
 mää ëë ntsëënë, wënets jeexy ja mteety'amëj xputëkkë_,
 nëmpëk ja majää'yu'nk.
 Ukwa'n, tək'amëj!
 _Ne'ekë yääyë mtu'unt, wënkön yää ka'ap jyakamë, jakam
 jam mäte'n mnëjkwän'ëëky_
 Pë tsää tək'amëj pë janytsy ka'xëtsën n'ijxyë yëkxon yë tuu'_,
 pë katsën tyimy tsyë'ëkëmyë. Ojts mëmijy tpawënmay,
 ëxatsëk 'yatsoojëmpijty.
 _Tsutsomts tək'amëj ntejënt, tii wantëjënt..., ja tii ntejënt,
 ëyëp!, ëy ntä'änt!, pënë jamtsë tunk xmëëtë, ëyts ja ntu'unt_
 Nëmpëk ja mijxy.
 _Mets uu'nkëte'n, pënë mtsoonämp, ka' yë tyiijë, mupäät
 ja mteety'amëj jap x'awijxy_, jate'nëk tnëëjmë ja 'yäp, _
 ntimtsëjkypy ëëtsën ja' ka'ap ëëtsën ja ka'tsëky_
 Poo'kx, pookxkoj, awejxkoj mets, wan t'ukwejpup'apäätë
 _Ëy tək'amëj, ëxyämë poo'kxkëjy. Pënë jaayë ja tunk, tii

kutsën nukoo jakam njatsy nyëjkxt!_

Jakamëmts uu'nk ja'

Xyää, ojtsëte'n wyetpujkixy ja majää'tyë'ëxy jëts t'ëjxmujkëjy
tpëjkmujkëjy ja wyet ja nyääm, ëxats ojts tmëëtënyë, mää
nja tyëjk jap ja majää'tyë.

Tiixë, jää'mëmp uu'nk nëmpëk ja majää'y. Jap tamëkëte'n
tsyëenëtë, mää ja tsääween tsää'ëjx, ja mëjtsää'änk, ka'apën
jyate'enë säm ja jää'tyëjk. Ëxatsëk tyukmatëyë:

_Këtëm uu'nkënet mtsë'ëkë mjäwë, ëxapënet jë uk
kyo'oknëtë, ka'ap ja sää tyuntë_. Jii, nukoo maytamëk jap ja
kää ja jëyujk jap yëkxon tuktsääween tuktsääjoojt.

Ëxatsëk kyuwäwëyë:

_Näx, këtii mtsë'ëkë, yääxë ëëtsën ntsëenë yääxë ëëtsën
njujkyaty_

Ëy tæk'amëj ja mijxy t'atsëy. Kitëk tjäämyetsy atsu'uky ja
tyëk'amëj:

_li, të tamts uu'nk ja nyuknantsëm tyany jap
wetpujtääjkjety, këtii xu'nt ja may'ajt, nëjkx atskony!_

ë tæk'amëj n'ats ko'ont

ëxajp kyonë pujpajtjup'ajpy. Ja mijxy ojts jap jyä'äty
jatëkoojk nëewëntujpy, ka'ëk mää t'ëjxpääty, ëëk tja ëxäjy
tja ëxäjy, xatsëk atsu'ujkyë tu'uk ja tsää'nyu'nk jawaanë
tkatyimy tyaxäjpety, ja pu'tstuktujk tamëk, kitëk ojts
yëkxon tsyë'ëkë, tiikënet tyumypy, ojts kanëmajääw
pyujtëmpity, jyaa jätkojmë mää ja majää'y.

_Tëk'amëj, ka'ats jap tii, pë tsää'nyts jap konääpy,
ka'ats ja myuknantsëmu'nk tee_, ja tsë'ëjkë 'yatëtspëk.

Jotkukëk 'yatsëy ja tyëk'amëj, pë ja'xëtamëkëte'n ja tyijpy, jatamëkëte'n ja nyantsëm'ajtypy, janytsy nantsëmpäjku'nkënëk ja tsää'nyu'nk jyanytsy kyaxëjkmë: poopkonë, pu'tskonë, tsäjptskonë, yëjkonë. Ja tyëk'amëj, nëëmpëk ja:

Uu'nk ja'jëte'n, ja'tsënte'n nyuknantsëm'ajtypy, ka'ap ja tsyää'nyë, kitii nukoo mtsë'ëkë, ka'ap ja tsyu'utsy, mkujupjetyty xyëk'ayë'ëyët, ayë'ëyëpënet ja' , ja'ayë xjëxt. Jatentsëk jatëkoojk ojts tnëwënpity, ojts jap jyaajä'tkojmë nëë'aki'ipy, najjaptamëk kyonë, ëxatsëk ojts tjanytsy tyuny jate'n, ojtsëk jyanytsy 'yayë'ëyë kyujupjotp. Ojtsëkëte'n tmëjä'äty.

Ëxää tëk'amëj tëë n'atspäaty.

Ää, tëë uu'nkë, yë'ëmtsëte'n, yëkxontäkpëk ja mijxy.

_jate'nxëntsën n'uu'ku'nk ntsëky_nëëmpëk ja majää'y.

Kootsëkyojnëptsëte'n, pë jëtsxëtijy yëknëëjkmë:

Näx mpoo'kxnë jëts mka'aty. Ëxatsëk ojtsëë: kyaaky 'ya'ux yëkmë'ëy, ojtsëë tseytyojkx yëkmë'ëy. Mayëk jap ja kaaky tojkx, yëkxon ja jii'kyxy jap. Kumë jakën ja jää'y pënën ja mää'yëyëp, ku ja tmëjättë tmëmentë, ja majää'ytyë'ëxtamëkëte'n 'yaapëjkji'ikypy 'yxäji'ikypy. Ëxatsëk jate'n ja tsuu ja mä'äyë myajtsnëyëë.

Poo'kxkoj, määkoj. Jam ja mteety'amëj wyëtettë, jamën ja të jyuptä'äktë apëtkë'em, jä'tëpënet ja'. Kitëmnë mtsë'ëkë kunet ja jyä'ättëtt Ka'atsëk jyotkujk'aty ja mijxy, wënetsëk tyäpyääjty, tyimy myääkojpëk natyijyë.

Waanë 'yijty, ja anääw yëkxoon jyanyapyäjä'ätë pyu'utë

myoottë, yëkxoon jyanytsy wyenä'äntë, janytsy pu'up
tsä'pxp jyä'tnëtë nyaxkëtäknëtë, jap tëkjëtyty _pë ja majää'y
yää'yxëtamëk jätë'n jä'tp_ ja myëmajää'y tmëkajpyxy:
Yää ëë njä'tnë,
ëyëte'n, nëmp ja majää'ytyë'ëxy,
men mkaytyë men m'a'uxëtë ëxyäm ja kaaky ja tojkk,
ëyëte'n jate'n ja majää'yää'y 'yatsëy, ëxats tyëkti:
pënts yäm ko'oknaapy,
ëxyäm ja mjaapyëë'kx të jyä'äty,
pënëmtsytë,
_mëtumpë jää'yëk wëtejt'oo'kp, jamyë tsyëëny käjppjotp, jam
xaamkëjxp_,
jamë?,
jam, mëtumpëk yë nyijkyxy
ää,
_tëts jë nëëjmë, këti nja mtumpë xtsëkyë, pë tumpëts
xijy mtsëjkypy. Ja'ts ëts të ntukmatëy_ nëmpëk ja
majäätyë'ëxyu'nk.
ää, ëyëte'n ëyëte'n. Yëktsojkkp yäm, tumpë tyäm amäätyäkp
pë ja'amtsë ntijypy, pats të nyëktany
ëyëte'n, wan t'uk poo'kxkëjy, ja japom tyunkpäät
jate'n.
Kyaay'apääätëtë, nëwëne'n ja tyumpëtëjk mëët jyä'äjty.
Ëxamën ja mijxy kyonë, mäap ja jam natyjy.
Xaa, kyëmjapom xyijjtyä'knëë, ëxa ojts pyët'i'iky ja mijxy,
tkajpxpëë'kx ja tyëety'amëj:
të teety'amëj mjä'äty nyëmaapyëk.

Tëe uu'nk, yamtam të mpëe'kyxy
 _xyämtsë tyää npëe'kyxy, têts yë ntëk'amëj xnëejmë ku yë
 tumpë yë tsëky, janytsy jaa nja tunk xmëëtë?
 ää, japë tunk, tunk jyäjtë Majää'yëkëte'n yëkxon,
 majää'y'äppo'ëk. Amëjék yëkxon tyané.
 ëyëte'n, titsën n'uktu'mp. Ëxatsëk yëkta'ane'ejmy.
 _Ka' tyimy tyii'ë. Yë päx, yë ujtsjatsyu', yë tsek, yë ëyë jää'y
 nukoo, t'ukmätsnëtë, t'uktsumnëtë, tyë'ooktë tyëktëkëytë,
 yë'te'n myëkpëktsë'ëmp, jam xja xyëkjëe'kxwëtett, mää yë
 jää'y ja 'ujtsmoojk nukoo të tyëkwëntëkëenyë, moojk jam
 të tyëk'oo'knë. Ka' yë jää'y yë moojk, yë jii'kyxy tyëkwä'ätsy
 tii yë tyëk'ä'äjtë tyëk'ëëtsyë, wan yë tjëe'kxjë'knë.
 Kyajtsëjkypyxëte'n ku yëte'n ttuny, tyëk'ëëky tyëktëkëy ja
 tyujuky'äjt. M'ejxyetpëm yë mjëyujku'nk, nyëjä'tëpxënet
 ja myoojk ja', jetsënet yë tmätstët tyëk'ooktët jate'n yë
 'yatë'tstë jyää'ättë.
 Ooj jakujk jotkujkëk ja mijxy 'yatsoonë. Jate'n tukxëew
 xyënäxy, ka'tën tii jya tuujnë, ja jëyujk jate'n ojts tyëkwëtity,
 jate'nts jyapom'äjt, wyëxëjpk'äjt, näjxp näjxpën ja
 xëew ja po'. Xyää, jatukupiky ojts ttanëwëpy ja ujts, ja
 äämyoojk, kitik jam ojts tu'umts 'yuk'ëkpiky; ja mjää'yën
 tyëm'ukxëky tyëm'uknaky. Jam ojts yëkxon tsyë'ëkë, ojtsën
 nyakyuma'ëëkyë ja mjëyujk'ejxpë. Ja jëyujk ëtyuny tja
 wojpmujknää tja ejxmujknë, tyëktsoo'nää, ja tyeety'amëj
 tamëmatyääjky, ämpëjpkëk ja', oojpëk:
 _Jya tsojktëp, jya kaawyäntëp, jä yäwu'nk, tse'u'nk,
 ja xëjkoo' mäts yëkxon tka'ejxyettë, tkayëkwä'ätstë yë

myoojk yē xyējk, _ wa'n tniikyxy, sää ntuu'nēnt, tētsēntē'n tyēknikyxy, kētii xjayoojē. Nēmpēk ja majää'y tkäjpx'mēkkē ja 'yap jatēkoojk.

Jate'ntsēk, tjaa yēktsoonkojmē. Jatu'uk jam ojts yēkpejkkojmē, tēē tamēkēte'n ja mjää'y t'ejxāntē määte'n ja tpēktē. Ja majää'y wyānkojmē: _ka'ap uu'nk, kyē'em ja'a yē'ētē, jamyē najāwētē. Kē'mts yē moojk jate'n ttuntē, tkawēpewtē, tka'yēkwā'ātstē. _Matstu'ut, tēte'n nyikyxy, yē ukpäättētēp, nukoo kumn yē jya' tkujuytyē, pē kuxē nukoo tjēē'kxtē ttsu'utstē. Jats t'uk'ejxtēt sää 'yukjättēt_

Patsēkēte'n yē papēēpyē jate'n jyättē, jaty kyuwānēk ja uk tpiky, ja tsu'utspē pyäatyē. Ja'kēxptsēkēte'n ku ja tkakujuytyē, kukēn jati'inyē ja jāā'y nyatya'akonēyētē, nēmāāj ja kujuu'ny. Patsēkēn ja kujēyujk yē papēēpyē pyäatyētē twēntsē'ēkētēt ja kujēyujk.

Ja majää'y yää'jy janytsy ēyēk janytsy tsujēk ja myatyä'äky, yēkxonēk ja kyājpxwiji, maapy täjptsēk nayēte'n ku ja moojkyuupē, ja papēēpyē, ja tunpē pējkpē, ja tyajuikyāj tjatsoktē, jyakaawyä'āntē jya uukä'āntē. Ka'ts tpatuntē ja wēntsē'kēn. Jate'ntsēk nyii'mxē ja tyeety'amēj, _mwēntsē'ēkēpēte'n wēnjääwēpēte'n ja mpēktä'äkyu'nk ku myu'ut mtu'unt yēkxonēte'n xwēyu'ut xwēntu'unt, kuts xkaawyä'ānt x'uukä'ānt, wyēntsē'k'ii'nyunk xmo'ot xkaxt, jate'n uu'nk yē', matstēēkēēpy tontēkēēpy ja pēktä'äky kute'n ka xmējpēktä'ākä'āny.

Ojtsēn ja mijxy jam tsyēēnē, tu'uk po' majtsk po' wēnets ojts nyakyājpxpētsēē'mnēyē:

_ Pë nëjknëpë tety'amëj_

_ timts uu'nk, tiite'n mnënejkxamypy, ti yäm mkakaapyë mka'ukpë?, ja ëy jeexy mjaak tunkëjy mjaaktsënaakyëjy_ mäkën nja pyutëkkëyë, pë jamxëk may ja tunk.

ka' tety'amëj, jotkujkë nja nayjäwëyë, ja nnääjx nkäjpë nëjkn n'ejxamypy npäätamypy

Ojts tsyoo'në, nyëjknë. Xyää, jate'n jyäkuknëmää'nyëyë, _ jate'n uu'nk, këtimë moojk xyëk ä'äjtë xyëk'ëëtsyë, yëkxonëte'n mnatyamëtsokkët ja mjukyäjätën, mja tsënëä'yën mtanää'yën_

Kukëte'n ja mijyxy jam ojts tsyëenë tyanë, apäätëk jëte'n ja kää'yën ja uujkën, jam ja mi'iky ja pënuuky, ja nëë ja pä'äk, jam xëjkwënjääxy, ja niyy wyënjääxy, ja yäw kaaky, ja takkää'ny, wan tsapkää tsu'utsyë, tseytsyu'utsyë, tseytyu'utyë; a'ëjxë apäätëkëte'n ka tii kya ity, pënë ti jatyëte'n yëkkaapy yëkxtojkn, yëktanaxwii'ny'aty. Pë ja majää'yxëtamëkëte'n ja yëktawëntsë'ëkëtëp yëktawënjää'wëtëp. Pë mëjwëntsën, pë mëjwëntäjxëtamëkëte'n ja'atë, ja'ate'n mëjkoonktë, pën 'yijxypy jyakyejypy yää näxwiiny yää näjxkijxy, ja'tamëte'n 'yëjxkijypy kyookijypy, mää ja nawyëntsë'ëkë kanawyëntsë'ëkë yëkmë'ëy kyäyëkmë'ëy. Ja kojpktamëk jëte'n. Ja' jate'n jää'yën nanky'ëjxëyëp.

Kojpkëjxp

Pën jëpymyënyë tsoo'm jam jyënjotp tyëkjotp, ja'atsën jam jawyeen tanaakyojtëp, jëts jate'n nyapyjä'ätyëtë ja kojpkpätpëtë, mää ja jemyxyëëw ja jemypyo' tpääty ku ja jemy jumëjt, janysty may jää'y jam nanyëmujpajtëtëp, ja nay'awejxë pën jawyeen tnäjtëp tpëktä'äktë ja wëntsë'kën. Nyaxy ja nakyäjpoo'kxë, _make'pyëtë teety, makepyëtë tääk_. Ja jää'y nyamyëkajpyxyëtë nyamëxi'ikyëtë, ja nayëktëwë nayëk'amëtowë wënets ja äjtsy ja utsy, uk tät ja nän pënë wenk pujx wenk käjp, majtsk ääw, majtsk ayuujk.

Ku ja kojpkpätpë pën jä'tëpnëm, jam t'ijxy pyëë'kyxy ja jääpyëë'kyxy japyäaty wënets nayëte'n ja nakyäjpoo'kxë: yäm (teety) npoo'kxtë, _tëë meets äjtsy, tëë mää teety tëë meets tsë' mnaxy?_, pënë sä ja jää'y, myajääyë, myutskë, jate'n ja nankyëktëwë. Ja nawyëntsë'ëkë käjpxk jate'n näjxp, ka'xë te'n ja jää'y jawyeen pyëë'kyxy, yëkmënëjxkojpëte'n ja jotmay jam tuuntääjk'am, kute'n ja jää'y kyanamayë uk ka pën.

Nëmëj nëmay, në'uunk në'unä'äk jam ja näjxk, yëknë'akajtu'uty ja pëktä'äky, jëts jam yëkmënëxy tuntääjkwemp, jats ja nawyënkejpxë jawyeen, ëxats ja et nääxwii'nyët, ja konktëjk, ja konk'anääw, konkwëtsuk, ya yoots ja poj, yëkmëkäjpxtë, _wëne'n ëëts yäm nminy yäm njä'äty; ja mpëktä'äky ja mwëntsë'kii'ny ëëts yäm n'ëjxä'äky ëëts yäm npëktä'äky, mäts pyu'uy mäts kyakka'pyxy, pë wëne'nëk ijty tja pääty, meets mmato'op mkuppëkp_ ëxats

tutä'äky tpëktä'äky t'ejxä'äky jam tuntääjkwemp _tu'uk ja mwëntsë'k'ii'ny, ja mtseen ja mpijy, ja mju'uky, ja mnëe ja mpä'äk, ëxyä ëe n'ejxä'äky ja mkaaky ja mtojcx, ja mxatsy ja mpëniiky, ja mjoon ja mtutk_ ja seerë yëkkunë'ëky, ja tuttu'uts yëk'apujy yë'jëk jëte'n poop näxwii'nyët, yëkkon'ëyë yëkkonpääte tu'ukjaty ja pëktä'äky nayëte'n sämëte'n jam jënjotp tëkjotp tē 'yuknäxkëtä'äky, ëxats yëknëwiyjy ja xatsy ja pëniiky mēti' tumtanëmatsyowë mää ja 'yee'pxpë ja myaktëkëëkpë.

Jajë käjp mää ja tseytyu'uty may'amypy yëkpëktä'äky ku mëj ja jotmay, jëts jam mutsk kojpkkëjxp ja ats nëjkk, yëkpëktä'äky ee'pxën, ee'pxmaktëkëëkën, yëk'aputu'uty, ja tsey yëktawënkäjpypety amajtskjaty ja tsaptutk, ja pom tyëy, ja «seerë» yëkkunë'ëky, jate'nts ja tsey twënkutäxë ja poop tu'uty.

Jam Il'pyxyukp, yëkku'ëjxkëtäkkëjxp jat'u'uk nëtu'uk ja tun ja kojpk, wä'äts jam kyaxi'iky Taxujtskojpk mēti' yë Nëepää'ämēt jate'n xyëemëetyëp: Kojpkxeeny, ja Tsa'ajx'ämēt, ja Kuppoop'ämēt, ja Tsää'ämēt, ja Nëë'okpēt kayëk najää'wëp, nēmp wyä'äntë pën jam tē wyëtettë xyëpääte, jam Katemäkë, janytsy jamëmk ja mëj nēe ja mëj kojpk.

Ku te'n janytsy wääjtsji'iky, janytsy kaxë'kpxëte'n ja pooptsuixt kojpk jam jakaam nyatyjäjä. Pën nēmtëp kuk jam nayëte'n kyaxi'iky ja mëj mejy, pë sää, jaayëp yäwë jate'n yë ayuujk yë'ëy ku ja Grinkë ojts 'yuktsënaamyëtë yää xaamkijyxy, wënets tijy ojts kawënääk oojk pyattëkkëtë jam, jëts jam tta'ëjxëtë takkowtë ja pujx, ja tyumpaj myäjtspajtë.

Janytsy tseen joojt jam, ku ja poot'et tsujx'et jamëte'n ja

tsap'ëepyky yëkxon kyëxkä'ätë. Jam mëjkojkëxjp, tumtsääjoojt, tum tsääween, pë jate'namypy ja ujts jam ka' ëy 'yity. Yë kipysyeen, të yë mëjk ja majää'ytyëjk tyëktunpäättë, jate'n tjäämyatstë kuk yë ijty mëj jäj mëj tëë'kx, tum yë'ëkëte'n amuum, ku ja mëj xëew ja mutsk xëew, uk kutsëkëte'n ja jemy yää'y tëë tyëk'atsoojëmpity ja jyamyëet ja myë'ätsow, wënetsëk ja tsyenjä'äxy tuktsimy tmëjä'äty jëts nyatyakunë'ëkyëtë, jyemy yää'yë jyemy tyë'ëxëtë 'yuuktë kyaytyë, jayäp jayok. Nayë mëjksëk ja majää'tyëjk yë' ojts nyatyakupëkyëtë ojtsëk tjaajot'ättë, ku ja myëtsep ojts twëntsowtë, jate'ntsëk mëet ja yoots, ja poj, ja anääw, nyapyëjkëtëë jëts ja myëtsep jate'nyë tyëktëkëetyëë.

Ja nä'ääw

Ja mēj tutknä'w, mēj katsymyāx, ēy ja xāāk nä'ääw, yējk nä'ääw ja' yēktamēyojxp jēts twēnku'ookē ja ll'pyxyukpēt. Jawyeen yēktawēnkājpxpety määpāät tē yēknēwēnmayē ja jotmay, mēti' yēk'amētoop yēkpēktsoop. Ye'tsēkēte'n mējk wyēntanaapy, mēj kukājpyxyēk yē', jēts yē'te'n ja mēj wēntsēn ja mēj konk mēēt kyajpyxy myatyā'āky ja' kējxp yē pyējk ja' kējxp yē nyi'ijpy, kyukajpyxy'aty mää ja jāā'y ka' jyā'āty mää ja konk anāāw ja jyāāw ja xyejy, jate'nts ja kojpkpātpē twēnjāāwē twēntsē'ēkē ja nāājx ja et, ja tun'āāw kojpk'āāw, ja yēkjukyājtpē. Nēkaxi'iky ja kujotmay ja wyēntsē'kii'ny tyēknāxkētā'āky ku ja jēnjok, ja kwettē yēknē'ēky, tyappējē tyajokkē jam kojpk kējxp.

Ku 'yapāātē ja wēntsē'kēn mää jam tun'āāw kojpk'āāw, ja yēkjukyājtpē ja jyoon ja tyutk yēk taawēntsē'ēkē. Ēxats pyoo'kxtē tsyēēnēte. Jam kumaapyē pēn nētu'uk ja nētu'uk tyakumaapy ja pā'āk, ja tsājpts, ja ju'uky, jamēn ja wēnkiipyē nētu'uk nēmajtsk, yēkkonwa'kyxy ja kaaky ja takkā'ny, jate'ntsēn ja kojpk 'yatsyēk mēēt kay mēēt uuky. Ja jāā'y 'yatskaamyuktē 'yats'ukmuktē, 'yats japyāātyētē 'yats japyēē'kyxyētē nēxēm nēyām, jate'n sām tē nyapyājā'ātyētē ja kojpkpātpē jate'nts nyawēnku'ēxāākēyētē, jēts nyatyukmatēyētē tiikējpx jam ii'pyxyukp ja jājtk. Jate'nts tu'uk ja majāā'ājtpē tpēktā'āky ja āāw ayuujk. Jate'n tu'uk ja majāā'y pēn ja kutunk'aty pyattējkētēp pyatwā'ājketēp jēts tkājpxpēē'kyxy ja myēku'uktējk:

Meets uu'nk unä'äktë, mëkutunktëjktë, pën yää të njäjtyëntë tëë nmii'nyëntë, ku ja jotmay nmëët'äjtyëntë, ku ja et ja xëew n'ajot'äjtyëntë, jëts ja yëkjuykyäjpë ja awä'äts'äjtën n'amëëtëë'yëntë npëktsëë'yëntë jëts yëkku'amëtoowtë ja uu'nk unä'äk pën yää të kyamentë kyakëputtë.

Ti ka'ëy ku ëxa atëm, nanyëkkäjpuxuujtyëntë mëët ja uu'nk ja unä'äktë, ja pujx ja käjptë, yä'ät jyapom'ätt nyëk kujäjtääjkën nyëkutëë'kxääjkën jëts yä'ät ja uujkën ja kää'yën, ëy tsuj, nyëknäjäxëntët, ja pujx ja käjp nwëntsë'ka'antët.

Yä'ät ja peepë kompë. Yä'ät ja pëjktä'äkyu'nk, mëti' atëm tëë ntanëpëktääjka'antë, ku yä'ät ja të'ëxyëjk jate'n tëë tuntë tpëktë. May ja pëktä'äky të 'yëyë; kyuppëkp, myato'pts yä'ät ja et-näaxwii'nyët, ja tun'ääw ja kojpk'ääw, kiti' yä'ät nyëttanyëtë tyëkytyanyëtë ja të'ëxyëjktë, ëts ja jëën ëts ja tu'ujts, ëts ja kaaky ëts ja tojx ttontë tmätstë; wëne'n nayëte'n 'yämjëxtë jyotjëxtë, tkamëmää'të tkamë'ettë. Uk wëne'nts atëm nnäxyëntë ntëjkëntë mää jaty ja tunk, wa'nts yä'ät tpäätyëntë tu'uk ja nëë'unk pä'äku'nk mëti' të nmëmii'nyëntë nmëjä'tyëntë, wëne'n ëxyäm të npëktääjkyëntë ja nwëntsë'kii'ny jëts nku'amëtëë'yëntë npëktsëë'yëntë, ku atëm nayëte'n ejtnë xonnë ja wënmää'ny nëtukki'iyë npääntëntët. Ëxyämts yä'ät ja majää'y t'ijxy tnäjäwë, tu'uk ja xëmaapyë, jëts atëm yä'ät nayëte'n ntajotkujk'äjtënt ku yä'ät ja tun'ääw n'ats tappääjtyëntë n'ats ta'ijxyëntë yä'ät ja peepë ja kompë. Diësmakyëpyëtë, wan tpääjtyëntë tu'uk ja nëë tu'uk ja pä'äk.

Ëxats nëxem nëyam 'yatsojëmpettë: _
Diësmakypë teety_.

Ku jam ja wenk mëkojpkpätpë, tumjate'n ja nakyäjpoo'xë, namyo'jë nakyäjpë, jamtsëte'n kuwänë nëtu'uk pën pää'täjtëp 'yatsojëmpett ja ayuujk, jëts jate'n jyëp'äätsë ja wënmää'ny. Ejxëmete'n ja kutunktëjk, mëpää't ja ne'amukkë ja ääw ayuujk yëk'atsojëmpity: _ yäm ëë teety npää'tt tu'uk ja nëë tu'uk ja pä'äk_ jëts keja' yëkku'amëtëy ku ja ëy'äjtën tsuj'äjtën tpää'ttët t'ëjxtët, ja kunääjx ja ku'et yëkmëjy jate'n ja wyëntsë'kii'ny tëkëëk yëktamtä'äky ja nëë ja pä'äk. Ku të jate'n yëktawënkäjpëpety, ëxats ja jää'y nyawyënkijpyxyë wënets yëktappaxiitsy ja pä'äk jëts yëktappanëetsy ja kaaky mëti' jamyë tëjkjotp të yëkniiwyënjääxy mëët ja täkkää'nyunk. Yëkjëpkonë ja ju'uky mëti' mëët ja wënxatsy nyaxy tëkëëk ijty tpää't'aty wya'kyxy. Jate'ntsën ja kojpkpätpë jam 'yats käjpxtë 'yats matyä'äktë, 'yats xe'ektë 'yats joktë, 'yats kutääy'ättë. Ku jate'n jam të 'yatsyëk mëët tsëënë ja kojpk, wënets ja jää'y jatëkoojk 'yuknay'ëjxmujknëyëtë, nyawyinkijpyxyëtë jëts jate'n ja nëë tuu' yëkku'amëtëy, ëxats jate'n ja tsoo'nk, ja jëën tëjk yëknëyë'ëyënë, ëxamën pën jatukpiky jyatmëtë, wënpity atijy jëte'n ja kojpkpätpë, pyattëkëtë, kyëtä'äktë.

Ja kujëen kutëjk

Ja tun'ayë'ëpyëtë ja kojkpätöpëtë examënte'n ja wyëtettë, ku jatu'uk ja kujotmay mëtï' kujëen kutëjk, ja të'ëxyëjky uk mëët ja myëku'uktëjk, ja'ats ja tsyeen ja pyijy 'yats ejxäkmëp pyëktäkmëp jam tsaptëkjotp. Tyimy tyëkätsy ku ja namay jyää'y, ku ja kutunktëjk, nëxem nëyäm ja käjpxääjkën ja nuu'kxääjkën, ja tsyeen ja pyijy t'ats yoxte, uk tu'uk ja misë t'ats päättë.

Examëte'n ja të'ëxyëjktë, jënjotp tëkjotp tyuntë pyëktë, kyäjpxtë myatyä'äkmëtë, ja kaaky ja tojky tyëk'ëyëtë tyëkpäätëtë jëts ja kää'yën ja ujken nëxem nëyäm nyaxy ku ja tun'ayë'ëpyë kojpk'ayë'ëpyë wyënpettë, kyëtä'äktë.

Mëj xëëw ja jemyjumëjt, jats ja ayuujkjää'y mëj kajaa tku'amëtëy ku tu'uk ja: tunk, ja ëxpëjkën, ja mëtuu'nën, ja tëëky ja yaky, ja tuu' ja käm, ja jëyujk ja tsakkää, ja xëëw ja jumëjt, pënë mëj yëk'a'ëjxë yëk'apäätë ja xëëw ja jotmay pënë sää ja majatä'äk ja këpëk, jats nemëj nëmay ja putëjkëpë, ja japyääty japyëë'kyxy uk ja xuxpë wojpë, ja misë tu'uk yëkkujuy yëkkuyëxy. Tekëëk xëëwtsëte'n ja uuiken ja pëjkën tyää'në kukëte'n tyimy kya'pyxy mäa kyaatsyuu'ë, kyujäy jëts ja mä'ätsy tta'apäätë.

Kutsëk mutsk ja jotmay nëyiin nëwaanëkjëy, tukujëen tukkëtëjk nyäjkëjy ja xëëw ja jotmay, ja pä'äknëë'u'nk yëk konäjkëjy uk ja mä'ätsy yëkkay kyëmjapom pënë sää ja majatä'äk, jate'n ku ja jää'y ja mook tpääty, tkujuy tkukajpyxy. Kuwänëtsëte'n ja joon ja tutk, yiin waan ja xatsy pëniiky, jatsën ja jää'y jamyë

'yats wētejtkējy mää ja mutsk tun mutsk kojpk. Uk ja tseen ja pijy 'yatsēk kunē'ēky tuktsenkujuyē tsaptēkjotp, 'yats yēkyēxy ja yāw, ja mook, ja nēyu'uy ja nētuny.

Jats jatu'uk ja mēj xēēw mēj jotmay, mēti' ja pujx kājp pyatypy 'yijxypy, ku ja mēj xēēw tpääty ejxēm ja kutunk'aty ja xyēēw ja jyumējt, ja kāptän'aty uk ja tsuxyeety tsuxääk'aty, ja xēēpätpe, pēn pējktēp uktēp, 'yamajtskētē, may jyää'y may japyēē'kyxy, mēj kēpēk, mējk tunk, mää ja ēēpē xuxpē kyatēkē'yaty. Tää'nēp yä'ätpe xēēw, nējxkopēn wēxujkxēēwēn ku yēk'a'ejxē yēk'apääte.

Ja awēnkujk jotmay, ku ja kojpkpätpe jyättē jēnjotp tēkjotp tkēyāktē ja pyēktä'aky mēti' tēē t'atsyēk tuntē, ja tsyēē'm ja kyatsy, ja pujx, ja tutk'ēēky, ja kojpk pijy tkēyāktē jēts ja putējkēpē, ja yää'y ja tē'ēxy nēxem nēyam ja pijy nyatyappäätyetē, yēkku'amētowtē ja kujotmay.

Ku ja kaaky, ja axēējk uk ja a'ux tē 'yapääte, wēnets ja kumaapyē tu'uk, ja tē'ēxyējk, ja tääk, ja tsē', ja pēēpy, ja káp, ja putējkēpē, t'a'ejxē, tjeepy, t'atamē ja pä'äknēē, tjē'ējy mēēt ja jitsy, ja'ats yēktakumaapy nētu'uk ja nētu'uk wēne'n ja putējkēpē jam pyoo'kxtē tsyēnētē ēxam ja mi'iky, ja tojx kyēē'apääte, ja jää'y kyäjpxtē myatyä'äktē. Examēn ja mutsk unä'äk tsyapxe'ktē tsyapyä'äxtē kyuyättē, ēxap ja majää'ytyējk ja wēntsē'kii'ny tyēkmējnāxtē.

Jamts ja wēnkiipyē, ja kuxēēw kujotmay, tu'uk ja yäätyējk ja teety, ja mäjk, tsukmäjk uk ja jiy, ja tē'ēxyējk, ja nēēx, tsuknēēx, ja pēēpy; ja napyutēkkē nyaxy, pēn tyanikii'yēp atsokē' ja uujkii'ny tmatsy jēts anä'yamypy

tyik'awëtity ja pä'äknëë meti' ja pä'äk'a'ejxëpë të tanëppäty.

Jate'nts kyaatsyuu'jë myëtuktsuuj myëtuk'ux, ja kojpkneë kojpkkaaky yëkkonaxy, yëkpäaty yëk'ijxy. Ja ääw ayuujk ja majää'y'äjtpë tpëtë'äky, ku ja myëku'uktëjk jate'n mëët tsyëënë pyëë'kyxy, tu'uk ja pyutëjkëpë 'yamkëxtë jyotkëxtë ku ja jëën ja nëë tontë tmätstë, xemyäm ja nakyäjp xpoo'kxë. 'yatsojëpity jatu'uk ja mëku'uktëjk, pën ja nëë ja pä'äk yëktawëntsëkëtëp tjaakpukkäjpë ja majää'y ja 'yayuujk. Exäts jate'n nëxem nëyäm tum japyäaty japyëë'kyxy tyäntë jëts nëtu'uk nëtu'uk ja pä'äknëë yëktëkëëktemy ja et ja nääyx jate'n ja wyëntsë'kii'ny yëkmëjy yëkkexy, uk yëkjuykyäjpë pën yëkamëtoop yëkpëjktsoop ja maa'kxuujkën, ja tapyäätjën ja putëjkën.

Mää ja jää'y, ja japyäaty japyëë'kyxy të 'yëxä'äktë jam'ätpëte'n ëy tuktu'ujtsu'nk ja xä'knëë, jam ja tyenyë mëët ja ju'ukyu'nk meti' yëkkonp yëjpkëjkp tutä'äky ku ëxam yëk'a'ejxë ja kaaky ja tojkk, kyäjpxtë myatyä'äktë. Tpäaty ku ja jää'y pyä'äknëë'uuktë, yëkkutemy ja majtsk oojk, jëts jate'n tyëkëëk ka'pyxy. Wënetnëm'ts ja kaaky ja tojkk yëk'ëjxä'äky yëkpëktä'äky, jëts ja kää'yën ja uujkën nëxem nëyam jamëj ja mutsk yëkpäaty yëk'ijxy. Ja mi'ikyu'nk än än ja t'ëxyëjk t'awëjëtë jam käkjotp, naxexyjotp, naxexy-ulë-jotp, jëts ja tutk tsu'utsyu'nk të yëk'ajääpë yëk'akonë txyjotp, meti' jëpyë jëpyë ja kujotmay të tyëknaxkëtä'äktë jëënjëjty tëkjëjty jëts mëët ja käänu'nk ja niyu'nk, exats yëkxon mjääjy 'yakejy jo'kx jo'kx, akujk jotkujk.

Jate'ntsëte'n ja ja kojpkkaaky ja kojpkneë myëjnaxy, ja kää'yën ja ujkën xyëëtsuu'ë.

Ja kää'yën uujkën

Ja kujëen kutëjk, ja tē'ëxyëjktë, pën ja kaaky ja tojcx tyunk'äjtëp jam jënjotp tēkjotp, t'a'ëjxëte t'apäätëtë ja kää'yën ja uujkën. Ja jëen ja tu'uts ttontë tmätstë, tyëk'ëyëtë tyëkpäätëtë ja niy'iitsy, ja tojcx ja mi'iky, ja nëe ja pä'äk ja wënxatsy, ja tsäjpts, yë' nyajääwëtëp pënë tii jaty tsojkëp jëts ja kaaky ja tojcx yëkxon jëjksyëm, tämtsëm jayëm, xu'kën, tyëk'ëyëtë tyëkpäätëtë.

Ku ja kojpkpätpe jam ja ll'pyxyukpët tpäättë t'ëjxtë, yë tē'ëxyëjk janytsy nekkë'm yää tyumëtë pyëjkmëtë, nëxi'iky taxë'ëky jyanytsy kyäjpxtë myatyä'äktë tutä'äky ja xä'knëe, uk jamts tu'uk majtsk ja nëe ja pä'äk ja tä'ämpu'nk uk ja leemë tsappojx, tsaptsiiky, *arroz* nëe tē t'ëytyuntë, tkontë tpëktë mēti' ja kujotmay tē tanëpëktääkë.

Ku ja yäätyëjk jap tsaatsy pyutëkkë, ka'mëtanëk ja yää'tyëjk nyajäwëyë, mää ja tē'ëxyëjk tyuntë pyëktë, yëkxonën ja yää'tyëjk ja jya' tnëpiky, yëktaxi'iky. Tjäämyatstë tkäjpxtë tmatyä'äktë jatu'uk ja xëew, sää jaty jyättë kyupattë, ku jate'n ja tunmujkën, ku ja mēe'ujkën mēkää'yën tpäättë t'ëjxtë. Pats jate'n tjäämyätstë, 'yana'mtë 'yakaptë:

Ka' mupäät ja tē'ëxyëjk nyatyaxäjëtë ja kyë', pënë tēe tu'uk yëktakuwänë ja mi'iky t'akonët awëënyjetyy, twëjt ja mi'iky, ja'jëkëte'n wyëntanëp, ka'ëk tuknäx kyi'iy ja mi'iky, pëntëpëk ja' ku ja nyatyxäjëyëtë.

Watojtpëk yë pä'äknëë ku ja kujotmay ka'
 t'amää'yättë ja xëew ja jotmay, ku tsëkyëm tyimy jaak
 jottëkëytyë, nyamyëët'atyëtë, mää nja xëew jotmay tpääty,
 patsëkëte'n kuwänë tëkëk maktäxkxëewën, yëkamääy'aty.
 Jats pyu'pëk ja tu'ujts ku ja kujëen kutëjk kya'ëy'aty kya'
 tsuj'aty 'yäm jyotp.

Jate'n tu'uk ja jemytyë'ëxy jyäjty, tyimy tyëëjêk
 ëx'ëëtsämpëk ja në'any tyu'ujts, jëts janytsy tsojk sää
 tunyëm tjaa uk'ejxnë. Èxatsëk ja tyääkxa'kyxy nyëmääyë:
 tsapwets uu'nk tsapwets uu'nk ja në'anyëk ja jya'ajp
 jeexy tyatsapwijtsypy jëtsën ja kya'ëx'ëëtst, ja jemy tyë'ëxy
 tjä'xji'iky ja 'yxmuk, kyatsjëttiitypyëkënenët amajääw ja
 në'any tyu'ujts.

Jate'ntsëte'n t'atsyëk xëewtë ja të'ëxyëjk, ka yäwë tyimy
 wyantejtë, ja xux, ja tuuj, ja mo'nts, ja jëen, ja jok. Mëj
 kutääy mëj kuwënmaa'nytyë ku ja moojk ttontë tmatstë,
 ja pitsy tyëkkë'ëtë, tjamëtë, tmä'äktë tna'atë tkojtë jamën
 ja kyëtsk'ii'nytyë, txätstë tpëneektë, tamotstë ja wow'ääy,
 txëkuktë tyëktë'ëtstë, tmë'ëktë, tma'atë tjë'tyë, tyëk'ëëtstë,
 tyëktämtstë, tyëkjayëtë, tpijyëtë txuukyëtë ja kaaky ja tojx,
 ja nëë ja pä'äk. Mëti' japyäätyëp japyëë'kyxyëp, mëti' te'n
 yëktawëntsë'këtëp ja mëj ja mutsk.

Jate'ntsëte'n kyujäjtä'äky kyutëëxä'äky ja xëew ku te'n
 ja may jää'y myëntë jyä'ättë, ja xuxpë ja wojpë 'yatsyëk
 wäwtë yëkwetstë mëetën ja jujkyu'nk, uk ja nëë'u'nk ku
 jate'n ja xuxpë ja nyëkutunk tnë'atsowëtë, uk ja pä'äknëë,

ja tsapkaaky, ja tsaptsuuky yēkmo'ot yēkkaxtē jawyeen ku 'yatsyēk nē'amētowētē; uk kuts 'yatsyēk wāwtē jamēn ja xuxpē wēnyē'ēpyē, ja jēnjok yēknē'ēky ku jam jēnjotp tēkjotp jy'ättē nēxyuxnē nēwyojpnē. Tyēktanokētē tu'uk suun majtsk suun jēts nyaxtē, ja kaaky tojks tpäättē, myājāpēktē ku jawāān jawē ja tawēwā'äkyu'nk, tatsuutyu'nk, tappexyu'nk.

Wēnets nēxem nēyam ja kujotmay mēēt ja pyutējkēpētējk nyapyukk'ētē nyapyuxājētē ja nēē ja pā'äk tyēkwā'äktē, matsk pat:

Myetu'uk ku ja wā'äts pā'äk 'yawētity meti' tēkēēk oojk yēkkuttamp, wēnets ja xejk mī'iky, ja pēnuuky, ja tojks myējnaxy. Jate'n ēxyām ku ja mēj xēēw jatsyēk pēktākp ja tā'āmnēē nayēte'n. Ēxats yēk'ejxā'äky jatu'uk ja pā'āknēē, ja wēnxatsy 'yawētity, netu'uk netu'uk yēktakumay ja japyāāty japyēē'kyxy mēēt tēkēēk ja ju'uky, ja'ayē ēxām apējkii'nyjotp yēknēxajē kē'm tsēky pēnē wēnāāk, jētsēkēte'n jate'n pyijyē xyuukyē ja xēēw ja jotmay, ja mēj nēē, mēj wēntsē'kii'ny yēkpāāty yēkkupiky ku ja xēēw kyujättā'äky. 9

Ja keetsy, ja pä'äknëe, ja wënxatsy

Tu'uk ja nëe tu'uk ja pä'äk, ja keetsy, pë mäayëp wëntiixyëp yëkmëj uuky'äty, yëktawëntsë'ëkë yëktawënjäwë ja konkwëntsën, ja ku'et kunääjx, ja yëkjuky'äjtpë. Ja ayuujkjää'y mëti' yää'amypy kojpkwiiny kojpkkiixy tsënaatyëp ejxëm ja tuknëe'mët, jëkykyupäjkpët, puxkëjxpët, tukyo'mët, kumukpët, yukpët, xaam, ja expytsy ja puxjëyo'mët, t'uukyättë, ku ja mäay tpääty, taxeyj pyoo'kxtë, ta'anuu'kxë tsë'ëkyättë ku tyuntë, nayëte'n tsyëeyë ku ja mëjk jëen pä'am. Ka' ja ayuujkjää'y tum yë' tnëmu'ukyättë, jam mäa ja wäxk käm, ja wäxk nëe yëktakojpktunp, yëk'uuky.

Ku ja mutsku'nk të kyaxi'iky jëts kyëmatuuk ja xëjkmii'kyxy yëkkay, jawyeen ja keetsyu'nk yëkkonaxy këtëkëäk ääw. Jam ja nyë'et nyëkäm tun'akëm, mä ja xuxy'et; jamën ja' pën nyijpypy jyakejppypy, ja tsätskumpë, ja kaa'tspë ja 'yexyejtpë, pën 'yoojkëp, pën yëkwatsypy ja nyëtu'uts nyëpuum ja nyëpuutsii'ny, yëk'amää'kxë ja nëe'oojkkipy, yëkukonë ja keetsy oojk jëts jate'n tsyëky ja keetsy, jamën ja tu'ujtsu'nk, tu'uk awëënyu'nk kyujxnë xaapjëjxp, tsapaatwäapë, patpotsë tpatkiyë jam täjyakë'm uk jap tëkjëtypy, kupettë ulëjëtypy.

Mää tpääty ja et ja xëëw, ku ja jotmay të yëktanëppääty, wënets ja keetsy juupyë, ja keetsy wyejtspë tsyëëny. Ja'ts ja pä'äknëe tya'ëë'yëp, mëet ja tsäptspä'äk yëkkukoonë jap puum jëtypy, jets jyaak yëktakutemy jawaanë ja tsujxk nëe, jëts jam yëkkexy jënpää'am

kyëmatuuk, mää jam matsk tääkääk xääw të tseyky. Jatsën ja kumaapyë 'yapa'antutypy ku ja kojpk nëë yék'a'ejxë mëti' jam tun'am kojpk'am yëkmënë'kxp ja ii'pyxyukpët jyatsëk tawëntsëké'ëtë, ku ja kojpknëë myëjnaxy jam tëjkjotp ku nëmëj nëmay ja japyëë'kyxy tpäätë t'ejxtë.

Ja jää'y yëkxon tyappaxuu'pyxy ku ja wënxatsy nyaxkätä'äky. Mëti' yëkpëktäkp ja tsäjpts, atsyuujr, ja kääkäaw, moojkpë'ex way, tuktënyë yék'amaamuky jëts ja tsyäjpts'äjten tpiky wënets ja tää'xyëjk ja nëë waanë ttajë'ëjy, ja xyäjtsii'ny t'ijxy mëti' xäjts xäjtsnë tyamë'ati'itsypy, kunëm 'yoo'piky makpijyu'nkën, ja'tsën ja mxäjtspëtëjk tyawënjaaptëp tyawënjääxtëp tu'uk tu'uk ja wääts pä'äknëë mää jam të yék'atamë uujkii'nyjotp, täsä jotp.

Jëts jyapyäätyë jyapyëë'kyxyë, yëktamtä'äky yëkwä'xä'äky tääkääk oojk ku tu'uk ja yëkjuykäjtpë, tu'uk ja ku'et kunääjx mää ja 'yëypyë kya'ëypyë, tu'uk ja kojpk, ja jään ja tëjk, ja tsapjëën tsaptëjk. Èxats ja majää'y'äjtpë ja 'yääw 'yayuujk tkäjpxä'äky, tkäjpxpëë'kyxy ja jää'y, ja xuuxpë wojppë, ja jääpyääty japyëë'kyxy, jëts jate'n pyijyë xyuukyë ja xääw, akujk jotkujk ja äëpë xuxpë tyëktanokëtë ja suunë.

Kute'n ja pä'äknëë, ja wënxatsy, jyapyäätyë jyapyëë'kyxyë, yëktawëntsë'ëkëtë ja jää'ytyë, ja më'ukpë mëkaapyëtëjk, tyänay'ëyëtëtsënet ja kujotmay nëtu'uk nëmajtsk jëts jam'ätpëtë'n kuwänë tu'uk majtsk ja majää'y'äjtpë ja'ats ja 'yääw 'yayuujk 'yiipy kyajpyxypy, yëkxon yawë tyimy tyä'äky, jate'nts ja yëkjuykäjtpë yëktawënkäjpxpety ja ayuujk tu'uk ääw matsk ääw:

Jam uu'nk xpäättët jam uu'nk xkuppëktët
 tu'ukë tyuu'nën tu'ukë pyëjkën
 tu'uk jë wënmaa'nytyë
 jats jë yëkjukyäjtpë tu'untë mayäjt
 jats tjaak päättët ja wyënmaa'ny
 jats tjaak päättët ja wyijy'äjtën.

Ëë wënits ëë wënats yëktajuky'aty yëktanaxwii'ny'aty
 ka'tyimy wëne'npäät ka' tyimy myäpäät.

Të ja yëkjukyäjtpë nayëte'n nëpëktääkë
 pëmpë ja tu'mp pëmpë ja tkäjpxp
 pën wyëntanaamyëtëp
 këttunk, këppëjk, këwënmaa'ny.

Ëxyäm yä'ät tjäämyatstë tjääpyäättë
 ëxyämts yä'ät ja pyijy
 ëxyäm yä'ät ja syeerë tpëktä'äktë t'ejxä'äktë
 kunuu'kyxy tsyaptëkjëtypy
 yë'ts tu'mp jë may'äjtën
 yë'ts tu'mp ja putëjkën
 yë'ts t'ejxp yë'ts tmato'op
 yë'ts ttiyjäwëp tjanytsy jäwëp
 mä yä'ät tkontë ja pyijy
 mä yä'ät tkontë ja syeerë
 mëjtëkëp janytsytyëkkëp.

Wëne'n tjäämyatstë
wëne'n tjääpyäättë
wëne'n nyäxtë
wëne'n tyëkkëtë
wëne'n yë'ëtyë
wëne'n wyëtettë
ëë mää pujx
ëë mää käjp
yë'ëtyë nyäxtë
awä'ätstëp ja nyëë'
awä'ätstëp ja tyuu' .

Atëm ja nmëku'uktë
ka' pyënjää'yë ka' wyenkjää'yë
nmëkupujx nmëkukäjp
jats ëy jats tsuj.

Ëyëte'n tsujëte'n
ku tum ja yëkmëët'aty ja wënmää'ny
ti pën japën tyu'mp
ka'apëte'n yäwë mëti' yëkta'ayëy
ka'ap yäwë mëti' 'yity kya'ity
tum ja te'n ja wënmää'ny yëkmëëtë
yë yëkjukyäjtpëtsëte'n
xmëë'yëntëp
yë jëte'n xkajxëntëp
ku te'n jate'n ja wënmää'ny yëkpääty

jëts ja'ayë ja namyëkäjpxë
 ja'ayë namyëxe'ekë
 na'yajot'ättë nëxem nëyäm
 ja uu'nk ja unä'äjk.

Ëy yëte'n nyapyeemukyëtë
 ëy yëte'n nyakyonmukyëtë
 wënmaa'ny kyëjxp tyunkkëjxp
 mëti'ipëte'n yä'ät
 pyanäjxtëp pyatëjkëtëp
 uk tyuuntëp uk kyäjpxtëp
 nakyajpyxykyuppëkëtëp
 mää nyay'ane'myëtë
 mää nyay'akepyëtë
 mää tyunk mää pyëjkk
 tkajpyxy'ättë t'ayuujk'ättë
 ti tyu'ntëp ti kyäjpxtëp
 tsutso wyënma'tyët tsutso tyapyäättët.

Mo'ojëtëpts ja yëkjukyäjtpë
 yëk wejëtëp yëk kajëtëp jëte'n
 wënwejtëp awejtëp jëte'n.

Wëne'n yä'ät tpëktä'äktë t'ëjxä'äktë
 ka'pyë nyukoojë
 jate'ntë'n ja yëkjukyäjtpu'nk ttsëky nayëte'n
 njäämyajtsënt njääpyääjtënt

jats xmeë'yënt jats xkajxënt
jats ja ntajujkyäjt npääntënt
exyämts yä'ät yëte'n ttuntë
ëxyäm yä'ät yëte'n tkäjpxtë
ëxyamts yä'ät tpëktä'äktë t'ejxä'äktë
ja nyëë ja pyä'äk
jats tyëkpijy tyëkxuukyë.

Yä'ät ja jyääpyääty jyapyëë'kyxy
tyëktsëënë tyëkpëë'kyxy
tpëktä'äktë t'ejxä'äktë yä'ät
mää yëte'n tpeemuky yëte'n tkonmuky
ja 'yëëpë xyuxpë
jats tyëk'ëyëtë
jats tyëktsujëtë
jats tyëkwä'äts'ättë yä'ät.

Kunuu'kyxy tyeety tsapjetytyët
mää yä'ät kunuu'kx tsyaptëkjetyty të tpëktä'äktë
ja xëëw ja misë
tkujuytyë tkuyoxtë
Yä'ät ja wyënää'ny
uk ya'at ja kyë' yä'ät ja tyëky
të'ëtëp tuu'tä'äktëp.

Uk wëne'n jyënjëejty uk wëne'n tyëkjëejty
uk wëne'nts jyënu'nk tyëjku'nk

tjäämyatstë tjääpyäättë
 tpëktä'äktë t'ejxä'äktë
 mää kyäjpxtët
 mää xye'ktët
 mää jyää'jyättët
 mää jyujkyättët
 mää tyëknääxtët ja nääxwii'nyët
 jats ja jyëen jats ja tyëjk
 t'a'ejxëtë t'apäätëtët
 jats ttakäjpxtëtët
 jats ttaxëekëtët.

Uk mää tyä'ät ja oo'kpë
 mēti' yä'ät
 myëka'ax'äjtëp myëni'ijpy'äjtëp
 yä'ät ëts ja n'oktë
 mää tē tyantë ku'ëkyu'nk ku ja myëku'uk
 jyaak ëëky jyaak tēkëy
 yäm ja uu'nkteety 'yity kya'ity
 jëts wyënkujtë jëts wyënwoptë.

Èxyämts yä'ät nyajäämyetsyëtë
 èxyämts yä'ät nyajääpyäätyëtë
 mee'kyxy ja anymyëtë mee'kx ja oo'kpëtë
 kiti ja myëku'uk t'amtuntë tsaatsytyuntë
 kiti tpaji'ijy kiti tpayä'äxy jatëkoojk ja jyëen ja tyëjk.

Mää yäm nyapyeemukyëtë nyakonmukyëtë
mää jyënu'nk tyëjku'nk
tkuke'ëky tku'ëëky yä'ät ja n'äp
mee'kxëte'n tkuppikyëte'n
wântën tkäjpxtë wanten txe'ktë.

Tsyäanu'nk kyoonku'nk
të tu'mts të majtsk tyëktany
ja 'yuu'nk ja myäây
jats t'awejët jats t'akajët
mëti' te'n yä'ät tyunkjëëjp'äjtëp.

Të te'n yä'ät t'ats yëknaxy ja nääxwii'nyët
të te'n ja yëk'ijxy të te'n ja yëkjäwë
ku te'n jate'n të 'yëxpik'yaty, wyij'yaty, kyej'yaty
ëxyäm ja yëk oo'kpë t'amä'ät'aty
ëxyämts të tyëktsëëny
ëxyämts të tyëk yë'ëjy.

Wants tkäjpxtë wants txe'ktë tu'uk ja myëku'uku'nk
uk tu'uk ja 'yuu'nk tu'uk ja myë'atsoow
uk tu'uk jë 'yuu'nk uk tu'uk jë myäây
wënëäk yä'ät ja 'yuu'nk tyëktany
yää näxwiiny yää naxkijxy
myato'p kyuppëkp
tu'uk ja yëkpu'upë tu'uk ja yëkka'xpë
pën yä'ät ku'uu'nk pën yä'ät kumäây.

Wejtëp kajtëp
 yä'ät ja unä'äku'nktë
 wan tkäjpxtë wan txe'ktë
 akujk jotkujk
 tyu'mp ja yëkjukyäjtpë ja may'äjten.

Ëxyäm yä'ät nyakuwä'änyëtë
 ëxyäm yä'ät nyakyukajpyxyëtë
 ëxyämts nyapyeemukyëtë nyakyonmukyëtë
 nëwënëäk tyuntë nëwënëäk pyëktë

Kitii jyëmjättë këtii tyeejättë
 kitii nya'yejxmä'ätyëtë kitii nyäyjäämyä'ätyëtë
 tyu'mp ja yëkjukyäjtpë ja may'äjten
 jats yä'ät nyëepäättët jats yä'ät tyuu'päätët
 jats ja nyëë' jats ja tyuu' 'yawä'ts'ättët
 ëy yë'ëtyët ëy nyäxtët
 ëy yë'ëtyët ë wyëtettët
 ëy ku yä'ät ja yëkjukyäjtpë
 yëkwijyëtë yëkkejyëtë
 wyënmaa'ny myë'ëyëtë
 ja yëkjukyäjtpu'nk
 pänte'n xjakyajpëntëp
 pänte'n xyëkjuky'äjttëntëp
 ëxyäm ja yëëpë ja xyuxpë tpeemuktë tkonmuktë
 tsuj wyënmaytyë tsuj të tyapyäättë
 ëxyämts jënet yä'ät n'ijxyëntë
 ëxyämts jënet yä'ät nnäjää'wa'antë.

Ee jamts meets xpäät xkupëkt jayäpu'nktë pëëpyu'nktë
päättë pä'äku'nk yä'ät Diësmakyepyëtë _Jate'n ja
majää'yäjtpë ja 'yayuujk.
_Päätë teety, _jate'n ja kujotmay 'yayuujk.

Jate'ntsën ja myajää'y'äjtpë tyëknax ja ayuujk, jamëte'n
ja kujotmay tputtanë ëy nëtu'uk nëmajtsk, jëts jate'n
yëkkäjpoo'kxtë ja japyääty japyëëkyxytyë, ja mëkaapyë
më'ukpëtë. Wënets nayëte'n 'yatsojëmpity tu'uk ja majää'y:

Meets jayok, meets uu'nktë
Tu'uk ääw majtsk ääw nkäjpjëmpeet nkäjpx'ätso'ot.

Meets mëku'uktëjktë, ëxyäm atëm n'ijxyëntë nnäjää'wa'antë
mëti' yäm yëktukmattoo'ëntëp.

Meets jayok yäm ëëts npäät yän ëëts nkupëkt
Mëti' m'ëjxäktëp mëti' mpëktäktëp
mëti' yä'ät yë uu'nk unä'äjk
tyanëpëktääjkëtëp, tyä'a'ëjxëtëp
yä'ät ja jyapyääty jyapyëë'kyxy tuk'ijxy tuknajäwë
wëne'n ja jotmay ja jottëkëë'yën
wëne'n yä'ät tpmamytyë tpatäjtë ja tyuu'nën ja pyëjkën
jap 'yëyë jap kya'ëyë, jap sä jyaty sä kyupety
jëts yëkjää'myetsy yëkjääpyääty ja yëkjuky'äjtpë
yëk'amëtëy yëkpëktsëy ja putëjkën
jëts tnëyäkkët jëts tnëtukkët

jëts ëy jëts tsuj yä'ät nyëë'yë'ëty tyuu'yë'ëty
yä'ät ja tyuu'nën ja pyëjkëntë.

Uk mäts apiky pyujx apiky kyäjp yä'ät
tpänäxtë tpatëkëtë mää ja myëku'uktëjk
jëts yä'ät t'ats ejxtë t'ats najäwëtë
sä ja tyunk pyëjk jam tyëktuu'yë'myëtë
sä jam jyattë sä jam kyupattë
nëe'tëkëetëpts tuu'tëkëetëpts yä'ät ja wyënmää'ny.

Mää tpanäxtë mää tpatëkëtë, kiti jyëmjättë kiti tyejättë
kyä'et yä'ät ja nëetanaapyë ja tuu'tanaapyë.
Kiti yä'ät ja ayoo'n ja wënmää'ny
mee'kyxy yä'ät ja yëkjukyätpä
ëxyäm t'amëtowtë ëxyäm tpëktsowtë
yä'ät ja mëk'äjtën yä'ät ja ëy'äjtën
jëts tsuj ëy yä'ät, akujk jotkujk tpanäxtët tpatëkëtët
yä'ät ja tyuu'nën yä'ät ja pyëjkën
uk ja myëkujktëjk näyëte'n kyajpyxy myatowëtët
kyajpyxy kyuppëkkëtët
ëë t'ana'mtë, ëë t'akaptë ëy yä'ät tukmatowtë
tsutso nyëë'yë'ëy tyuu'yë'ëy
tsutso'amypy yë tuu'nën yë pëjkën yä'ät yëktuny
myëj jawëtëp jyanytsyjäwëtëpts
nayëte'n ja wenk pujx ja wenk käjp
mää jaty tpanäxtë tpatëkëtë kiti tta'ämpëktë
kiti ja myuku'uktëjk tya'ämpikyëtë tyajotmä'ätyëtë

wēne'n ja kǎjpxnǎjxēn ja xeknǎjxēn
kya'et ja namyajotmä'ätē kya'et ja namyē'ämpökkē
kēti yǎ'ät atēm ja nmēku'uk wyēnmaymyǎ'ätē
tē'ētēp ttutǎ'āktēp ja wyeen ja 'yǎāw
jets yǎ'ät tmējǎwēt tkunuu'kyxyǎwēt ja yēkjuykyǎjtpē
mēti'ipē ēxyām tyanēpēktǎājkkēp.

Māts ja jyēēnu'nk
māts ja tyējku'nk nayēte'n tkukajpyxy tkuwǎ'āny
kiti' yǎ'ät yēkmatomǎ'tyē kiti' yǎ'ät yēk'ejxmǎ'ātyētē
māā yǎā t'ajǎ'ätē māā yǎā t'atsoonētē ja jyēnu'nk ja tyējku'nk

Ēxyamts yǎ'ät tkuwǎ'āntē tkukǎjpxtē
māā ja xēēw mā ja misē t'amētowtē
mǎjaty tijaty yǎ'ät ja pyēktǎ'āky t'amētowtē ti
yēktajuykyǎjtpē yǎ naxwiiny
yǎ'ät ja myeenyu'nk yǎ'ät ja syēntǎāpu'nk
wyēnpēt tyēkātst yǎ'ät ja myeenyu'nk yǎ'ät ja syēntǎāpu'nk
mēti' ēxyām pyēpētsēmtēp kyōnpētsēmtēp
ēxyāmēte'n xtukpǎājtyēntē xtuk'ijxyēntē ja nēē ja pǎ'āk
ēxyām atēm n'ijxyēntē nnajǎāwǎ'antē nē'amukkē nē'akǎjpxē
ēxyām yǎ'ät ja nmēku'uktējktē
ēy kyatyimy myentē kyatyimy jǎ'ätē, kyatyimy yǎā'ättē
kuwǎnē tpa'ejxtē tpmatowtē ku ja ēēpē ku ja xuxpē yǎā
xyu'uxtē wyoptē, yǎ'ät
jyēn'aki'iytyē tyēk'aki'tyē
myējǎwēp kyunuu'kyxy jǎwēp yǎ'ät ja yēkjuyky'ǎjtpē.

Näyete'nts yä'ät ja änymyë oo'kpëtë, tmaa'kxtë nayëte'n
 kiti yä'ät ja 'yuu'nk ja 'yunä'äk kyuyämë kyuyäaxëtë
 mä të wyënpettë tyëkëytyë
 tsëenëtëp ttanëtëp
 käjpxtëp xe'ktëp yä'ät
 ja 'yuu'нку'nk 'yunä'ku'nk
 uk yä'ät ja 'yuu'nk ja myë'atsow
 yä'ät ja myëku'uktëjktë
 jëts ëy, akujk jotkujk tsyëenëtët tyanëtët
 kiti yä'ät ja ayoo'n wënääny tyimy jupyonë tyimy jup'äätsë.

Mee'kyxy yä'ät ja yëkjukyäjtpë, pën xyëk käjpxëntëp pën
 xyëk xeejkëntëp
 Mää näjxyëntë mäa ntëjka'antë nëxem nëyäm
 kiti nëë'tanaapyë kiti tuu'tanaapyë
 kiti jyëmjättë kiti tyejättë
 ëxyamts ëëts yä'ät npäät nkuppëkt
 yä'ät ja nëëju'unk yä'ät ja pä'aku'nk
 mët'i' yä'ät pyëktäktëp 'yëjxäktëp
 ëxyäm tyëkpijyëtë tyëkxuukyëtë
 myëjäwëp kyunuu'kyxyjäwëp yä'ät
 ja yëkjukyäjtpë, pyijyjäwëp xyuukyjäwëp nayëte'n
 kyaamyëj jëp 'yukmëjëp mët'i' ëëts yäm yëktawëntsëjkëp
 jëts yä'ät ttu'nt tkupëkt
 tpamato'ot mäa t'amëtoowtë tpëksowtë
 nëë'tëkëpts tuu'tëkëpts ja 'yääw 'yayuujk nayëte'n

mää ja käjpxääjkën ka nuu'kxääjkën
të tpëktä'äktë jap tsaptëjkjety
uk mäts ja tun'ääw kojpk'ääw
t'ats amëtowtë nayëte'n ja putëjkën
jëts ja nyëë' ja tyuu' 'yawä'ätstët
kiti nëë'tanaapyë tuu'tanaapyë.

Yäm ëëts npäät yämts ëëts nkuppëkt
ku npääjtënt may'äjtën xontääjkën
Glorië tsapjëtypyët
meets mëku'uk makyepyëtë.
Yäm ëëts jayok npäät yäm ëëts uu'nk npäät.
'yatsoojëmpity ja majää'y mëet ja kujotmaytyë.

Päättë jayäp

Päättë teety.

Jate'tsën yëkxon jam tæk'äkë'em, täjyjup'am yëkxon
tyimy xyontë tyimy xyu'uxtë ja unä'äktë, ja mijxy ja kiixy.
Jamën ja äjtspëtë, ja kujotmaytyë, pën ja xyëëwu'nk mëet ja
myëku'uktëjk pën të tway të twitsy, ja japyääty japyëëkyxytyë,
nëkoyën jam ja mëj ja mutsk tyawëwä'äktë tyawëpä'kxtë
tyawëpaaxtë, ja të'ëxyëjktë ëë tkon'ëyë tkonpäättë ja
kyujuuxu'nk wëjëmpity wëj'atijy ja 'yëxmuk tyimy myë'etsy,
paa'xëmpity paa'x'atijy. Ja mutsk'unä'kmëtë tyimy uk
tawënajmëtë ëxamëte'n ja tyeety, ja tsyëkum, ja jyamy, ja 'yay,

ja 'yäjtsy tsyapwëëny tsyapti'pyxy, tajxënëm tajxënëm, jamën
ja pyoop kujupypyë yëjk kujupypyë, ja kuwä'ätspë, jate'nts ja
xëëw 'yuk yëkwë'ajtsnë janytsy ëy jatsy tsuj.

Ku ja xuxpë wojpë kyanëpëtsëmë, tyimy jaty
kyuwänya'amts ja pujx'ëëpë nyëpëtsëmë ëte'n mëët ja jëën
mëët ja poj. Jate'nts ja Il'pyxyukpët wënmää'ny ja nyë'ääw
nyë'ayuujk yä xaamkijyxy yëktuny yëk jaty. 📍

Ja mä'ätsy

Ëxats jate'n jyä'äty ja et mää 'yapäätē ja xëew. Ka'a mää ja atēnyē ēte'n yēkxon tē tyäwēwä'äktē, tyawēnaptē ja kujēen kutējktē, ja kujotmaytyē mēēt ja myēku'utējk. Jate'n ja xëew, ja mē'uujkēn mēkää'yēn 'yapääte, kyēmjapom, kyēmatuuk, ja yää'tyējk ja tē'ēxyējk t'uk'ejxmujknētē t'ukpējkmukējxnētē ja atuu'njii'ny apējkii'ny, ja tumpajt, pēnē tii jaty tē yēk'amētēy anuu'kyxy.

Jēts ja mä'ätsy 'yukyēkkaanyē mēti' ja tē'ēxyējk jyaak uk'ēytyunētēp, ja kaaky yājtsu'nk tyēējtsēmpity, än än, ēxamēn wejkyxypyatkē'm tē yēkjēnpēkkē, kunēm tsyājptstēy matskēn, tēkēēkēn ja mēj tēxy: ja mä'ätsii'ny, mää jam, ja mii'kyxy kojpku'nkēn yēk'akkonē yēk'ana'jē än än, yēktajukueepy ja niij mēti' mēēt ja ko'onmē'ey, ja tsapājkmē'ey tē yēk'ēytyuny äy tä'amts, xats yēkxon nyē'ēē'ts'awētity atsu'uky. Ja takäänyu'nk wya'kyxy, mēēt yēktapa'uuky ja tse'nēē ja ujtskē' wanēm ja: pēpytsyi'ipy, tse'ääy, tse'jēējp,akxäj'ääy, xējk'ääyu'nk, tsaptsi'ipy, mustäsē ujts; ēxamēn ja majää'y tsyēēnētē, jēts nētū'ukēn ja ääw ayuujk t'ukpēktäknē, tē tkujuptu'uty jatu'uk ja tu'tsu'nk mää ja xäknēē'u'nk mēti' jam tenyaapy mä'ätsii'ny pyää'äy, wēnē'n ja napyutēkkē napyukkējē tē yats naxy, jēts ēy jēts tsuj ja jēēn ja tējk kēja' yēk'awēmpetēnyēt. Jate'ntsēn 'yukēk napejkēnyē ja tu'uk oojk ja mä'ätsy, nē'uunk nē'unä'äk, ja mijxy ja kiixy, ja yää'y ja tē'ēxy, ja kää'yēn ja uujkēn yapääte jam kujotmay tyējkjotptē, jyaakuk pējnē yukjojkne ja kwētētē, kwetton, ja pä'äknēē, ja tä'am nēē jyaak ukyēkkon näjxnē pēnē jap jatu'mts ja majtsk.

Nëky käjxpajt

- Ballesteros, P. Leopoldo, “Con dios y con el cerro “, segunda edición, México 1994.
- Robles, Sofía y Cardoso Rafael (comps). FLORIBERTO DIAZ, UNAM, México 2007.
- Díaz, José Guadalupe, *II'PYXYUKPËT AYUUIK*, “La palabra de las 20 divinidades” 1a. versión, inédito, FONCA. Oaxaca México 2002.
- Kuroda, Etzuko, *Bajo el Zempoaltepetl: la sociedad mixe de las tierras altas y sus rituales*, CIESAS-IOC Oaxaca. 1993.
- Münch, Guido, “Historia y Cultura de los Mixes”, IIA-UNAM, México 1996.
- Reyes, Juan C. *Aportes al proceso de enseñanza aprendizaje de la lectura y la escritura de la lengua ayuuk. cea-uiaa*, SUJ, México, 2005.
- Servicios del Pueblo Mixe, A. C. “Memoria del Diplomado sobre la Cultura y Lengua Mixe”. Oaxaca, México 2002.
- Torres, Gustavo A., “El significado ritual de la fiesta del 3 de mayo de Santa María Alotepec, Mixe”; ENAH, México, 1994.

pën të 'yuktë

Cardoso-Jiménez Crisóforo » nëky nyë'äk jëts 44, 52

Cardoso Vásquez Edilberto » nëky ääy 16 jëts 44

Vásquez Vásquez Miguel Ángel » nëky ääy 20

Gumercindo López Mercedes » nëky ääy 52

Reyes José Isidro » nëky ääy 74

Espino Jacinto Carlos Luis » nëky ääy 86

Gardoza Vásquez Sara » nëky ääy 88

Ti myëet yä'ät nëky

Nkäjxpëë'kxyypy èts	7
Kukajpyxy	11
Ayuujkjääy 'yettë tsyëenëtë	15
Kamaapyëk yë ayuujkjää'tyë	21
li'pyxyukpët ayuujk	27
Mää ja ii'pyxyukpët	30
Ojtsëk tsyeptuntë yë kojpk	32
Ja kukäjxpë	36
Ja xëew jamyëët	39
Ja kojpkpätk	41
Ja tsapnä'ääw	45
Kojpkpätpëtë	51
Ja ii'pyxyukpët ja nyëë' tyuu'	56
Ja ètsëm'tsi'ixy	58
li'pyxyupët ja wyëntsëk'pajt	60
Kojpkëjxp	75

Ja nä'ääw	78
Ja kujään kutëjk	81
Ja kää'yën uujkën	84
Ja keetsy, ja pä'äknëë, ja wënxsatsy . .	89
Ja mä'ätsy	104
Nëky käjpxpajt	105

Tu'uk më'ëny ja mäj k ee'px të kyëjy yë nëky (La impresión de este libro consta de 700 ejemplares).

Jëts jam yë nëky të pyëtyimy *Carteles Editores*
P.G.O. Colón 605, Centro, Oaxaca.

Yë lëtrë mëti' ti yëktajä'äy tiktäjë'ëtsy yä'ät
nëky, yë' të tyuny mëti' xyëëwajtypy *Fontin*
jëts *Linotype Centennial*.

NEWËMP, WÄJKWËMP.

La oralidad serpentea al Zempoaltepetl en *li'pyxyukpët Ayuujk*, la palabra de las veinte divinidades. Narra la cosmovisión, la espiritualidad y el tejido de la historia con vivencias del Pueblo Indígena Mixe. Refleja la identidad cultural, prácticas y ofrecimientos ceremoniales a las montañas que hacemos en nuestras comunidades, relatos hechos por abuelas-abuelos que se entrelazan con la escritura de variantes de la Lengua Ayuujk, integrando imágenes simbólicas.

Un pensamiento comunica que siendo hermanos las montañas Ayuujk en algún tiempo y espacio se encontraron, platicaron, hubo desacuerdos y enfrentamientos ideológicos. La palabra los volvió a unir y decidieron sobre el trabajo y respeto en la correlación existencial tierra-cosmos. Las montañas se escucharon. Lograron dialogar y acordaron “espacios simbólicos”.

La boca de nuestra Madre Tierra, habla de que trascenderán estos acuerdos entre las hijas-hijos de las montañas, para practicar el diálogo, la vida en armonía con la madre naturaleza y el florecimiento de nuestra cultura. Así los hijos de las montañas trabajan, intentando juntar con la oralidad la cuenta de los soles y las lunas que sus madres-padres montañas acordaron para develar tiempos de trabajo y de reposo, de ofrendas para la vida, de ofrendas para el paso al otro lugar.

Las narraciones son festivas y a su vez conflictivas. Llevadas a la realidad actual, el camino de la palabra de las veinte divinidades puede fortalecernos como hermanas-hermanos ofreciéndonos vida junto con las montañas, o bien debilitarnos, condenando a las montañas a desaparecer.

En este trabajo, el autor dialoga con escritura mixe; como uno de los caminos complementarios nos invita a investigar y a escribir sobre los saberes y conocimientos que atesoran madre-padre, abuelos-abuelas, sobre los significados de *li'pyxyukpët*, pensamiento que es sustento para trascender como Pueblo Ayuujk.

David Pacheco

